

Nummervervisseling bij de militie ⁽¹⁾,

DOOR

L. F. G. P. SCHREUDER,

Referendaris bij het Departement van Binnenlandsche Zaken.

(Vervolg en slot van N°. 3, bladz. 145.)

De artt. 69, 70 en 71 kan ik onbesproken laten. Niet aldus art. 72, eerste lid, bepalende: »Het stellen van een plaatsvervanger of nummervervisselaar geschiedt bij overeenkomst, die bij notariele acte wordt verleden».

Ik ga de minder juiste redactie van dit lid voorbij; de overeenkomst wordt niet bij notariele akte verleden, maar van het aangegaan zijn er van moet uit eene notariele akte (bij tegenstelling van een onderhandsch geschrift) blijken; de gesloten overeenkomst wordt bij zulk eene akte geconstateerd.

In de 35 jaren, gedurende welke ik ambtelijk betrokken ben geweest bij de voorbereiding van de toepassing der militiewet, heb ik het in die wet opgenomen zijn van art. 72 en bijgevolg ook van art. 73, maar inzonderheid van het eerste, immer betreurd. Het is mij steeds voorgekomen, dat het een min eigenaardige en ook een niet wenschelijke toestand is, dat de publiekrechtelijke verhoudingen tusschen militieplichtigen en den Staat haren grondslag in eene privaatrechtelijke overeenkomst van twee personen of hunne wettige tegenwoordigers en hare uitdrukking in eene notariele akte moeten vinden, vooral nu de onderling gemaakte bedingen, mitsdien tevens de inhoud der akte, onttrokken zijn aan het toezicht en de medewerking van de overheid. Bij het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer werd de vraag gedaan, of het niet wenschelijk zou zijn te bepalen, dat de hier bedoelde akte aan den militieraad overgelegd en door dezen goedgekeurd moest worden. Andere leden meenden evenwel, dat die zaak meer de betrokken personen dan den militieraad aangaat. De Regeering antwoordde, dat het goedkeuren van de akte door den militieraad geheel overbodig is en tot niets leidt; de opmerking, dat de zaak meer de betrokken personen dan den militieraad aangaat, achtte zij juist. Bij de openbare beraadslaging deed Mr. WINTGENS, zich o. m. beroepende op het bestaande recht, den wensch kennen, dat de

(1) Zie over dit onderwerp ook het hoofdartikel in het *Weekblad voor de Burgelijke Administratie* nos 2487-2489.

contracten onder zekere contrôle van het Gouvernement wierden tot stand gebracht, ook in het geldelijk belang van hen, die de waarneming van den dienst van anderen op zich nemen. Het kwam den Minister van Binnenlandsche Zaken nochtans voor, dat de Regeering zich met die vaderlijke zorg niet moest belasten. »Wij hebben hier te doen» — zeide Z.Exc. o. a. — »met een burgerlijk contract, niet door een minderjarige, maar door zijn vader of voogd aangegaan. Waar de ingezetenen volkomen vrij zijn om burgerlijke contracten aan te gaan, moet die vrijheid ook gelden ten opzichte van dit onderwerp. Het spreekt vanzelf dat er zorg moet worden gedragen, dat er geen bedrog of kwade trouw gepleegd worde, maar dat behoeft niet in *deze* wet geschreven te worden; dat geldt voor deze contracten evenals voor alle andere». De Heer WINTGENS formuleerde zijn wensch in een amendement, volgens hetwelk de wet zou bepalen: »Bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur worden regelen gesteld omtrent de plaatsvervanging door tusschenkomst der Regering, en omtrent het toezigt van regeringswege uit te oefenen op de bijzondere overeenkomsten van plaatsvervanging en nummerverwisseling». Dit voorstel vond den steun van slechts 9 tegen 49 stemmen.

Is hierdoor nu elk oordeel aan de overheid over de contracten, ook wat hun vorm betreft, ontzegd? Sluit de omstandigheid, dat de in art. 72 bedoelde overeenkomst, welke meer bijzonder de daarbij betrokken personen aangaat, niet onderworpen is aan de goedkeuring van het toelatend college — waaraan o. a. herinnerd werd bij den ministerieelen brief van 2 Mei 1863, n°. 255, L^a. H. (VAN MAANEN, 1863, bladz. 83) —, elk toezicht uit van de overheid bij de uitvoering der militiewet? Ik meen, dat deze vragen bij brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken Mr. HEEMSKERK, dd. 25 Maart 1875, L^a. D. (VAN MAANEN, 1875, bladz. 28), terecht ontkennend zijn beantwoord en dat de overheid wel degelijk bevoegd is om althans na te gaan, of het stellen van een plaatsvervanger of nummerverwisselaar geschiedde bij eene de partijen, d. z. in de eerste plaats de vervanger en de vervangene, onderling bindende, niet van rechtswege nietige overeenkomst.

Werd bij bovenvermeld ministerieel schrijven van 2 Mei 1863 aangenomen, dat ofschoon de notarieele akte, waarbij een minderjarige zich verbond als nummerverwisselaar op te treden, zonder bijstand van zijn vader of voogd is verleden, hij toch als zoodanig ingelijfd kan worden, mits overeenkomstig art. 32, 3°, van het Kon. Besluit van 8 Mei 1862 (*Stbl.* n°. 46) het bewijs van toestemming van vader of voogd, om als nummerverwisselaar op te treden, bij den militieraad overgelegd zij, de Minister Mr. HEEMSKERK dacht er anders over. Hij beantwoordde de vraag aldus: »De toelating, door den militieraad of door Gedeputeerde Staten, van een nummerverwisselaar of plaatsvervanger kan, naar mijn inzien, nooit eene verbindtenis zijn tusschen dezen en den militieplichtige, door of voor wien zijne toelating als zoodanig is gevraagd. Die toelating bewijst alleen, dat de nummerverwisselaar of

plaatsvervanger aan de vereischten, voor het geneeskundig onderzoek voorgeschreven, voldoet en de gevorderde stukken heeft overgelegd. De wederzijdsche verplichtingen tusschen partijen vloeijen voort uit de overeenkomst, waarvan de notariële acte, bedoeld in art. 72 der militiewet, het bewijs levert (18). Voor de bestaanbaarheid van eene overeenkomst, nu, vordert art. 1356 Burgerlijk Wetboek o. a. de bekwaamheid der handelende partijen om haar aan te gaan. Minderjarigen zijn, volgens art. 1366, 1°., van dat Wetboek, onbekwaam om overeenkomsten te treffen. Zij kunnen, luidens art. 1367 *ibid*, tegen hunne verbintenissen opkomen in alle gevallen, waarin dat vermogen niet bij de wet is uitgesloten. Mitsdien acht ik minderjarigen onbekwaam, de bij art. 72 der militiewet bedoelde overeenkomsten aan te gaan. Toelating door het administratief gezag kan in dezen burgerregtelijken regel geen verandering brengen. Het is noodig, op deze onbekwaamheid van minderjarigen, om overeenkomsten te treffen, bedacht te zijn ook voor de toepassing, in voorkomende gevallen, van art. 73 der militiewet. Vernietiging toch van de overeenkomst, door of met een minderjarige aangegaan, zou volgens art. 1482 Burgerlijk Wetboek door den regter op vordering van den minderjarige worden uitgesproken, waardoor vanzelf de aanleiding zou vervallen voor eene uitspraak omtrent de vraag, of die overeenkomst door den minderjarige al dan niet ware nageleefd. Ik meen, dat men zich, *alvorens tot inlijving van een nummervervisselaar of plaatsvervanger worde overgegaan*, behoort te vergewissen, dat de overeenkomst van nummervervisseling of plaatsvervanging niet zij aangegaan door personen, bij de wet onbekwaam verklaard tot het treffen van overeenkomsten. De toestemming van vader of voogd, bij den militieraad of bij Gedeputeerde Staten overgelegd om te geraken tot toelating van een minderjarige als nummervervisselaar of plaatsvervanger, is niet voldoende om den minderjarige bekwaam te maken tot het aangaan der overeenkomst; de wet eischt bijstand (19) van vader of voogd voor de wettigheid van de overeenkomst. Dat de wet den minderjarige tot militiedienst roept, kan hierin geen verandering brengen. Het geldt daarbij geen dienstpligt, waartoe hij uit burgerregtelijke overeenkomst geroepen wordt, maar eene persoonlijke publiekregtelijke verplichting, bij de wet ook den minderjarige opgelegd. Ik kan mij derhalve niet wel vereenigen met de missive van mijn toenmaligen ambtsvoorganger, dd. 2 Mei 1863, n°. 255, L^a. H., 4de afd. M., indien daaruit werkelijk eene andere opvatting van het vraagpunt kan worden afgeleid, hetgeen niet geheel duidelijk is”.

De juistheid van bovenvermelde beschouwing kan, wat de rechtsvraag betreft, waarop het in de eerste plaats aankomt, m. i. niet worden ontkend.

(18) Zie in denzelfden zin het ministerieel schrijven van 23 April 1884, n°. 603 (VAN MAANEN, 1884, bladz. 649).

(19) Natuurlijk te verstaan in den zin van vertegenwoordiging van den minderjarige door vader of voogd.

Artikel 72 der militiewet spreekt van »overeenkomst”. »Overeenkomst” is eene uitdrukking en een begrip van het burgerlijk recht en waar zij nu voorkomt in de militiewet, moet de daardoor aangeduide handeling (art. 1349 Burgerlijk Wetboek) voldoen aan de algemeene vereischten, in art. 1356 Burgerlijk Wetboek voor de bestaanbaarheid — d. i. de volkomen geldigheid — van elke overeenkomst gevorderd. Is dit waar, dan zal een minderjarige bij de akte, in art. 72 der militiewet bedoeld, vertegenwoordigd (art. 441 Burgerlijk Wetboek) moeten zijn door vader of voogd. De minderjarige kan volgens artikel 1835 Burgerlijk Wetboek wel tot zaakgelastigde gekozen worden en dus de belangen van anderen bij overeenkomsten of akten krachtens schriftelijke of mondelinge lastgeving waarnemen, maar tot het treffen van eene overeenkomst, die hem zelve aangaat, daartoe is hij onbekwaam. Hieruit volgt, dat hij ook de bekwaamheid mist, noodig om de in art. 72 der militiewet bedoelde overeenkomst, hetzij als militieplichtige die zijn dienst door een ander wenscht te doen waarnemen, hetzij als degeen die bereid is den dienst van een ander te vervullen, te treffen. Hij is mitsdien evenmin bevoegd, eene door hem aangegane overeenkomst rechts-geldig door een meerderjarige in geschrifte te doen brengen. Het bij het verlijden van eene akte als gemachtigde optreden van een meerderjarige, maakt dus niet verbintenissen geldig, welke art. 1482, alinea 1, Burgerlijk Wetboek verklaart *van rechtswege* nietig te zijn. Dit wordt ook geleerd in het laatste gedeelte van den ministerieelen brief van 2 Mei 1877, n°. 31 (VAN MAANEN, 1877, bladz. 287). De meening, dat eene overeenkomst, door een minderjarige getroffen, toch kracht en gevolgen heeft, zoolang zij niet op eene door hem of van zijnentwege daartoe gedane vordering bij onherroepelijke rechterlijke uitspraak nietig verklaard is, wordt door vele rechtscolleges en rechtsdoctoren voorgestaan, doch vindt geen grond in het arrest van den Hoogen Raad van 25 Juni 1894 (*Weekblad van het Recht*, n°. 6532).

De brief van den Minister Mr. HEEMSKERK van 25 Maart 1875, waarvan de inhoud, ingevolge circulaire van den Minister van Justitie van 24 Augustus d. a. v., 2de Afd. A., n°. 101, ter kennis is gebracht van de notarissen, vond bij dezen aanvankelijk geen algemeene instemming. Men heeft zich echter later er naar gedragen, omdat inlijving bezwaar ontmoette, wanneer, blijkens de akte, de overeenkomst getroffen was door minderjarigen, zonder medewerking van hem of haar, die de vaderlijke macht (artt. 353 en volg. Burgerlijk Wetboek) uitoefent, of, onder voogdij staande, niet vertegenwoordigd door den voogd (art. 441 Burgerlijk Wetboek).

De Minister Mr. HEEMSKERK lichtte zijn vermelden brief toe bij schrijven van 11 September 1875, n°. 24 (SCHREUDER, Handleiding, 1877, I, bladz. 289), waaraan ik het volgende ontleen: »Ofschoon de opmerking, dat de militieraden en Gedeputeerde Staten niet bevoegd zijn, de aan hen overgelegde notariële acte, bedoeld in art. 72 militiewet, *wat de daarin opgenomen*

voorwaarden betreft, te onderzoeken, en dat het oordeel over bezwaren, tegen de overeenkomst, waarvan de acte het bewijs levert, gerezen, uitsluitend aan de regterlijke magt is voorbehouden, juist zij, belet dit echter niet, dat door 's Konings Commissaris, door of vanwege wien de aflevering ter inlijving van de plaatsvervangers en nummerverwisselaars plaats heeft, worde onderzocht, of er werkelijk eene *voor beide partijen verbindende* overeenkomst is aangegaan. Art. 72 militiewet bepaalt, dat *het stellen* van een plaatsvervanger of nummerverwisselaar *geschiedt bij overeenkomst*, bij notariële acte verleden. De wet kan slechts eene wettige, voor partijen verbindende overeenkomst hebben bedoeld; als zoodanig kan niet worden aangemerkt eene overeenkomst, door of namens minderjarigen getroffen zonder bijstand en medewerking van hun vader of voogd, waartegen de minderjarigen of hunne regtverkrijgenden elk oogenblik kunnen opkomen, en waarvan zij, krachtens art. 1482 Burgerlijk Wetboek, enkel op grond van de minderjarigheid van den contractant, de nietigverklaring bij den regter kunnen vorderen. Of de hier besproken notariële acten zouden kunnen worden gemist, is eene vraag, die, bij de duidelijke woorden van art. 72 militiewet, thans nog ontkennend te beantwoorden is. Voor de administratie is het inderdaad volkomen onverschillig op welke voorwaarden de vervanging plaats heeft en of daarvoor veel of weinig geld betaald wordt; dit zijn zaken van burgerregelijken aard, uitsluitend aan partijen over te laten, waaraan het administratief gezag alzoo vreemd behoort te blijven; doch dat gezag moet zich niettemin, in het belang van den Staat en van derden, vergewissen, dat de plaatsvervanger of nummerverwisselaar naar den eisch der wet gesteld is, nl. bij overeenkomst, bij notariële acte verleden, die niet *van regtswege* nietig is. Dit is noodig o. a. met het oog zoo op art. 73 militiewet, als op artt. 175 en volg. dier wet. Eene overeenkomst, gesloten door personen bij de wet onbekwaam verklaard om haar aan te gaan, die volgens art. 1482 Burgerlijk Wetboek op de vordering van den minderjarige vernietigd moet worden, kan niet geacht worden te voldoen aan art. 72 militiewet. Zoolang deze wet voorschrijft, dat *het stellen* van plaatsvervangers en nummerverwisselaars *geschiedt bij overeenkomst*, kan het overigens niet aangaan, de toelating, door den militieraad of door Gedeputeerde Staten, als een »genoegzaam bewijs» te beschouwen voor den dienstpligt van den plaatsvervanger of nummerverwisselaar, al is, waar de plaatsvervanger of nummerverwisselaar minderjarig was, vóór die toelating de toestemming van vader of voogd overgelegd. De toelating sluit evenmin voor den toegelaten plaatsvervanger of nummerverwisselaar, als voor hem, ten behoeve van wien de toelating geschiedt, eene *verbindtenis* in; deze ontstaat eerst door de overeenkomst bij notariële acte, gevorderd bij art. 72 militiewet». De Commissarissen der Koningin zijn dan ook aangeschreven, bij de aflevering ter inlijving van plaatsvervangers of nummerverwisselaars te doen nagaan, dat, voor zoover de bij art. 72 gevorderde overeenkomst

gesloten is door of met minderjarigen, deze daarbij, naar den eisch van het Burgerlijk Wetboek, vertegenwoordigd of bijgestaan zijn geweest door hun vader of voogd, en in het ontkennd geval, de inlijving van den plaatsvervanger of nummervervisselaar niet te doen plaats hebben. Dat deze maatregel in het belang is zoowel van de bij de zaak betrokken personen als van derden en van den Staat, springt in het oog, wanneer men slechts er op let, dat het ontslag, waarvan art. 68 spreekt, alleen kan worden verleend wegens aanneming (toelating) in strijd met de wet, en dat het ontslag, waarover art. 73 handelt, beperkt is tot het geval van niet-naleving der overeenkomst door den vervangene, en alzoo uitsluit het geval van vernietiging van de overeenkomst uit anderen hoofde. Welke de publiekrechtelijke gevolgen moeten zijn voor den plaatsvervanger of nummervervisselaar en voor den vervangene, indien eene overeenkomst, bij onherroepelijke rechterlijke uitspraak nietig verklaard is om eene andere reden dan wanpraestatie van de zijde van den vervangene (in dit geval noemt het Burgerlijk Wetboek de vernietiging »ontbinding» van de overeenkomst), is eene vraag, waarop de militiewet het antwoord schuldig blijft.

Eene andere vraag is, of de vader of voogd van een dienstplichtige bevoegd is, dezen in de waarneming van den dienst te doen vervangen, al zou de minderjarige er de voorkeur aan geven zelf zijn dienst te vervullen.

Ik ben geneigd deze vraag — al is het bepaalde bij art. 356 Burgerlijk Wetboek uit den aard der zaak niet toepasselijk, wanneer een minderjarige volgens de wet gehouden is eene publiekrechtelijke verplichting te vervullen elders dan in het ouderlijk huis — toestemmend te beantwoorden, omdat, naar het mij voorkomt, die bevoegdheid opgesloten ligt in de vaderlijke macht en onafscheidelijk is van de bij de artt. 159 en 353, alinea 2, Burgerlijk Wetboek aan de ouders opgelegde zorg voor de opvoeding hunner kinderen, en van de bij art. 441 Burgerlijk Wetboek den voogd opgedragen zorg voor den persoon van den minderjarige (20). De Redactie van het weekblad *De Gemeentestem* dacht er in haar n°. 1313 anders over. »De militiedienst is — zeide zij — volgens de Grondwet en de militiewet eene staatsrechtelijke verplichting. Wil hij, op wien die verplichting rust, haar *persoonlijk* vervullen, dan kan hij door zijn vader of voogd daarvan niet worden teruggehouden. Zóóver reiken de vaderlijke macht en het gezag van den voogd, als alleen voor burgerlijke betrekkingen geldende, niet».

Ontkennd daarentegen is mijn antwoord op de vraag, of vader of voogd bevoegd is, zijn minderjarigen zoon of zijn pupil zonder diens goedvinden te verbinden en te verplichten tot waarneming van militiedienst voor een ander. Ook de Redactie van bovengenoemd weekblad dacht er aldus over; zij antwoordde in hetzelfde n°. 1313 »dat de vader of de voogd zijn minderjarigen

(20) Tot gelijke conclusie komt Mr. HEEMSKERK Az. in zijn werk *De Praktijk der Grondwet* in deel XXIII, bladz. 214, van de *Bijdragen tot de kennis van het Staats-, Provinciaal en Gemeentebestuur*.

zoon of zijn pupil niet buiten *zijne* medewerking en tegen *zijn* zin tot militie-dienst als plaatsvervanger of nummerversisselaar kan verbinden, omdat de plaatsvervanging of nummerversisseling wordt aangegaan tusschen den loteling en zijn remplaçant of nummerversisselaar en dit alzoo de beide handelende personen zijn. Daarom kan ook op den zoon of pupil, zoo hij niet ter inlijving opkomt, in bedoeld geval art. 175 militiewet niet worden toegepast”.

Men noeme het niet een *casus non dabilis*, dat het tot stand komen van de vereischte notarieele akte bezwaar ondervindt door weigering van den minderjarige om den dienst op zich te nemen, omdat niemand tot plaatsvervanger of nummerversisselaar wordt toegelaten, die niet tot het ondergaan van het vereischte lichaamsonderzoek voor militieraad of voor Gedeputeerde Staten is verschenen, en de toegelatene zeer goed weet met welk oogmerk hij onderzocht werd. Dit onderzoek en de toelating brengen evenwel voor hem geen verplichtingen mede, althans niet tegenover den Staat. Die verplichtingen moeten voortvloeien uit de overeenkomst, welke voor de toepassing der militiewet geacht wordt niet te bestaan, zoolang een afschrift van de notarieele akte niet is overgelegd: slechts de niet-naleving van *deze*, aldus geconstateerde, overeenkomst kan, bij onherroepelijke ontbinding, aanleiding geven tot toepassing van art. 73.

Mij zijn gevallen bekend, waarin een minderjarige, overeenkomstig art. 88, 3º., voor den militieraad verschenen, zich aan bovenbedoeld onderzoek onderworpen en, voorzien van het bewijs van toelating, zich met zijn vader of voogd en met den vader of voogd van den loteling, voor wien de toelating verkregen werd, vervoegd heeft tot een notaris om de vereischte akte te doen opmaken, doch in diens kantoor verklaarde niet meer geneigd te zijn den dienst van den loteling waar te nemen wegens een verschil tusschen hem en zijn vader of voogd omtrent het geldelijk genot dat hij, minderjarige, voor het praesteeren van den dienst zou hebben. In zulke gevallen heeft de vraag alleszins reden van bestaan; er kunnen zich velerlei omstandigheden voordoen, welke te elfder ure het tot stand komen van de notarieele akte beletten, indien men althans aan den minderjarige niet alle recht ontzegt om een woord mee te spreken ten aanzien van de beschikking over zijn persoon en c. q. over zijn loon.

Het treffen van de overeenkomst is eene handeling *antérieur* aan de notarieele akte, die alleen bestemd is om van de gesloten overeenkomst te doen blijken. Gesteld nu dat de minderjarige, die toegelaten is als plaatsvervanger of nummerversisselaar, zich zelfs om gezochte redenen terugtrekt, ongeacht de eenstemmigheid die tusschen hem en zijn vertegenwoordiger eenerzijds en tusschen den loteling en diens vertegenwoordiger anderzijds bestond vóór het betreden van het notariskantoor, en dientengevolge, terecht of ten onrechte, de akte niet opgemaakt wordt, dan zou dit, volgens art. 1275 Burgerlijk Wetboek, met de Redactie van *De Gemeentestem* — zie haar nº. 1433, bladz. 3, kol. 3 — aannemende, dat het hier geldt eene verbintenis »om iets te

doen" in den zin van dat artikel, slechts aanleiding kunnen geven tot eene vordering van vergoeding van kosten, schaden en interessen, maar, gewis tot teleurstelling van den dienstplichtigen loteling, niet tot eenig dwangmiddel, ook niet in de hand van het bij de uitvoering der militiewet betrokken gezag, om zich te laten inlijven bij de militie en den dienst te vervullen. Immers, zoolang het afschrift der in art. 72 bedoelde notarieele akte niet in handen is van den Commissaris der Koningin, kan de aflevering ter inlijving van den plaatsvervanger of nummervwisselaar niet geschieden en zoolang ook wordt geacht geen band te bestaan tusschen dezen en den Staat. Vandaar dan ook, dat reeds bij ministerieel schrijven van 25 April 1870, n°. 238 (VAN MAANEN, 1870, bladz. 36), op eene vraag geantwoord is »dat art. 175 der militiewet slechts dan toepassing kan vinden en zelfs inlijving van een plaatsvervanger of nummervwisselaar alleen dan kan plaats hebben, wanneer uit eene notarieele acte, volgens art. 72, eerste lid, der wet, van de aangegane overeenkomst tot plaatsvervanging of nummervwisseling blijkt, en dat het bewijs van toelating, ofschoon daarin de namen der belanghebbenden zijn vermeld, op zichzelf niet als bewijs eener wederzijdsche verbindtenis kan gelden".

Zeggende, dat ik het immer betreurd heb, dat de artt. 72 en 73 in de militiewet worden aangetroffen, geloof ik dat dit gezegde door het bovenstaande genoegzaam gerechtvaardigd is, al zie ik niet voorbij de geldelijke nadeelen, welke voor den Staat — vooral na de wet van 11 Juli 1882 (*Stbl.* n°. 92, art. 18), waarop betrekking heeft het arr. v. d. H. R. van 27 Mei 1887 (VAN MAANEN, 1887, bladz. 512) — en voor de notarissen het gevolg zouden zijn geweest van eene regeling, waarin aan burgerrechtelijke overeenkomsten en notarieele akten geene plaats was ingeruimd. Het doen medeverschijnen voor den notaris van den minderjarige, die eens anders dienst zal waarnemen, is — ofschoon geenszins verboden en m. i. over het algemeen aanbevelenswaardig, daar in werkelijkheid hij de tot praestatie geroepen persoon is (21) en de mede-comparitie de akte nooit kan vitieeren —, naar de burgerlijke wet voor de geldigheid van de overeenkomst niet noodig, omdat de vader of voogd niet tot *bijstand* van, maar *voor* den minderjarige contracteert (zie arr. v. d. H. R. van 30 November 1852, *Weekblad van het Recht* n°. 1410), doch uit den aanhef van art. 73 is wel eens afgeleid, dat, nu de wet spreekt van »de loteling, die de met zijn plaatsvervanger of nummervwisselaar gesloten overeenkomst niet naleeft", men 't er voor moet houden, dat de militiewet afwijking veroorlooft van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek en, aan den eenen kant, ieder loteling bevoegd maakt, op eigen gezag zich in den dienst te doen vervangen en medewerking van

(21) Dit zal wel een der motieven zijn geweest, welke den Minister van Financiën leidden tot de beslissing van 4 Februari 1884 (*Periodiek Woordenboek*, 7000), naar welke de volgens het contract van plaatsvervanging verschuldigde gelden aan den minderjarigen plaatsvervanger toekomen, ook al is bedongen, dat de betaling aan diens vader geschieden moet.

vader of voogd niet behoeft, zoo de vervanging om niet geschiedt of uit de middelen van een derde wordt bekostigd, maar, aan den anderen kant, ook ieder minderjarige bekwaam doet zijn, om, overigens aan de vereischten voldoende, op eigen gezag zich, op zoodanige voorwaarden als hij en de te vervangen militieplichtige goedvinden, als plaatsvervanger of nummervervisselaar te verbinden en van die verbintenis bij notarieele akte te doen blijken, mits hij slechts vóór zijne toelating het bij Kon. Besluit gevorderd bewijs van toestemming van vader of voogd hebbe overgelegd.

Ook als een derde de vervanging wil bekostigen — zooals reeds onder de werking der vorige militiewet geoorloofd werd geacht, o. a. bij arrest van den Hoogen Raad van 25 Maart 1853 (*Weekblad van het Recht* n°. 1424), en door de wet van 1861 niet wordt belet —, of als iemand, bijv. een broeder, den dienst zonder vergoeding wil praesteeren, geloof ik niet, dat de tot dienst verplichte minderjarige loteling zijn wensch vervuld kan zien zonder medewerking van vader of voogd. Wel spreken de artt. 60 en 65 van *een loteling kan zijn dienst doen waarnemen* door een plaatsvervanger of een nummervervisselaar, maar we stuiten steeds op de vordering van art. 72, dat *het stellen* van een plaatsvervanger of nummervervisselaar geschiede bij overeenkomst, en, in verband hiermede, op art. 1366, 1°, j°. art. 1356, 2°, Burgerlijk Wetboek.

Ditzelfde geldt voor den minderjarige, die als plaatsvervanger of als nummervervisselaar wil dienen en als zoodanig reeds toegelaten is. De dienstvervanging is wel is waar van publiekrechtelijken aard; de vereischten van plaatsvervangers en nummervervisselaars zijn wel is waar bij de militiewet gesteld en deze had, op het voetspoor van art. 374 van den *Code Napoléon*, den minderjarige bevoegd kunnen verklaren om op eigen gezag den dienst van een ander op zich te nemen, maar zij heeft dit niet gedaan; integendeel, zij stelt de vervanging, ook wat het publiek recht betreft, afhankelijk van eene burgerrechtelijke verbintenis, van eene privaatrechtelijke overeenkomst, waarop de artt. 1356, 1366, 1367 en 1482 Burgerlijk Wetboek toepasselijk zijn en waarvan — zie arrest van den Hoogen Raad van 18 Maart 1870 (*Weekblad van het Recht* n°. 3203) — de uitlegging moet geschieden naar de bij dat Wetboek aangenomen beginselen van uitlegging van overeenkomsten. Nu kan men wel, aangezien minderjarigen als zaakgelastigden kunnen optreden (art. 1835 Burgerlijk Wetboek), dezen laten fungeeren als mondeling gemachtigden van hun vader of voogd, maar dan loopt men het gevaar, dat bij ontkenning van dien last de gesloten overeenkomst en de deswege opgemaakte notarieele akte in rechte schipbreuk lijden of niet verwachte, noch gewenschte gevolgen heeft. Men zie hieromtrent o. m. het arrest van het Gerechtshof te Leeuwarden van 31 Januari 1883 (VAN MAANEN, 1883, bladz. 362) en het vonnis der Arrondissements-Rechtbank te 's Hertogenbosch van 15 Februari 1884 (VAN

MAANEN, 1885, bladz. 1); alsmede het vonnis der Arrondissements-Rechtbank te Arnhem van 21 Januari 1889 (VAN MAANEN, 1889, bladz. 4).

Ten aanzien van de in art. 72 bedoelde overeenkomst verdient nog een punt de aandacht. Ik meen niet beter te kunnen doen dan te dien opzichte over te nemen wat de Minister Mr. HEEMSKERK in zijn reeds vermelden brief van 2 Mei 1877 (VAN MAANEN, 1877, bladz. 287) schreef. Daar leest men: »De overeenkomst, in art. 72 der militiewet bedoeld, moet zijn gesloten tusschen de partijen, wien het onderwerp der overeenkomst volgens de militiewet regtstreeks aangaat: eenerzijds alzoo den militiepligtige, die zijne militiedienst door een ander wenscht te doen waarnemen; anderzijds den persoon, welke zich verbindt die dienst te vervullen. Zijn zij of is één hunner minderjarig, dan wordt tevens medewerking van vader of voogd van den minderjarige vereischt. Eene overeenkomst, door een derde, niet optredende als lasthebber van eerstbedoelde partij, of, wanneer 't een minderjarige geldt, van den vader of voogd, aangegaan met hem die als plaatsvervanger of als nummervervisselaar wil optreden, kan niet aangemerkt worden als de overeenkomst, waarvan in bovenvermeld wetsartikel sprake is. Dit volgt uit de eerste zinsnede van art. 73, waar gesproken wordt van: »De loteling, die de met zijn plaatsvervanger of nummervervisselaar gesloten overeenkomst niet naleeft». In het door U opgegeven geval is de loteling niet jegens den plaatsvervanger of nummervervisselaar verbonden, evenmin de plaatsvervanger of nummervervisselaar jegens den loteling. Art. 73 zou in het daarbij voorzien geval niet toegepast kunnen worden, wanneer genoegzaam werd genomen met eene overeenkomst, in eigen naam of als gemagtigde van een ander gesloten door iemand, die niet is een der bij de militiewet bedoelde partijen, noch als gemagtigde daarvan optreedt en handelt. De overeenkomst tusschen den agent eener verzekeringmaatschappij voor de nationale militie, *handelende namens deze maatschappij*, en iemand, die als plaatsvervanger of nummervervisselaar in de dienst bij de militie wil optreden, kan, voor de uitvoering der militiewet, niet als voldoende worden beschouwd, vermits niet blijkt, dat eerstbedoelde daarbij optreedt als lasthebber *van den dienstpligtige, of van zijn vader of voogd*'' (22).

De Minister laat hierop volgen: »Dit belet echter niet, dat, wordt bij de overeenkomst de betaling bedongen van eene geldelijke vergoeding aan dengeen, die de dienst vervult, een derde zich tot deze betaling verbindt of daarvoor borg blijft. Het beding eener geldelijke vergoeding is geen vereischte voor de overeenkomst van art. 72 militiewet; *deze is aanwezig, zoodra, blijkens de in afschrift overgelegde notariële acte, tusschen den dienstpligtige*

(22) Ware hij als zoodanig opgetreden, zij 't als gevolg van mondelinge machtiging, dan zou, ook volgens ministerieel schrijven van 12 Augustus 1885, n°. 1100 (VAN MAANEN, 1885, bladz. 158), daarin moeten worden berust; niet echter, indien hij bij de akte verscheen in hoedanigheid van mondeling gemachtigde van of zich sterk makende voor den minderjarigen loteling, wiens vervanging in den dienst het doel der overeenkomst was.

en een ander, zoo noodig met medewerking van vader of voogd, is overeengekomen, dat laatstbedoelde de dienst zal vervullen van eerstgemelde, die daarin toestemt; de regeling van het overige moet, als uitsluitend van burgerregtelijken aard, aan het goedvinden der contracteerende partijen worden overgelaten". De Hooge Raad vereenigde zich bij arrest van 25 Mei 1888 (VAN MAANEN, 1892, bladz. 523) met de meening, dat in de militiewet niet vereischt wordt in de akte te vermelden op welke voorwaarden, om niet of tegen belooning, de plaatsvervanging geschiedt; dat derhalve het sluiten eener geldelijke overeenkomst niet tot de vereischten ter aanbidding van een plaatsvervanger behoort, en dat het tegendeel ook niet voortvloeit uit art. 73, waar wel gesproken wordt van eene overeenkomst tusschen den loteling en zijn plaatsvervanger of nummervervisselaar, maar omtrent den inhoud dier overeenkomst niet wordt beslist. De Arrondissements-Rechtbank te Heerenveen bij vonnis van 15 Maart 1882 en het Gerechtshof te Leeuwarden bij arrest van 31 Januari 1883 (VAN MAANEN, 1883, bladz. 362) oordeelden, dat de aard van het contract van plaatsvervanging volstrekt niet verhindert, dat een derde uit eigen hoofde zich jegens den persoon, die den dienst zal waarnemen, tot betaling verbindt. De Arrondissements-Rechtbank te 's Hertogenbosch besliste bij vonnis van 15 Februari 1884 (VAN MAANEN, 1885, bladz. 1), dat de militiewet alleen regelt de betrekkingen tusschen den Staat en den loteling of zijn plaatsvervanger en geenszins de betrekking tusschen de beide laatsten onderling, waarop art. 73 van geen invloed is.

Blijkens het voorafgaande vestigt de in art. 72 vermelde overeenkomst, mits op de daarbij bepaalde wijze geconstateerd, niet alleen de verplichtingen van partijen onderling, maar ook die van den plaatsvervanger of nummervervisselaar tegenover den Staat (23). Zijn nu laatstbedoelde verplichtingen, zooals deze in de notarieele akte gerelateerd zijn, in alle opzichten voor den Staat bindend, in dier voege dat — om bij nummervervisseling te blijven — op den nummervervisselaar niet zouden rusten al de verplichtingen, welke te vervullen zouden zijn geweest door den loteling, jegens wien hij zich verbond, ware deze laatste zelf in dienst opgetreden?

In het Kon. Besluit van 21 Juli 1865, n°. 94 (VAN MAANEN, 1865, bladz. 47), leest men, dat vrijstelling wegens broederdienst voor broeders van een plaatsvervanger bij de wet niet is toegekend aan den overgang van een plaatsvervanger als vrijwilliger bij het staande leger of bij dat in Oost-Indië »zoolang de termijn niet is verstreken, waarvoor de overeenkomst van plaatsvervanging is aangegaan".

Zeker heeft de steller van dit besluit niet vermoed, dat te eeniger tijd

(23) Nuttige wenken aangaande de hier bedoelde overeenkomst vindt men o. a. in *De Gemeentestem* n°. 1431. Voorlichtingen omtrent de vervanging in den militiedienst en de betrekkelijke contracten worden aangetroffen in deel I der door mij bewerkte *Handleiding* (bladz. 293—319), in 1877 uitgegeven bij Gebrs. BELINFANTE te 's Gravenhage en bij deze firma ook afzonderlijk verkrijgbaar.

aan deze woorden eene beteekenis zou worden gehecht, welke niet bedoeld kan wezen en ook met het stelsel der wet niet overeen te brengen is, daar zij vrijheid zou laten de overeenkomst aan te gaan voor korteren termijn dan den wettelijken duur van des vervangenen dienstplicht. Toch vindt men in eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 20 April 1888, n°. 120 (VAN MAANEN, 1888, bladz. 716), overwogen: »dat de dienst als plaatsvervanger van hem, die als vrijwilliger is aangenomen, niet langer kan duren dan de termijn loopt, voor welken hij als plaatsvervanger zich tegenover den loteling verbonden heeft, en met het oog op welke verbintenis hij als plaatsvervanger is ingelijfd; dat de dienst als plaatsvervanger, blijkens de bij Kon. Besluit van 21 Juli 1865, n°. 94, genomen beslissing, dan ook slechts zoolang de termijn niet is verstreken, waarvoor de overeenkomst is aangegaan, niet als broederdienst in aanmerking komt; dat de tweede broeder (van een door den militieraad tot den dienst aangewezen loteling, die de jongste was van vier zonen, van wie de oudste zijn militiediensttijd als loteling had volbracht) »zich bij contract van 11 April 1882, verleden voor den notaris . . . , verbonden heeft, gedurende den bij de wet bepaalden diensttijd van vijf jaren getrouw te vervullen alle dienstplichten, welke van den laatstgenoemde (den vervangene) voor de nationale militie zullen worden gevorderd; dat deze overeenkomst, hoewel de verplichtingen beperkende tot een vijfjarigen diensttijd, beantwoordt aan den eisch van art. 50, 7°, der wet, hetwelk vrijstelling voor den broeder van den vervangene doet verkrijgen, niet door vervulling van *den militieplicht*, maar door vervulling van den *viijjarigen dienst* van den plaatsvervanger; dat, met het oog op die overeenkomst, de tweede broeder thans dan ook in dienst is, niet meer als plaatsvervanger, maar als vrijwilliger, zoodat het beginsel van art. 48 en het in art. 50, 1°, genoemde geval toepasselijk zijn en de militieraad ten onrechte de uitzondering van art. 51, 6°, aanwezig heeft geacht”. Met deze uitspraak kon de Commissaris der Koningin zich niet vereenigen; zij werd, op het door hem ingesteld beroep, vernietigd bij Kon. Besluit van 22 Juni 1888, n°. 19 (VAN MAANEN, 1888, bladz. 753). Dit besluit, waarmede het Kon. Besluit van 22 Juni 1888, n°. 21 (VAN MAANEN, 1888, bladz. 761), overeenstemt, overweegt: »dat alhoewel A. G. op 16 Maart 1888, zijnde het tijdstip dat de vrijstelling door zijn broeder . . . werd aangevraagd, reeds met eene vrijwillige verbintenis bij het staande leger was overgegaan, hij toch geacht moet worden plaatsvervanger te zijn gebleven gedurende den tijd dat hij als zoodanig zoude hebben gediend, ingeval hij geene vrijwillige verbintenis aangegaan had; dat zijn dienst in dat geval evenlang zoude hebben geduurd als die van den loteling, in wiens plaats hij is getreden, en mitsdien — tengevolge van de wet van 31 Mei 1887 (*Stbl.* n°. 100) — nog niet zoude zijn geëindigd op het tijdstip, dat de vrijstelling door . . . werd aangevraagd; dat het niet aangaat, uit de overeenkomst van plaatsvervanging af te leiden, dat A. G. als plaatsvervanger tot geen langeren dienst dan van vijf jaren

zoude verbonden zijn, vermits de wet geene plaatsvervangng kent voor korteren tijd, dan de dienst van hem, die vervangen wordt, zal duren, en ieder die als plaatsvervanger optreedt, zich jegens den Staat verbindt zoolang te dienen als diegene had moeten doen, dien hij vervangt; dat mitsdien de overeenkomst van plaatsvervangng zóó moet worden opgevat, dat, waar de plaatsvervanger zich verbindt, den bij de wet bepaalden vijfjarigen diensttijd van den loteling te vervullen, die verbintenis ook de verlenging van den diensttijd, als de wet die beveelt, omvat; dat daarenboven de wet van 31 Mei 1887 (Stbl. n°. 100) den vijfjarigen diensttijd met een jaar verlengd heeft voor de ingelijfden bij de militie, en dus ook voor de plaatsvervangers; zoodat ook, al mochten deze niet krachtens overeenkomst tot langeren dan vijfjarigen dienst verplicht zijn, die verplichting hun opgelegd is door de wet”.

Gold het in deze zaak een plaatsvervanger, in volkomen denzelfden zin werd met betrekking tot een nummervwisselaar beslist bij Kon. Besluit van 22 Juni 1888, n°. 20 (VAN MAANEN, 1888, bladz. 757).

Uit deze beslissingen blijkt, dat, al moge het uitvoerend gezag geen gewicht of gevolg hechten aan de vermelding, in de notarieele akte, van den tijd dien een plaatsvervanger of nummervwisselaar zich bij de overeenkomst verbonden heeft als zoodanig te dienen, het niet wenschelijk is bij die overeenkomst een bepaalden diensttijd te stipuleeren, omdat men op het tijdstip, waarop de akte wordt opgemaakt, niet kan weten hoelang de loteling zelf zal hebben te dienen, zoo hij zich niet in den dienst doet vervangen. Welke ook de wettelijke diensttijd zij, de wet laat kennelijk vervangng in den dienst alleen toe, 't zij voor den geheelen duur, 't zij voor het nog onvervuld gedeelte van den diensttijd, dien de vervangene tot dienst gehouden zou zijn, maakte hij geen gebruik van de bevoegdheid tot vervangng.

Mij kwamen notarieele akten van nummervwisseling ter hand, volgens welke door partijen was overeengekomen: dat *A*, wiens nummer vermoedelijk niet dienstplichtig is, optreedt als nummervwisselaar voor den vermoedelijk dienstplichtigen *B* en zich mitsdien verbindt om de plaats van dezen te vervullen en aan de verplichtingen in den dienst der nationale militie voor dien loteling te voldoen. Een derde, *C*, verbond zich tot betaling van de door *A* bedongen vergoeding, waarvan de tijdstippen van voldoening werden omschreven. Maar op bovenbedoelde verbintenis en op de regeling der betaling volgde in de akte eene bepaling, welke overigens allen zin mist ingeval de nummervwisselaar van militiedienst is vrijgesteld op grond van art. 47, om andere redenen dan gemis van de vereischte lengte of lichamelijke ongeschiktheid, op grond van art. 48 of op grond van art. 52, omdat deze vrijdom volgens art. 66 overgaat op den loteling, die den nummervwisselaar stelt. De bedoelde bepaling luidde: »Deze overeenkomst van nummervwisseling is aangegaan in de onderstelling dat het nummer van *B* dienstplichtig en dat het nummer van *A* niet dienstplichtig is, zoodat dit

contract vervalt indien de loteling *B* van den dienst wordt vrijgesteld of indien deze door het aan de beurt van oproeping komen van het door *A* getrokken nummer, tot den werkelijken dienst wordt verplicht of wel een anderen persoon in zijne plaats moet stellen”.

Eene bepaling, volgens welke hij, die als plaatsvervanger of als nummerverwisselaar wil optreden, alle aanspraak op geldelijke vergoeding of op verdere vergoeding verliest, indien hij, jegens wien hij zich verbindt, blijkt niet tot dienst verplicht te zijn in het jaar der lichting waartoe hij behoort, is zeker rationeel bij onzekerheid, op het tijdstip der toelating of van het opmaken der akte, of de eventueel te vervangen persoon zelf zal moeten dienen. Ook rationeel en billijk tevens is de bepaling, dat, indien het nummer, getrokken door hem die zich als nummervwisselaar verbindt, den overnemer evenzeer tot dienst verplicht, eerstbedoelde alle aanspraak op geldelijke vergoeding of op verdere vergoeding verbeurt.

In het eerste geval kan de overeenkomst, ofschoon zij eene, zij 't voorzorgende, oorzaak had en daarom door art. 1371 Burgerlijk Wetboek niet wordt gewraakt, voor de toepassing der militiewet geen verder gevolg hebben, omdat vervanging in den dienst alleen denkbaar is van een dienstplichtige.

De in de tweede plaats vermelde bepaling is aan te bevelen, opdat hij, die een nummervwisselaar stelde, den dienst van dezen niet behoefte te vergoeden, nu het overgenomen nummer hem, had geen verwisseling van nummers plaats gehad, evenzeer tot dienst zou hebben verplicht, een dienstplicht die nu de ander moet vervullen of door een plaatsvervanger of nummervwisselaar moet doen vervullen.

De bepaling, dat de overeenkomst vervalt als beide lotelingen, 'tzij tegelijkertijd, 'tzij de een na den ander, tot dienst gehouden zijn, — eene omstandigheid die, gelijk in een vorig gedeelte van dit opstel is betoogd, de nummervwisseling niet alleen niet nietig maakt, maar ook niet doet ophouden door de feiten — is niet met de militiewet overeen te brengen. Stelt men een plaatsvervanger of een nummervwisselaar, of wil men als plaatsvervanger of als nummervwisselaar optreden, dan moet in dit opzicht de verbintenis tot dienstvervulling onvoorwaardelijk zijn; de wet kent geen voorwaardelijke. Voorwaarden, van welken aard ook, bij de overeenkomst gemaakt, behooren uitsluitend tot het burgerlijk recht en blijven buiten aanmerking voor de toepassing der militiewet. Op burgerrechtelijk gebied kan te haren aanzien art. 1301 Burgerlijk Wetboek gelden; op publiekrechtelijk gebied hebben zij geene, bij de militiewet erkende gevolgen. Alleen bij ontbinding der overeenkomst wegens wanpraestatie van de zijde van den vervangene, worden bij art. 73 dier wet de publiekrechtelijke gevolgen geregeld. Kan op laatstbedoeld gebied de bepaling niet schaden, zij kan toch — de ondervinding leerde het — partijen op een dwaalspoor brengen en haar teleurstelling berokkenen. Daarom is zij af te keuren.

Ten slotte een woord over evengenoemd art. 73, dat men, sedert de bezorging van plaatsvervangers en nummerverwisselaars vrij algemeen in handen is van maatschappijen *ad hoc*, schier zou kunnen missen wegens den vorm, waarin de overeenkomsten, wat het geldelijke betreft, in den regel worden gesloten. Zijn de dienstplichtige loteling en de plaatsvervanger of nummerverwisselaar, zoo noodig vertegenwoordigd door vader of voogd, de personen die wederkeerig, ieder voor zooveel hem aangaat, de handeling (art. 1349 Burgerlijk Wetboek) plegen, dan kan er, wat eerstbedoelde betreft, sprake zijn van niet-naleving der overeenkomst met betrekking tot hetgeen art. 73 meer bijzonder op het oog heeft, nl. de geldelijke of andere stoffelijke vergoeding aan den laatste. Maar als *A* met *B* overeenkomt, dat deze den militiedienst voor hem zal waarnemen, en *C* verbindt zich om dien dienst van *B* te vergelden, dan heeft, bij verzuim van dit laatste, *B* geen rechtsvordering te diër zake tegen *A*, en kan ontbinding der overeenkomst wegens de wanpraestatie van *C* of eenige andere rechterlijke uitspraak nooit leiden tot toepassing van art. 73. Of allen, die als plaatsvervanger of nummerverwisselaar optraden, hiermede genoegzaam bekend waren of bekend zijn gemaakt, is eene vraag, welke ik niet toestemmend zou durven beantwoorden. Het belang van hen, die den dienst van een ander wenschen waar te nemen, brengt intusschen mede, dit punt niet uit het oog te verliezen. Overeenkomsten, aangegaan tusschen een vertegenwoordiger van eene maatschappij, als hierboven bedoeld, en den vader of voogd van een militieplichtige die in den dienst vervangen wil worden, of tusschen hem, die voor een ander wenscht op te treden, blijven, als zijnde niet de overeenkomst, waarvan in art. 72 sprake is, voor de uitvoering der militiewet buiten aanmerking; hare ontbinding wegens wanpraestatie kan dus geen grond opleveren tot toepassing van art. 73. Men zie hierover het hoofdartikel in het *Weekblad voor de Burgerlijke Administratie* n°. 2285.

Volgens een schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 22 November 1886, n°. 1462 (VAN MAANEN, 1887, bladz. 454), heft de geschiedenis der wording van dat artikel alle onzekerheid op, of een plaatsvervanger of nummerverwisselaar ook dan recht op ontslag uit den militiedienst heeft, wanneer de militieplichtige, voor wien hij optrad en door wien de gesloten overeenkomst niet is nageleefd, niet voldoet aan de oproeping, vermeld in de 2de alinea van art. 73.

Op de vraag hoe, indien eene overeenkomst van nummerverwisseling ontbonden is wegens wanpraestatie van de zijde des vervangenen en deze laatste volgens art. 73 in dienst moet worden gesteld, gehandeld moet worden, zoo hij reeds in persoon of bij vervanging dient op het bij nadere verwisseling verkregen nummer, geeft m. i. de wet het antwoord niet. Dit geval kan voorkomen, omdat het dienstplichtig worden ook van het bij de eerste verwisseling verkregen nummer die verwisseling niet te niet doet gaan, en,

zoo de overeenkomst niet het tegendeel bepaalt, de eerstingelijfde nummerverwisselaar zijne aanspraak op de bedongen vergoeding behoudt.

Dat art. 175 niet toegepast kan worden op den plaatsvervanger of nummerverwisselaar, die niet op den tijd en de plaats daartoe aangewezen ter inlijving is opgekomen, zoo niet een afschrift van de in art. 72 vermelde notarieele akte is overgelegd, heb ik, met verwijzing naar den ministerieelen brief van 25 April 1870, n°. 238 (VAN MAANEN, 1870, bladz. 36), reeds aangestipt.

Hiermede dit opstel besluitende, hoop ik, dat mijne mededeelingen en beschouwingen iets zullen kunnen bijdragen tot de richtige toepassing en uitvoering der militiewet, en dat zij voor de daarbij betrokken overheden en voor belanghebbenden van eenig nut kunnen wezen.

Voor de gelegenheid, welke de Redactie mij welwillend schonk, die mededeelingen en beschouwingen in dit tijdschrift eene plaats te doen vinden, betuig ik haar mijne erkentelijkheid.

's Gravenhage, Juni 1896.

De voorbereiding van het personeel der Genie voor zijne oorlogstaak.

DOOR

J. BOONACKER.

(Vervolg van N°. 3, bladz. 158.)

2. De oorlogsorganisatie en de oorlogstaak.

In oorlogstijd moet het personeel der genie zijn ingedeeld:

- a. Bij de mobiele troepen.
- b. In de Liniën en Stellingen.
- c. Rechtstreeks ressorteerd onder het Hoofdkwartier van den Opperbevelhebber, het zoogenaamde Grootte Hoofdkwartier.

Bij de mobiele troepen moet bij elke brigade eene afdeling veldgenietroepen en eene telegraafafdeeling worden ingedeeld. Nagaande, dat aan eene Duitsche divisie soms twee pioniercompagnieën zijn toegevoegd en dat zeer beweegbare afdelingen veel behoefte aan genietroepen hebben, schijnt eene compagnie veldgenietroepen per brigade niet te veel.

Intusschen zouden meer klemmende redenen moeten worden aangevoerd ter motiveering van eene zoo groote vermeerdering van het aantal veldcompagnieën als van zulk eene organisatie het gevolg zou zijn, terwijl voor de oefeningen in vreedstijd een kleiner aantal sterkere compagnieën verkieselijk voorkomt. Bovendien kan men naar algemeene militaire regelen de sterkte van eene reeds in vreedstijd volkomen georganiseerde strategische eenheid, zooals mijns inziens de brigade zou moeten zijn, bij oorlogsgevaar wel vermeerderen maar bezwaarlijk verminderen. Daarom moet voorshands met $\frac{1}{2}$ compagnie per brigade worden volstaan.

Eventueel noodige aanvulling in oorlogstijd van deze halve compagnieën geschiedt uit de later meer uitvoerig te bespreken *aanvullingscompagnie*, die rechtstreeks onder het *Grootte Hoofdkwartier* ressorteert.

Bij elk dezer halve compagnieën moeten echter op zijn minst 1 kapitein en 3 luitenants zijn ingedeeld, waartoe het bestaande vredeskader moet worden aangevuld met officieren, die in den naastvoorgaanden tijd bij de compagnie gediend hebben.

Dit cijfer is strikt noodig, vermits het de bedoeling is, aan deze officieren de leiding van alle technische werkzaamheden voor de brigade, waaronder het slaan, enz., van pontonbruggen met het materieel van den rijdenden trein, de telegrafie en het verder seinwezen, het onbruikbaar maken en herstellen van spoorwegen, enz., op te dragen.

De vermelde *kapitein-ingenieur* is de chef van den technischen dienst bij de brigade, de *technische adviseur* van den *brigadecommandant*, de *chef* van alle technische troepen en personen en bij alle technische werkzaamheden, zelfs wanneer deze geheel of deels door civiele krachten uitgevoerd worden.

Er is voorgesteld voor een en ander aan den staf der brigade een hoofdofficier der genie toe te voegen, onder wiens bevelen dan de commandant der genietroepen dienst zou doen.

Mijns inziens zou dit voorstel alleen overweging verdienen, indien bij den brigadestaf ook een artilleriecommandant werd aangetroffen boven den afdelingscommandant, maar overigens lacht mij het denkbeeld niet zeer toe (1). De afdeling genietroepen kan altijd gesplitst onder de luitenants dienst doen, zoodat de hoofdofficier een niet noodzakelijk tusschenpersoon zou zijn, die met zijne voorstellen en beschouwingen het den brigadecommandant of ten minste den chef van den staf maar lastig zou maken, en in elk geval door dezen als eene soort van dwarskijker zou worden beschouwd. Die chef van den staf zal er veel minder tegen hebben, een officier van een lageren rang in zijne plannen in te wijden. En ingewijd moet de technische adviseur daarin worden; niet om mede te regeeren, maar om met een enkel woord te kunnen begrijpen, wat door de genie moet worden gedaan. De kapitein-ingenieur moet tactisch en strategisch goed ontwikkeld zijn, waaruit intusschen geenszins voortvloeit, dat tactiek en strategie voor hem de hoofdwetenschappen worden moeten. Tusschen zijne wetenschap en die van de chefs der troepen en van de officieren van den generalen staf mag de muur bestaan, die *weten* van *kunnen* scheidt.

Tot de technische diensten bij de brigade behooren o. a. de *pontonniërs*, de *telegrafisten* en de *spoorwegtroepen*. Hier te lande behooren de *pontonniërs* tot de *artillerie*, terwijl sommigen, naar buitenlandsch voorbeeld, de *telegrafisten* en *spoorwegtroepen* rechtstreeks onder de bevelen van den *generalen staf* zouden willen stellen.

Het is alzoo noodig na te gaan, of deze *afwijkingen* van den *regel*, dat alle technische diensten tot de genie moeten behooren, hetzij gehandhaafd, hetzij aanbevolen moeten worden.

Wat de *pontonniërs* betreft, zoo zijn deze te onzent in *rijdende* en *varende* treinen gesplitst, al naarmate de pontons naar de plaats, waar men ze gebruiken moet, per as of te water vervoerd worden. Voor de eerste is het feit, dat ze

(1) Wel te verstaan voor eene *brigade*. Wanneer twee of meer brigades gecombineerd worden, moet bij die grootere eenheid een hoofdofficier der genie worden ingedeeld, die van het later te vermelden *geniepersoneel ter beschikking* genomen kan worden.

treinen zijn, de eenige band met de artillerie. Een hoogst zwakke band dus, vermits men evengoed de intendance wegens de proviandcolonnes en den geneeskundigen dienst wegens den ambulancetrein bij de artillerie zou kunnen voegen. De manschappen zijn geheel en al technische troepen op denzelfden voet als geniesoldaten; uitrusting, algemeene oefening als soldaat, enz., zijn volkomen gelijk of behoorden zulks te zijn. De dienst van officier bij den rijdenden pontontrein is eenvoudig een gedeelte van den dienst van den genie-officier te velde. Het is zoo in het oogvallend duidelijk, dat deze pontonniers bij de genie en niet bij de artillerie te huis behooren, dat het mij onnoodig voorkomt er meer over te zeggen. Wie intusschen eene nadere toelichting wenschte, kan haar vinden in de *Opmerkingen betreffende de samenstelling onzer technische troepen* door den Heer v. R., opgenomen in den jaargang 1892 van dit tijdschrift.

Het spreekt vanzelf, dat de meer logische indeeling van de rijdende treinen bij de genie tot vereenvoudiging en alzoo tot bezuiniging zal leiden, vermits nu bij de brigades een diensttak eenvoudig vervalt en niet zoo vele nuttelooze manschappen de colonnes volgen, als er geen bruggen moeten geslagen of afgebroken worden.

Om dit doel te bereiken moeten kader en vrijwilligers van de veldgenietroepen zoowel tot pontonnier als tot pionier worden opgeleid. Het is daarbij niet noodig, dat allen in beide vakken dezelfde mate van bekwaamheid bezitten; bij pionierwerk kunnen zij, die in de eerste plaats pionier zijn, bij pontonnierwerk zij, die voornamelijk als pontonnier uitmunten, het moeilijkste werk doen; terwijl bij de rijdende treinen zelve enkele specialisten van de later meer uitvoerig te bespreken *pontonniercompagnie* als beheerders van het materieel kunnen worden ingedeeld, waardoor deze treinen nagenoeg zuivere treinen worden.

Het is wenschelijk ook aan de miliciens, of aan het grootste gedeelte daarvan, deze dubbele opleiding te geven. Bij onzen korten dienstdaag zal zulks menigeen ondoenlijk voorkomen. Ik voor mij deel dit bezwaar niet, vermits de oefeningen in den bruggebouw bij de genietroepen reeds eene voorbereiding voor den pontonniërdienst zijn en de leer- en werklust van de detachementen, die van de veldcompagnieën bij de *pontonniercompagnie* gedetacheerd worden, wel niet te wenschen zullen overlaten. Men kan zooveel gedaan krijgen, als men de leerstof tot het voor den oorlog noodige beperkt en den leerlust weet op te wekken.

Van de officieren der genie ten slotte kan men zonder eenig bezwaar eischen, dat zij op de hoogte der pontonniërwetenschap zijn.

Vermits de drie thans bestaande divisietreinen te zamen slechts 117 M. pontonbrug en 60 M. schraagbrug medevoeren, zou men de pontontreinen niet gelijkelijk over de verschillende brigades kunnen verdeelen, hetgeen trouwens ook bij een grooteren voorraad aan voorhanden materieel niet nuttig zou zijn, vermits niet alle brigades hetzelfde noodig hebben. In het *Groote Hoofd-*

kwartier zal, in verband met het terrein waarop elke brigade ageeren moet, worden beslist aan welke brigades pontonmaterieel moet worden toegevoegd en hoeveel. Deze zaak kan in vreedstijd bij het korps genietroepen worden voorbereid door het aanleggen van een register van rivierovergangen met vermelding van het materieel op elk punt benooidgd.

De *varende trein* dient wel in hoofdzaak ten behoeve van rivierovergangen van mobiele troepen, de brigades vergezellen zal hij echter maar hoogst zelden. Hij is daarom niet bij brigades ingedeeld, maar ressorteert als *pontonniërcompagnie* rechtstreeks onder het *Groote Hoofdkwartier*. Vermits echter dergelijke redenen, als voor de indeeling van de *rijdende* treinen bij de genie werden aangevoerd, ook voor den *varenden* gelden, meen ik de zaak ook hier ter sprake te moeten brengen. Eveneens als boven, komt de pontonnier van den varenden trein als technisch soldaat in nagenoeg alle opzichten met den geniesoldaat overeen, terwijl hier bij de *grootere* rivieren de omstandigheid, dat de kennis er van tot het vak van den genie-officier en niet tot dat van den artillerie-officier behoort, nog meer gewicht in de schaal legt. Wel kan er *drijvende* artillerie bestaan, evenals er *bereden* artillerie bestaat, maar evenmin of eigenlijk nog minder dan alle treinen, behooren alle vaartuigen tot dit wapen. Nog minder; hooren wij slechts den Heer SWAVING, die ten deze wel als autoriteit kan worden aangehaald.

»De ervaring heeft er ons toe geleid de uitleggers door geringe vuursnelheid, moeilijke vuurleiding als anderszins ongeschikt te achten voor de meeste opdrachten in het troepengevecht. Is opstelling op den vasten wal niet mogelijk of gaat deze met bezwaren gepaard, zoo is de uitlegger in de 3de linie 't best aan te wenden, daar de indirecte richting dan, bij de vereischte mindere vuursnelheid goede resultaten geeft».

Aangezien de resultaten van indirect vuur op een schommelend vaartuig toch altijd maar betrekkelijk goed kunnen zijn, zijn deze woorden eene veroordeeling van de eigenlijk gezegde drijvende artillerie en zullen de uitleggers alleen nuttig — dan ook zeer nuttig — blijven als met infanterie en soms ook met lichte kanonnen of mitrailleurs bezette vaartuigen tot bewaking, bestrijking van toegangen en flankement op plaatsen, waar zij niet aan direct artillerievuur blootstaan. Zulke vaartuigen ressorteeren echter even weinig uitsluitend onder de artillerie als bij de mobiele troepen de paarden; daargelaten nog, dat tusschen het bezetten en verdedigen van een punt met uitleggers en het slaan van een brug met den varenden trein geen andere overeenkomst bestaat, dan dat er bij beide gevaren wordt.

Het scheiden van de *telegrafisten* van de andere genietroepen is vermoedelijk alleen tengevolge van ontzag voor wat in Duitschland geschiedt ter sprake gebracht. De Deutsche regeling was echter het gevolg van de omstandigheid, dat die dienst door den gewonen post- en telegraafdienst georganiseerd was. Er bestond geen aanleiding dezen nog half civielen dienst bij de pioniers in te deelen.

In Nederland echter is sprake van militaire telegrafisten, die in vreedetijd bij de genie behooren en daarvan moeilijk gescheiden kunnen worden, wegens de bezwaren aan een miniatuurkorps verbonden; doch waarom dan de machine meer samengesteld gemaakt door de telegrafisten in oorlogstijd uit hun korpsverband te rukken?

De telegrafisten kunnen overigens niet tevens als pioniers geoefend worden.

Zij moeten hunne wapens goed kunnen gebruiken en van exerceeren het meest elementaire kennen, maar van het pioniersvak alleen datgene leeren, wat op de telegraaflijnen betrekking heeft. In hoofdzaak moeten zij immer telegrafist blijven, en omdat zij als zoodanig altijd noodig zijn en omdat hunne geschiktheid ten deze niet te hoog kan worden opgevoerd. Zij moeten niet alleen goed seinen, maar ook met de toestellen omgaan en in onvoorziene omstandigheden raad kunnen schaffen, waarbij soms ook aan hunne *zedelijke* eigenschappen als soldaat hooge eischen zullen worden gesteld, altemaal dus zaken, die het bij elkander houden van een goed korps militaire telegrafisten zeer moeilijk maken. Vermits het voortdurend seinen voor de menschen niet vol te houden is, moet ter afwisseling aan de telegrafisten het inspecteeren van de lijnen en het verrichten van kleine herstellingen daaraan worden toevertrouwd. Terwijl alzoo kader en manschappen bij de telegrafie alleen specialisten moeten zijn, kan de officier, met het toezicht over de telegrafie bij de brigade belast, daarbij zeer goed andere werkzaamheden verrichten, mits deze hem noch te ver noch te langen tijd van de telegraaf verwijderd houden. Bij het leggen en opbreken van telegraaflijnen kunnen andere genietroepen medewerken.

De telegraafafdeelingen moeten bij de afdeelingen veldgenietroepen der brigades gedetacheerd worden van de *telegraafcompagnie*, die rechtstreeks onder het *Groote Hoofdkwartier* ressorteert. Als minimum moet gerekend worden op verbinding van het hoofdkwartier der brigade met een telegraafkantoor van het Rijk's of het permanente militaire net, waartoe één stationwagen en een of meer kabelwagens naarmate van het ageerterrein der brigade noodig zijn. Voor eventueel noodige vermeerdering, aanvulling of vervanging van personeel of materieel moet de *telegraafcompagnie* zorg dragen.

Voorpostentelegrafen komen mij ten behoeve van mobiele troepen in het algemeen minder noodig voor, vermits op kleine afstanden de *schriftelijke* gemeenschap, waartoe de telegraaf in tegenstelling van de telefoon dient, beter door ordonnansen te paard of per rijwiel kan worden onderhouden.

Het medevoeren van een zeker aantal veldtelefonen verdient aanbeveling; deze behoeven echter niet door geniesoldaten bediend te worden en komen alzoo hier niet verder ter sprake.

Wat ten slotte de *spoorwegtroepen* aangaat, zoo verkeeren deze in ons land in geheel andere omstandigheden als bij de groote buitenlandsche legers.

Daar dienen zij in hoofdzaak, om bij een offensieven oorlog buiten de grenzen des lands het civiele spoorwegpersoneel van den vijand te vervangen. Die troepen moeten wel militair georganiseerd zijn, maar staan verder buiten het gewone troepenverband. Zij bevatten machinisten, stokers, wisselwachters, enz., die in vreedstijd op eene door militairen geëxploiteerde spoorweglijn geoefend worden. Alle aanraking met andere genietroepen is, zoo in vredes- als in oorlogstijd, onnoodig. Bovendien loopt men in groote legers niet zoo licht gevaar door splitsing van diensten te kleine korpsen te scheppen. Afscheiding is daar alzoo gemotiveerd.

Bij onze verdediging zou het ook wel wenschelijk kunnen zijn, dat soms onderofficieren als machinisten, manschappen als stokers konden optreden en daarom zou het in oorlogstijd in dienst nemen van machinisten en stokers van de spoorwegmaatschappijen in aanmerking moeten komen; maar het betreft hier enkele gevallen, waarvoor geene opleiding in vreedstijd behoeft te worden georganiseerd. Onze spoorwegafdeeling dient alzoo in hoofdzaak alleen tot het onbruikbaar maken van spoorbanen en van de daarin gelegen kunstwerken, tot het herstellen daarvan en het verrichten van kleine werkzaamheden daaraan, tot het aanbrengen van tijdelijke voorzieningen, alsmede tot het leggen van draagbaar spoor, voornamelijk voor zoover een en ander in de nabijheid van den vijand geschieden moet, vermits men er anders soms geheel of ten deele burgerwerklieden voor zal kunnen gebruiken.

De meer belangrijke en technisch meer moeilijke van deze werkzaamheden zijn reeds in vreedstijd vastgesteld of voorzien en moeten grootendeels in het begin van den oorlog geschieden. In den regel worden zij door het Groote Hoofdkwartier gelast en kunnen zij door detachementen, uit dat Hoofdkwartier gezonden, uitgevoerd worden. Daarnevens komen bij de verschillende afdeelingen mobiele troepen reeds van den aanvang van den oorlog telkens spoedeischede werkzaamheden van minderen omvang voor. Zoowel de meer belangrijke als de minder omvangrijke werkzaamheden kunnen zonder bezwaar door genie-officieren worden geleid.

Men heeft vooral voor de meer belangrijke eenige grondig geoefende specialisten noodig, maar voor 't overige kunnen ze door gewone pioniers worden uitgevoerd. Een en ander rechtvaardigt noch het hebben in vreedstijd van een afzonderlijk spoorwegkorps, met al de nadeelen aan miniatuurkorpsen verbonden, noch het in oorlogstijd organiseeren van afzonderlijke spoorwegtroepen. Deze laatste toch zouden óf alleen uit specialisten moeten bestaan en dan, om gebruikt te kunnen worden, steeds met andere genietroepen moeten worden gecombineerd, óf uit specialisten met de noodige toegevoegde pioniers en alsdan gezamenlijk eene aanzienlijke sterkte moeten hebben, waardoor men dan, zoowel bij het Groote Hoofdkwartier reeds spoedig na het begin van den oorlog als bij de brigades van den aanvang af, pionierdetachementen zou hebben, die slechts nu en dan dienst zouden doen, dezelfde fout alzoo, als voor ons aan het hebben van afzonderlijke veldpon-

tonniers verbonden is. Het komt daarom beter voor de spoorwegspecialisten, onder het Grootte Hoofdkwartier ressorteerende, bij de aanvullingscompagnie in te deelen en aan de verschillende veldcompagnieën de noodige specialisten reeds in vreedstijd of zoo noodig in oorlogstijd van die compagnie toe te voegen.

Als gevolg van deze regeling moet het materieel der veldcompagnieën met een gedeelte van het materieel der spoorwegafdeelingen worden aangevuld.

Bij eene organisatie, als boven is vermeld, moet de genie bij de mobiele troepen *buiten het gevechtsterrein*: de spoor- en andere wegen met de daarin gelegen bruggen, die de brigade ten behoeve harer operatiën of met het oog op een mogelijken terugtocht noodig heeft, herstellen of verbeteren, of ook wegen en bruggen maken, vooral de laatste; werkzaamheden verrichten tot het inrichten en verbeteren van legerplaatsen, bivakterreinen, tijdelijk troepenlogies, wachtposten en dergelijke; opnamestellingen en andere versterkingen, die de brigade later bij een terugtocht kan noodig hebben, gereed maken; voor de telegrafische gemeenschap en andere seinmiddelen zorg dragen; de wegen met bruggen, enz., waarvan zich de aanvaller bedienen moet, zoo veel mogelijk onbruikbaar maken; *op het gevechtsterrein*: moeten zij hinderlijke terreinvoorwerpen, boomen, gewassen, enz., wegruimen; te verdedigen terreinvoorwerpen in staat van tegenweer stellen; hindernissen aanbrengen; vluchtige verschansingen, dekkingen voor bespanningen, munitie, vuurmonden, infanterie en dergelijke maken, enz.

Indien de verschillende technische werkzaamheden alleen door genietroepen moesten geschieden, zouden deze zeer talrijk moeten zijn, en alzoo bij een gelijk aantal soldaten het aantal van andere wapens geringer.

Op het gevechtsterrein moeten daarom alle eenvoudige werkzaamheden, die door manschappen van de andere wapens zonder te groote vermoeienis met de voorhanden gereedschappen zelf kunnen worden verricht, ook door dezen uitgevoerd worden, en blijven voor de genietroepen zoo mogelijk alleen die werkzaamheden te verrichten over, waartoe meer technische vaardigheid vereischt wordt of waarvoor op het oogenblik geen troepen van andere wapens beschikbaar zijn; *buiten het gevechtsterrein* moet steeds getracht worden de hulp van burgerwerklieden te verkrijgen om niet dan in de uiterste noodzakelijkheid de hulp van manschappen van andere wapens in te roepen.

Werkliedenafdeelingen bij de mobiele troepen worden niet wenschelijk geacht, omdat deze bij onze legervorming weinig gedisciplineerd zullen zijn, en weinig gedisciplineerde troepen aan de snelheid van beweging afbreuk doen. Bij alle werkzaamheden moeten, zooals reeds herhaaldelijk is betoogd, de genietroepen bij elkander gehouden en niet over de andere wapens versnipperd worden, wat intusschen niet belet, dat wel eens onderofficieren, korporaa's en zelfs manschappen tijdelijk ter aanwijzing aan andere wapens kunnen worden toegevoegd. In elk geval werken echter troepen van andere wapens zooveel doenlijk onder hun eigen chefs.

De genietroepen moeten in den regel niet aan het gevecht deelnemen. Hunne wapens hebben zij alleen tot groepsge wijze of individueele zelfverdediging bij overvallingen. In die zelfverdediging moeten zij ook om moreele redenen uitstekend geoefend zijn, maar zij behooren daartoe slechts een beperkt aantal patronen mede te voeren.

Daarentegen moeten meer belangrijke technische werkzaamheden onder het werkzaam vuur van den vijand dikwerf door hen geschieden, ten einde deze in den kortst mogelijken tijd op de best mogelijke wijze te doen uitvoeren. Alsdan moeten hun dekkingstroepen worden toegevoegd ter bescherming en ter tempering van het vijandelijk vuur.

Over *luchtschipperafdeelingen* heb ik hierboven niet gesproken, omdat ik deze voor onze mobiele troepen, die elken nasleep zooveel doenlijk moeten vermijden, voorshands niet wenschelijk acht. Mijns inziens moeten onze mobiele troepen er vooral op uit zijn, de ballons van den aanvaller onschadelijk te maken en zijne waarnemingen daaruit te belemmeren.

Het medenemen van grootere *electrische lampen* wordt om dezelfde reden evenmin aanbevolen. Ten slotte moet worden opgemerkt, dat elk detachement genietroepen — dit geldt ook voor die in liniën en stellingen — over eenige rijwielen zou moeten kunnen beschikken, alsmede dat officieren en kader, benevens vele manschappen, voldoende in het wielrijden geoefend zouden moeten zijn.

In de *liniën en stellingen*, (1) hetzij deze reeds in vreedstijd tot het vestingstelsel des Rijks behooren, dan wel in oorlogstijd aangelegd worden, is de taak der genie, hoezeer in aard en strekking dezelfde, van grooteren omvang.

In de eerste plaats behoort hiertoe het stellen van inundatiën.

Het water, dat de talrijke schepen droeg, die de schatten van Oost en West aanvoerden in de havens der Vereenigde Provinciën en waarop de TROMPEN en de DE RUIJTERS de eer en den roem van de kleine maar krachtige Republiek handhaafden en aan de volkeren verkondden, was tevens bij bangen nood de trouwe bondgenoot, die het hernemen van Brielle belette, Leiden ontzette, in 1672 de Fransche legerscharen stuitte, enz.

Op een anderen trap van geestesontwikkeling hadden de Nederlanders wis allerwegen altaren opgericht ter eere van *Rhenus inundans* en zouden de Nederlandsche moeders hunne dienstplichtige zonen dáár hun offer hebben doen brengen om den God te bewegen bij oorlogsgevaar voor een hoogen waterstand zorg te dragen.

Nu, in onzen méér prozaïschen tijd, moge de uiting van dit geloof aan de kracht van het water eene andere zijn, maar het geloof bestaat toch,

(1) Wanneer in het vervolg een van deze woorden gebezigd wordt, worden beide bedoeld.

en het gewicht van inundatiën voor onze liniën wordt door nagenoeg niemand te onzent, noch in noch buiten het leger, in twijfel getrokken.

Minder algemeen wordt erkend, dat voor het stellen van inundatiën in vele gevallen speciale kennis en vooral eene uitgebreide voorstudie in vredes-tijd dringend vereischt worden.

Eene goede voorstudie van eene inundatie mag zich niet beperken tot het schatten van de benoedigde hoeveelheid water en het bepalen van het inlaatsvermogen der inundatiesluizen bij verschillende buitenwaterstanden en een gelijkmatig stijgend gedachten binnenwaterstand, maar moet de eigenschappen der verschillende inundatiemiddelen nagaan en den loop van het water van de rivier naar het inundatieveld zooveel noodig door berekening bepalen. Hierbij zij aangeteekend, dat de snelheid van het water niet alleen van den buitenwaterstand, maar ook van de richting en de kracht van den wind afhangt. Bij dergelijke studiën zullen zich meerdere gezichtspunten openen.

Waar in vredes-tijd uitwatering op de rivier plaats heeft, kan men wel als algemeen regel stellen, dat het inundatiewater in omgekeerde richting den weg van het water in vredes-tijd moet volgen, maar ook hier zijn uitzonderingen, en in elk geval moeten op dezen weg, ten behoeve van de inundatie, voorzieningen worden aangebracht.

Bij sommige sluizen zal men van hooge, alzo gunstige, rivierstanden niet voldoende partij kunnen trekken, omdat het water achter de sluis niet snel genoeg kan worden afgevoerd en plaatselijk boven het bovenzak der keerkade zou stijgen, waardoor deze overstromen en daarna doorbreken zou, zoodat de inundatie onmogelijk of ten minste zeer vertraagd worden zou. Soms zal men deze stijging niet anders kunnen tegengaan dan door de sluis tijdelijk te sluiten, maar dan wellicht op het bezwaar stuiten, dat het weder openen der sluis een zeer tijdroovend, alzo de inundatie vertragend werk is.

Dan weder zal men bevinden, dat het binnenstroomend water eene snelheid heeft, waarbij de boorden van een inundatiekanaal worden ondermijnd en hierdoor het profiel van dit kanaal vermindert, of ook door het groote verval rampen mogelijk worden van moeilijk te voorspellen omvang. Op andere punten zijn er tusschen rivier en inundatieveld nauwe doorgangen en waterloopen, die voor eenigszins aanzienlijken doorvoer een vrij groot verval eischen, waardoor bij lagere rivierstanden het water zeer langzaam zijn doel bereikt. Elders vindt men weder duikers en heulen, die niet kunnen worden geopend of gesloten, als men dit noodig heeft; kaden die door opwaaiing van het inundatiewater kunnen overstromen of doorbreken; keeringen die blootgesteld zijn aan 's vijands vuur; enz.

De vermelde studiën zijn te meer noodig, omdat het zeer snelle verloop van den tegenwoordigen oorlog tot het met groote snelheid stellen der inundatiën noodzaakt, terwijl de bestaande inundatiemiddelen dikwerf dateeren uit een tijd, toen met eene mindere snelheid kon worden, of althans werd volstaan. De

vraag rijst dan, wat aan en binnen de sluizen tot verbetering kan worden gedaan om aan een kostbaren bijbouw van nieuwe inundatiesluizen te ontsnappen. Voorstellen tot het verbeteren van inundatiemiddelen zullen uit deze studiën voortvloeien, maar het geval moet worden voorzien, dat deze verbeteringen bij het ontstaan van een oorlog nog niet zijn uitgevoerd, zoodat men weten moet, hoe dan op de beste wijze te handelen.

Omtrent het stellen en onderhouden van inundatiën worden instructiën opgemaakt, waarin met het voorgaande rekening gehouden wordt. Aan deze instructiën, die, scherp en duidelijk als reglementen, alleen bevelen behooren te bevatten, moeten korte maar volledige nota's van toelichting worden toegevoegd, waarin ook de eventueel noodige afwijkingen van de instructiën, o. a. in verband met mogelijke handelingen van den vijand, ter sprake moeten worden gebracht.

Eene voorbereiding, als hier met enkele trekken is aangeduid — want ik heb lang niet alles, wat hierbij voorkomt, vermeld —, behoort vollediger te zijn dan de voorbereiding tot eenige andere oorlogshandeling. Zijn dan die andere handelingen minder belangrijk dan de inundatie? In geen deele. Eene slechte inundatie, die goed verdedigd wordt, is sterker dan eene goede, waarvan de verdediger zijn plicht niet doet.

De reden is eene andere.

Eene volledige voorbereiding voor het stellen der inundatiën is daarom noodig, omdat het hier eene geheel technische taak betreft, waarvan de volbrenging, behoudens enkele uitzonderingen wier invloed intusschen ook vooraf kan worden gewaardeerd, onafhankelijk is van den aanvaller, terwijl onze andere handelingen beheerscht worden door de axioma, dat de aanvaller den verdediger de wet voorschrijft. Voor die andere handelingen zouden instructiën, die te veel in details afdaalden, ontzenuwend werken en de verantwoordelijkheid verplaatsen zoo niet vernietigen; verantwoordelijkheid van een chef sluit binnen zekere grenzen vrijheid van handelen in.

Wat daarentegen het stellen der inundatiën aangaat, kan men de chefs in oorlogstijd niet voor de instructiën verantwoordelijk stellen, maar alleen voor het bevorderen van de uitvoering er van. Het zijn bevelen, die zij ontvangen hebben. Juister nog zou men het stellen der inundatiën de voltooiing kunnen noemen van een vredesarbeid, vóór het optreden dier chefs begonnen; eene voltooiing tot de eerste dagen van de mobilisatie uitgesteld.

Ik zeg »de eerste dagen der mobilisatie», omdat wegens verschillende redenen, vóór de mobilisatie waarschijnlijk niet veel zal kunnen geschieden, hoe wenschelijk zulks ook moge wezen met het oog op de geldelijke en andere voordeelen, welke aan eene minder snelle voorbereiding verbonden zijn. Voor de werken in tweede linie en alzoo voor de geheele vesting Amsterdam moet wegens die voordeelen de voorbereiding eveneens *onmiddellijk* bij het begin der mobilisatie aanvangen.

Niettegenstaande de meest duidelijke en volledige instructiën zal men op

vragen en bezwaren stuiten, waarvan de oplossing technische en terreinkennis vordert. Het stellen van inundatiën behoort daarom te geschieden onder leiding van personeel der genie van genoegzame kennis en ondervinding, dat zich in vreedstijd ter plaatse grondig heeft voorbereid.

Ingeval de inundatie in haar geheel in ééne groep (1) ligt, is een der genie-officieren van den groepstaf, liefst niet de oudste, inundatiechef, en staat hij dan onder de bevelen van den oudsten genie-officier of van den commandant der genie in de groep.

Wanneer echter eene inundatie meer dan ééne groep betreft — bijv. als de prise d'eau en het inundatieveld niet in dezelfde groep liggen of met het door de groep stroomende water ook in eene andere groep moet worden geïnundeerd, in het algemeen, wanneer bij het beschikken over de inundatiemiddelen van eene groep niet alleen met de belangen van de groep zelve maar ook met die van andere groepen rekening gehouden moet worden —, moet het bevel anders geregeld worden.

Alsdan zal eene handeling, die op het oogenblik in het belang is van ééne groep, in strijd kunnen zijn met het belang van eene andere (2), en behoort de Stellingcommandant te beslissen, wat het zwaarste wegen moet. Aan eenig groepcommandant alsdan — zij het ook onder nadere goedkeuring van den Stellingcommandant — bevoegdheid tot eigenmachtig handelen te verleen, zou soms tot onherstelbaar nadeel, in elk geval tot vertraging leiden. In dit geval moet alzoo de inundatiechef niet onder de bevelen van de groepcommandanten maar onder die van den Stellingcommandant dienst doen.

Die inundatiechef heeft toegevoegde officieren noodig om hem op verschillende punten te vertegenwoordigen of te vervangen. Vermits het *stellen* der inundatiën slechts weinige dagen duurt en bij het onderhouden er van het werk van die officieren van geringen omvang zal zijn, alsmede om tevens zooveel mogelijk verband met de groepcommandanten te houden, zouden deze officieren tot den staf der groep, waarin zij dienst doen, moeten behooren. Zij staan dan voor inundatiezaken niet onder de bevelen van den groepcommandant, maar moeten dezen en den commandant der genie daaromtrent het noodige mededeelen; verder zijn zij, voor zoover zij tijd over hebben, op denzelfden voet als het andere geniepersoneel ter beschikking van voornoemden commandant der genie.

Voor vermeld verband is het wenschelijk den dienst zoo te organiseeren, dat van elke groep ten minste één kapitein of luitenant als *inundatie-officier* dienst doet.

De *opzichters der genie, chefs der inundatiestations*, staan onder de bevelen

(1) De onderdeelen, groepen of sectoren, waarin eene linie of stelling gesplitst is, heb ik in het algemeen *groepen* genoemd.

(2) Deze strijd zal o. a. kunnen ontstaan, wanneer in eenige groep opruimingen op het inundatieterrein moeten plaats hebben.

der inundatie-officieren. Bij het onderhouden der inundatiën zijn zij de verantwoordelijke personen en behooren alzoo niet voor diensten buiten hunne stations gebezigd te worden. Indien de inundatie-officieren echter van oordeel zijn, dat zij wel tijd over hebben voor ander werk *binnen* hun station, kunnen zij daarmede worden belast. Het inundatiepersoneel beneden de stationschefs moet deels als sluiswachters, sluis knechts, enz., voortdurend beschikbaar blijven. Deze personen behoeven niet als soldaten geoefend te zijn, waarom het dan ook beter is er burgers voor te nemen, ten einde de legersterkte niet noodeloos te verzwakken. Om disciplinaire en oorlogsrechtelijke redenen moeten zij echter in oorlogstijd in militairen dienst treden. Voor 't overige worden door de groepcommandanten de noodige militaire of burgerarbeiders, zoo noodig ook dekkingsdetachementen, beschikbaar gesteld. Op deze wijze schijnt de zaak, zoolang ten minste de algemeene dienstplicht niet is georganiseerd, op de beste wijze geregeld.

Waar het geen inundatiezaken betreft, staat het geniepersoneel in de groep, bestaande uit den commandant der genie met de officieren en het verder personeel der genie van den groepstaf, eene afdeling vestinggenietroepen onder een luitenant en eene telegraafafdeeling, uitsluitend onder de bevelen van den groepcommandant.

De *Commandant der Genie* moet de rechterhand zijn van den groepcommandant, dien hij bij zijne inspectiën zooveel noodig vergezelt. Hij behoort zich binnen de grenzen zijner bevoegdheid verantwoordelijk te achten voor het ontwerpen en de uitvoering van alles, wat het genievak en met name de versterkingskunst in hare ruimste beteekenis aangaat. Hiertoe moet hij niet alleen de noodige bevelen verstrekken aan het geniepersoneel, daaronder begrepen de vestinggenietroepen en de burgerwerklieden onder hem ressorteerende, alsmede de goede uitvoering dier bevelen nagaan; maar zelfs ongevraagd, zijne adviezen aan den groepcommandant mededeelen omtrent deze werkzaamheden, ook wanneer zij niet onder zijne bevelen moeten worden uitgevoerd, en ook in dit geval de uitvoering nagaan en de noodige opmerkingen daaromtrent aan den groepcommandant rapporteeren. Zijne verantwoordelijkheid kan dus alleen worden opgeheven door bevelen van den groepcommandant in strijd met zijne volledig toegelichte voorstellen. In verband met die verantwoordelijkheid houdt hij een dagboek aan, waarin hij de ontvangen en gegeven bevelen, verstrekte adviezen en hun gevolg, verrichte werkzaamheden, opmerkingen, enz., vermeldt.

De betrekking van commandant der genie in eene groep behoort alzoo tot de belangrijkste, waartoe een genie-officier in oorlogstijd kan worden geroepen. Zij eischt bekwaamheid als militair ingenieur en als ingenieur in het algemeen, grondige kennis omtrent de oorlogs- en gevechtsvoering in het polderland, volledige bekendheid met het terrein der groep en met de hulpbronnen aan personeel en materialen binnen zijn bereik, terwijl zijne kennis van de uit-

werking, zoowel van de vijandelijke als van de eigen artillerie, niet bij die der artillerie-officieren mag achterstaan.

Terwijl de officieren der artillerie en soms zelfs ook de groepcommandanten geabsorbeerd zijn door den strijd en de bezwaren van het oogenblik, met de daaraan verbondene verantwoordelijkheid, heeft hij steeds de gelegenheid om na te gaan, wat door hem gedaan of aangeraden kan worden om de uitwerking van het eigen vuur te vermeerderen; verliezen te beperken; logies en ligging voor de troepen in hunne kwartieren en in de forten, batterijen en voorposten, ook voor zieken en gewonden, te verbeteren; aanvallen te belemmeren of af te slaan; bij verlies van eenig punt den tegenstand meer achterwaarts voort te zetten, enz.; tevens onderzoekt hij, hoe hij zich met den meesten spoed de materialen, het noodig werkvolk, c. q. ook ingenieurs en opzichters, zal verschaffen ten behoeve van te maken werken, welke hetzij door hem voorgesteld, hetzij door den Stellingcommandant noodig geacht worden.

Den commandant der genie moet een *bureel-ambtenaar* ter zijde staan, een soort van *magazijnmeester der genie*, die den inventaris van het geniemagazijn (of de geniemagazijnen) der groep bijhoudt; de administratie voert over de gelden, voor den dienst der genie beschikbaar; de burgerwerklieden uitbetaalt; de schadevergoedingen, tengevolge van opruiming, gebruik van gronden en voorwerpen, enz., verschuldigd, boekt en voor zoover gelast uitkeert; enz.

Deze werkzaamheden, die men kan verrichten zonder officier of ingenieur te zijn, onder de officieren der genie te verdeelen of ook wel aan een hunner op te dragen, zou ten nadeele zijn van hunne fortificatorische en tactische werkzaamheden.

Aan dezen ambtenaar moeten vaste werklieden voor het beheer van het materieel worden toegevoegd.

De *telegraafafdeeling* eener groep moet bestaan uit een lijninspecteur en de noodige telegrafisten voor de forten, het groeophoofdkwartier en andere punten, waar telegraafstations mochten zijn ingericht. Administratief is zij bij de vestingcompagnie gedetacheerd en weder van deze bij de fortbezettingen, enz.

De *lijninspecteur* is verantwoordelijk voor den goeden gang van den telegrafischen dienst; hij draagt zorg, dat de telegrafisten der forten zooveel noodig door die van het groeophoofdkwartier vervangen worden; hij beschikt over eenig reservematerieel, waarvan soms op last van den chef der telegrafie in de stelling door hem moet worden afgegeven aan telegraafafdelingen van mobiele troepen of aan anderen; hij correspondeert met genoemden chef der telegrafie over alles wat den telegrafischen dienst betreft; hij beheert de veldtelefonen, voorpostentelegrafen, electriche schellen, enz.

De *telegraafafdeeling* moet om disciplineaire en oorlogsrechtelijke redenen *uitsluitend uit militairen* bestaan, maar met het oog op het benoodigde groote aantal zal men deze niet allen van de telegraafcompagnie kunnen verkrijgen, en zal men zich alzoo deels moeten behelpen met juist in uniform gestoken

burgertelegrafisten, die niet in het leger geoefend zijn en wier bekwaamheid als telegrafist men dikwerf niet kent.

Dit stelt hooge eischen aan de werkzaamheid van den *lijnsinspecteur* en noodzaakt bovendien tot het hebben van overcomplete telegrafisten bij het groeophoofdkwartier om min geschikte dadelijk te kunnen vervangen, vermits men op eene ongestoorde telegrafische gemeenschap moet kunnen rekenen. Om overigens de telegrafisten niet nutteloos te vermoeien moet overal, waar duidelijke telefonische gemeenschap mogelijk is, de telefoon gebruikt worden als de telegraaf niet noodig is, met inachtneming van den regel, *dat de telefoon het gesproken, de telegraaf het geschreven woord vervangt*.

De werkzaamheden der genie bestaan overigens in het verleenen van hulp bij het inrichten en in staat van verdediging brengen van forten en het aanleggen van batterijen; het maken van tijdelijke en vluchtige verschansingen en dekkingen in de linie; het aanbrengen van hindernissen; het onbruikbaar maken van wegen, enz., die den aanvaller van nut zouden kunnen zijn; het corrigeren van het voorterrein, waaronder het verrichten van de noodige opruimingen; het maken of verbeteren en onderhouden van gemeenschapswegen in de linie en achterwaarts, benevens het leggen van draagbaar spoor; het inrichten en herstellen van uitleggers en van vaartuigen voor den bewakings- en patrouilledienst; het inrichten van logies, legerplaatsen, bewakingsposten, enz.; het maken of inrichten van observatieposten, munitiedepots, verbandplaatsen, veldhospitalen, magazijnen, enz.; het versterken van terreinvoorwerpen en terreinafscheidingen achter de linie om een doorgebroken of doorgesloopen vijandelijke afdeeling te kunnen afwijzen; het openijzen van grachten en kanalen, enz.

Omtrent deze werkzaamheden zij het volgende aangeteekend.

Het inrichten en in staat van verdediging brengen der forten moet geheel onder bevel der fortcommandanten geschieden, maar deze zullen dikwerf niet over voldoende werkkrachten beschikken, omdat de artilleristische werkzaamheden geenszins mogen achterstaan en de noodige oefening der bezetting niet uit het oog mag worden verloren. De genietroepen zullen alsdan spoedig en krachtig te hulp moeten komen. Om tijdverlies te voorkomen kunnen de manschappen zoo dicht mogelijk bij het fort gelegerd worden, zonder ze echter met de fortbezetting te vermengen. In de fortbezetting moeten in den regel geen genietroepen worden opgenomen, zoowel om deze niet te versnipperen als ter wille van de eenheid en samenhang van die bezettingen.

Sommigen wenschen eene uitzondering op dezen regel ten behoeve van timmerlieden tot het verrichten van kleine herstellingen. Mijns inziens zullen geschikte werklieden ook wel bij de artillerie worden aangetroffen en is het dan beter geene uitzondering te maken. Mocht zulks hier of daar niet het geval zijn, welnu dan worde een timmerman van een ander wapen, wellicht dus ook van de genietroepen, bij de fortbezetting *gedetacheerd*. Zoo zou het ook als *uitzondering* noodig kunnen zijn aan fortbezettingen geniesoldaten toe te

voegen voor telkens terugkeerende herstellingen van schade door het vijandelijk vuur, voor zoover daaraan werkelijk nut verbonden is en alzoo niet uit sleur hieraan menschenlevens worden opgeofferd. Nooit echter mogen geniesoldaten op forten worden geplaatst om daar geniematerieel te beheeren, vermits afgezonderd geniematerieel in forten geheel onnoodig is en bij de beperkte bomvrije ruimte slechts tot bezwaren leidt.

Het geniematerieel moet uitsluitend in het *groepmagazijn* opgelegd worden. Wat daarvoor in forten of batterijen noodig is, worde aan de artillerie uitgegeven zonder kleingeestig gezeur over soort van materieel, zoodat bijv. de artillerie ontbrekende beddingplanken ook van de genie zou kunnen ontvangen. Met »groepmagazijn» wordt niet ééne bepaalde plaats in de groep, allerminst eene plaats bij het groepproefkwartier bedoeld.

Het groepmaterieel der genie wordt achter de linie, zooveel noodig verspreid, dáár opgelegd, waar het bij voldoende bewaking het gemakkelijkst bereikbaar is voor de gebruikers. Dikwerf zal dit bij *munitiedepots* van de artillerie zijn, in elk geval in de nabijheid van de daarvoor aangelegde wegen van *draagbaar spoor*.

Het aanleggen van *neven- en tusschenbatterijen* en andere *geschutopstellingen* moet in beginsel eveneens door en onder bevel der artillerie geschieden, maar ook hierbij moet de genie weder zoo noodig hulp verleenen op de wijze, als bij de forten is vermeld.

Intusschen kan het geval voorkomen, dat batterijen door de genie alleen, met de noodige voorlichting van de artillerie moeten worden gemaakt, namelijk in geval het reserve-opstellingen in de linie of batterijen in achterwaartsche, later eventueel te bezetten liniën betreft, omdat de artillerie veelal zoo talrijk mogelijk voor de vurende batterijen beschikbaar moet blijven en tijdens den geschutstrijd geen officieren of kader voor andere doeleinden beschikbaar kan stellen.

Opruimingen en verdere correctie van het voorterrein geschieden door de genie, geheel volgens opgave van de artillerie. Deze opgaven moeten worden verstrekt in den vorm van wijzigingen van het plan van opruimingen, enz., dat in vredestand door de artillerie in overleg met de genie moet ontworpen zijn. Vermits de noodige tijd, werklieden, gereedschappen, enz., voor het vredesplan berekend zijn, is het wenschelijk door deze opgaven dat plan niet uit te breiden, of wat op hetzelfde neêrkomt in het vredesplan de opruimingen niet te zeer in te krimpen. Bij de bepaling van de volgorde der opruimingen moet met de inundatie rekening worden gehouden. Voor 't overige spreekt het wel vanzelf, dat alle werkzaamheden in overleg met officieren van de betrokken diensten moeten geschieden, wat de artillerie betreft in hoofdzaak in overleg met den officier der artillerie, die als adjudant van den groepcommandant of met een anderen titel hiertoe aan het groepproefkwartier is aangewezen.

De genie heeft blijkens het bovengestelde eene groote hoeveelheid werk.

Dit zoodanig te beperken, dat het door de genietroepen met maar weinig hulp van anderen zouden kunnen worden verricht, zou eene mate van voorbereiding van de stellingen in vreedstijd vorderen, die niet kan worden ondersteld. Waar moeten dan de ontbrekende werkkrachten gevonden worden? Wat hulp van andere wapens betreft, zoo hebben de artillerie en de fortbezettingen reeds meer dan genoeg aan haar eigen werkzaamheden. De overige infanterie op eenigszins groote schaal als werklieden te bezigen, zou ik hoogst bedenkelijk achten. De met oude lichten aangevulde en verder wellicht nog grootendeels uit half geoeffenden bestaande troepen moeten in den wellicht korten tijd, die er vóór 's vijands komst beschikbaar is, geoeffend en nog eens geoeffend worden. Ten minste in de eerste weken na de mobilisatie moet van hen niet meer dergelijk werk gevorderd worden, dan van andere mobiele troepen, alzoó alleen loopgraven, lichte dekkingen, eenvoudige hindernissen, enz. Het zal in het belang hunner oefening kunnen zijn eenig pionierwerk door hen te doen verrichten, maar in die omstandigheden is slechts eene geringe hoeveelheid werk te wachten.

De noodige hulp zal alzoó voor verreweg het grootste gedeelte door *burgerwerklieden* moeten worden verleend. Hiertoe zal men, mits ruim betalende, bij goede regeling, onmiddellijk kunnen beschikken over het grootste gedeelte der werklieden aan groote openbare werken.

Om vertraging en onwillekeurige onderlinge tegenwerking door concurrentie te voorkomen, zouden deze werklieden niet door de verschillende genie-autoriteiten maar door een centraalbureau aangeworven moeten worden. Langs dezen weg zal intusschen bijlange niet in de behoefte kunnen worden voorzien. Wat dan te doen? Als men tijd te verliezen had, zou men in de verschillende gemeenten tegen ruim loon werklieden genoeg kunnen aanwerven; maar het bezwaar bestaat daarin, dat men de menschen onmiddellijk noodig heeft, vermits de meest uitgebreide werkzaamheden, o. a. de opruiming, in de eerste dagen na het begin der mobilisatie moeten geschieden. Het is dringend noodig deze zaak in vreedstijd deugdelijk te regelen, anders zal teleurstelling niet uitblijven en zal men er toe gebracht worden de oefening der troepen op te offeren. Contracten met aannemers en dergelijke personen, die niet over vast werkvolk beschikken, hebben alleen het twijfelachtig nut, dat zij de verantwoordelijkheid in de oogen van een gedeelte van het publiek verplaatsen; zij geven echter geen voldoende waarborgen.

Vermoedelijk zou 't het beste zijn den eersten ban van den landstorm binnen of om de stellingen onmiddellijk op te roepen en de manschappen daarvan, die vroeger niet gediend hebben en alzoó als soldaat voorshands onbruikbaar zijn, tot werkliedenafdeelingen te vereenigen. Om alle wrijving hierbij zooveel mogelijk te verminderen, zal men te voren maatregelen moeten nemen ten opzichte van hen, die van het recht van dienstvervanging gebruik willen maken.

Ik zweep zeker niet met dit voorstel, maar geef het voor beter. Naarmate vrijwillige arbeiders zich aanmelden en met deze contracten zijn aangegaan, kan men de plattelanders weder loslaten om, voor zoover zulks mocht vastgesteld zijn, bij de depots te worden ingedeeld.

Bij de hoofdkwartieren der Stellingen zou het personeel der genie moeten bestaan uit den *hoofdingenieur der Stelling met zijn adjudant, den inundatiechef, den chef der genietroepen* en den *chef der telegraphie* alsmede de noodige telegrafisten, oppassers en verdere ondergeschikten onder zijne bevelen.

In de *Amsterdamsche Stelling* zal onder dit hoofdkwartier ook een *hoofdmagazijn* met de noodige werkplaatsen ressorteeren, waaruit de *groepmagazijnen* ten deele gevoed zullen worden.

Indien in de Stelling meer dan ééne, nagenoeg van de andere onafhankelijke inundatie moet worden gesteld en de omvang der inundatiën voor het beheer van één persoon te groot is, zou er meer dan één *inundatiechef* kunnen zijn, terwijl bij de uitgebreidheid der *Amsterdamsche Stelling* eene splitsing in twee deelen, ieder met een *hoofdingenieur* overweging zou verdienen. Deze zouden dan echter ter vereenvoudiging van het telkens noodig onderling overleg in *hetzelfde hoofdkwartier* moeten verblijf houden. Bij ziekte, enz., zouden zij tijdelijk voor elkander kunnen optreden.

De werkring van den *hoofdingenieur* bestaat tegenover de genie van de groepen of van de mobiele afdeelingen, die tot de verdediging der Stelling medewerken, in het nagaan van de werkzaamheden, enz., en het verstrekken van inlichtingen en adviezen aan den Stellingcommandant. Zijne rapporten zullen er wel eens toe leiden, dat hem door dezen Commandant de last wordt verstrekt, namens hem in een der groepen of mobiele afdeelingen in te grijpen. Buiten de groepen kan hij geroepen worden zelf, geholpen door zijn bureelpersoneel, als leider van werkzaamheden op te treden op den voet als in de groepen door de Commandanten der Genie geschiedt. Uit een en ander vloeit voort, dat hij in den dienst der genie bij groepen doorkneet moet zijn en voorts de Stelling goed moet kennen. De *chef der genietroepen* staat tot de detachementen in de groepen in de gewone administratieve verhouding van chef eener militaire eenheid tot detachementen. Is er ééne compagnie genietroepen in de Stelling, dan heeft hij den sergeant-majoor administrateur bij zich, bij eene andere sterkte worden daarmede overeenkomstige regelingen gemaakt. Het personeel der genie, permanent aan het hoofdkwartier toegevoegd of daar tijdelijk als reserve of door eene andere oorzaak aanwezig, staat uit den aard der zaak ook onder zijne bevelen. In verband met den betrekkelijk geringen omvang zijner diensttaak kunnen hem tevens door den hoofdingenieur andere werkzaamheden worden opgedragen. Vermits in elke groep een Luitenant-detachementscommandant noodig is, moeten aan de vestingcompagnieën uit de officieren, die in de laatste jaren bij de compagnie hebben gediend, de noodige luitenants worden toegevoegd.

Voor zoover de Stellingcommandant over een of meer kabelballons met het noodig personeel en materieel kan beschikken, ressorteeren deze onder zijn hoofdkwartier en worden ze door hem derwaarts gezonden, waar ze voor het oogenblik het meest noodig zijn.

Het personeel der genie, dat noch bij de mobiele troepen noch in de stellingen is ingedeeld, zou meer rechtstreeks, d. w. z., zonder tusschenkomst van chefs van andere wapens, onder den Opperbevelhebber moeten ressorteeren.

Om redenen, die ik met het oog op de noodzakelijke grenzen van dit artikel hier niet nader kan ontwikkelen, mag *bij de verdediging des lands* noch de Minister van Oorlog zelf noch een officier aan hem ondergeschikt het opperbevel voeren, maar moet de Opperbevelhebber de rechtstreeksche ondergeschikte zijn van den Constitutioneelen Koning, terwijl de Ministers van Oorlog en Marine tegenover de Staten-Generaal de grondwettelijk verantwoordelijke personen blijven en zich overigens tot het verstrekken van de middelen tot voortzetting van den oorlog en de contrôle van de uitgaven bepalen.

Bij deze regeling behoort de *Inspecteur der Genie* in het *Groote Hoofdkwartier* te huis.

Hij treedt daar als *chef der genie* en *adviseur* op, ten einde met zijne kennis van personen en toestanden den Opperbevelhebber ter zijde te staan en door dezen belast te worden om voorstellen betreffende den dienst der genie aan den Minister van Oorlog over te brengen en toe te lichten; gewis een nuttiger werkkring voor dezen opperofficier dan achter de schrijftafel op zijn bureel zonder eenige bevoegdheid ten opzichte van het personeel en materieel der genie.

In het *Groote Hoofdkwartier* zal ook de *commandant der genietroepen* moeten vertoeven, belast met de regeling van en het toezicht over alles, wat dit korps betreft; tevens als *adviseur*.

Van het Korps Genietroepen zullen wijders in de hiertoe meest geschikte plaatsen binnen de Amsterdamsche Stelling of de provincie Zuidholland c. a. moeten garnizoen houden: de *aanvullingscompagnie* en de *pontoniercompagnie* onder bevel van den *eersten*, de *telegraafcompagnie* en de *magazijnen en werkplaatsen* onder bevel van den *tweeden* en het *depot* onder bevel van den *derden* hoofdofficier van het korps.

Ten slotte heeft men nog het geniepersoneel voor den *plaatselijken dienst* in de provincie *Zuidholland* c. a. en in andere deelen des lands, zoolang deze niet door den vijand bezet zijn, — dat in Amsterdam c. a. staat onder de bevelen van den Stellingcommandant — en de *beschikbare officieren der genie*, allen rechtstreeks ondergeschikt aan den Inspecteur van dit wapen.

De *aanvullingscompagnie* dient, als boven is gezegd, tot aanvulling van de afdelingen genietroepen bij de mobiele troepen en vooral voor de uitvoering

van grootere, reeds in vreedstijd vastgestelde werkzaamheden, die niet door de genie der mobiele troepen zouden kunnen worden uitgevoerd zonder ze van hare brigades te scheiden, dan wel de vrijheid van beweging van deze te belemmeren. Hieruit vloeit niet voort, dat deze werkzaamheden altijd zonder dekking van andere troepen zullen kunnen geschieden, maar ook in geval deze dekking door eene mobiele brigade moet worden verstrekt, is het nog iets geheel anders om van de naastbijzijnde brigade tijdelijk een infanteriedetachement af te nemen, als eene brigade van hare genietroepen te berooven, die zij misschien juist op dat oogenblik zeer noodig heeft.

De aard van sommige dezer werkzaamheden maakt het onzeker, of de daarmede belaste personen wel spoedig bij de aanvullingscompagnie zullen terugkeeren. Voor zoover hieromtrent twijfel kan bestaan, drage men zorg deze zelfde personen niet te bestemmen voor andere werkzaamheden, die eveneens in het begin van den oorlog behooren te geschieden.

De *pontonniërcompagnie* of *varende pontontrein* moet niet alleen haar eigen materieel beheeren, daarmede bruggen, ponten en vloten maken, maar in oorlogstijd ook andere schipbruggen, gierponten, enz., wegnemen, verplaatsen of onbruikbaar maken, voor zoover zulks voor de defensie noodig is; verder zoo noodig op de rivieren ook andere vaartuigen medenemen of vernielen. Zij zal de noodige maatregelen moeten treffen om bij oorlogsgevaar over tal van sleepbooten te kunnen beschikken. Tot dekking, wanneer deze bij uitzondering noodig mocht zijn, zouden troepen op afzonderlijke snel loopende stoombooten, met de noodige roeiboote aan boord, moeten worden ingescheept, ten einde overal gemakkelijk te kunnen landen, en na als dekkingsvoorposten te hebben gediend, zich snel te kunnen verwijderen.

Voor zoover versperringen en torpedo's, behalve in vaarwaters voor zeeschepen, moeten worden aangebracht, zou hiermede ook de pontonniërcompagnie moeten worden belast, zooveel noodig met specialisten uit de aanvullingscompagnie aangevuld, omdat het niet aangaat, voor deze verrichtingen eene afzonderlijke afdeeling te scheppen.

Ik ga hierbij van de meening uit, dat het tegenwoordig *Korps Torpedisten*, voor zoover bestemd om in zeegeaten en benedenrivieren, in het algemeen tegen zeeschepen van den vijand, te ageeren, niet naar de genie zou moeten worden overgebracht, en wel, omdat het wenschelijk voorkomt de bestrijding van de vijandelijke schepen, in elk geval de bestrijding daarvan te water, aan de Marine over te laten en alzoo het Korps Torpedisten te zijner tijd met den *Marinetorpedodienst* te vereenigen.

Dat de pontonniërcompagnie steeds burgerwerkkrachten, stuurlieden en verdere bemanningen van sleepbooten, varensgezellen, enz., zal moeten begeleiden, kan uit het voorgaande worden afgeleid.

De noodige aanvulling van deze compagnie kan vermoedelijk het best rechtstreeks uit het *depot* geschieden.

Ten slotte zij opgemerkt, dat de *rijdende treinen* van deze compagnie ge-

detacheerd worden, en dat de compagnie later eventueel in de Amsterdamsche Stelling teruggetrokken, wegens het zeer doorsneden terrein aldaar, bij het onderhouden der gemeenschap zeer nuttig zal zijn.

De *telegraafcompagnie* dient tot het voltallig houden van de telegraafafdeelingen bij de mobiele troepen en in de stellingen en tevens tot het verstrekken van het noodig materieel voor deze. Zij is alzoo tevens het depot, waar burger-telegrafisten worden in dienst genomen.

De commandant der compagnie, die in oorlogstijd luitenant kan zijn, in geval de oorspronkelijke compagniescommandant bijv. als chef der telegrafie in de Amsterdamsche Stelling mocht zijn opgetreden, moet bij de verdeeling van het aanvullingspersoneel in hooge mate rekening houden met het karakter, het lichaamsgestel, den militairen aanleg, enz., der individuen en, bij onvoldoenden toevloed van geschikte personen, alles inspannen om hierin verbetering te brengen, waartoe hij met de chefs der burgertelegraafdiensten betrekkingen onderhoudt.

De directie van de *magazijnen en werkplaatsen der genietroepen* moet zich in den regel bepalen tot het verstrekken en doen aanmaken van zaken, die de verschillende genie-afdeelingen niet goed of niet gemakkelijk zelve kunnen aankopen of laten maken. Het ligt eenigszins voor de hand, dat deze magazijnen en werkplaatsen, voor zoover daartegen geen bezwaren bestaan, naar de *Amsterdamsche Stelling* overgebracht en gemakshalve met het *hoofdmagazijn dier stelling* saâmgesmoltten moeten worden.

De hoofdofficier, met het bevel over een en ander belast, moet in de eerste plaats zorg dragen, dat de afdeelingen vestinggenietroepen en de telegraafafdeelingen der stellingen van het noodige personeel en materieel voorzien zijn. Is dit geschied en alzoo alleen van nader noodige aanvulling sprake, dan kan de zorg hiervoor wel aan den chef der magazijnen en werkplaatsen worden opgedragen.

De bestemming van het *depot* is de bekende, het zorg dragen voor kleeding en uitrusting benevens het in ontvangst nemen van recruten om ze, na de noodige oefening, hetzij naar de aanvullingscompagnie, hetzij naar de pontonniercompagnie, hetzij naar de afdeelingen genietroepen in de stellingen te dirigeren.

Het is in het belang der oefeningen, wanneer aan dat depot, met de noodige encadreering, het verrichten van fortificatorischen arbeid in de Amsterdamsche Stelling kan worden opgedragen.

Wijders moeten in deze Stelling en in de verdere gedeelten des lands, waar men aanneemt zich gedurende korteren of langeren tijd te kunnen staande houden, officieren en fortificatie-opzichters voor den *plaatselijken dienst der genie* beschikbaar zijn, zoowel omdat de vertrokken troepen door depots, reserves, mobiele afdeelingen, enz., worden vervangen, en er alzoo eer meer dan minder garnizoenen zal zijn dan in vreedetijd, alsook met het oog op de noodige voorzieningen voor de talrijke zieken en gewonden. Dit personeel

zal tevens, in alle gevallen waarin zulks verlangd wordt, als tusschenpersoon tusschen het publiek en het andere geniepersoneel kunnen dienen, om aan dit laatste den last en het tijdverlies te besparen, aan het te woord staan van particulieren verbonden. Wijders zal dit personeel pogingen doen tot aanwerving van geschikte personen voor depot en telegraafcompagnie, materialen kunnen aankopen en verzenden, in het centrum des lands toezicht over het aanmaken van materieel door particulieren kunnen houden, en in de buitenprovinciën, als de mobiele troepen zich terugtrekken, voor de daarna noodige regelingen, het in veiligheid brengen van sommige zaken, enz., kunnen zorg dragen. Het betreft hier alzoo diensten, waarvoor men niet meer in de kracht van zijn leven behoeft te zijn, zoodat het gebruiken van officieren in sedentaire betrekkingen of desnoods van gepensioneerden als aangewezen voorkomt. Intusschen moet worden opgemerkt, dat personen, die bij het uitbreken van den oorlog in dienst gesteld worden, niet op de hoogte der plaatselijke toestanden en *veel minder bruikbaar zijn*, dan zij, die ook vóór den oorlog dergelijke diensten ter plaatse verrichtten.

Ten slotte een woord over het *geniepersoneel ter beschikking*. Het is te verwachten, dat reeds spoedig na het begin van den oorlog door ziekte als anderszins eenig incompleet aan hoofdofficieren zal ontstaan. Hoe aanlokkelijk het sommigen moge voorkomen, tengevolge hiervan aan den oorlog dadelijk in hooger rang deel te nemen, is het toch zeker niet in het belang der defensie onmiddellijk vele plaatsen door nieuwe personen te doen bekleeden.

Bovendien is het zeer gewenscht, dat het *Groote Hoofdkwartier* kan beschikken over enkele genie-officieren ten behoeve van bijzondere opdrachten, onder andere tot vorming van hoofdkwartieren voor samen te stellen divisiën of andere groote eenheden, of eventueel in oorlogstijd in te richten stellingen. Het gebruik, dat men van beschikbare hoofdofficieren zou kunnen maken, is echter niet de eenige reden, waarom ik ze hier ter sprake breng; want het komt mij wenschelijk voor sommige hoofdofficieren beschikbaar te houden, ook om ze niet onmiddellijk bij het begin der mobilisatie uit hun vredesbetrekking te rukken, al is het dan ook niet de bedoeling, dat die betrekking in oorlogstijd blijvend door hen vervuld zal worden.

Dat toch aan meerdere officieren bij oorlogsgevaar eene andere betrekking als in vredestijd zal moeten worden gegeven, acht ik wel onvermijdelijk maar een noodzakelijk kwaad. Het plotseling verwisselen van betrekking bij het begin der mobilisatie zou in sommige gevallen niet veel beter dan georganiseerde of gepraemediteerde verwarring zijn.

Volgens dit beginsel, dat ik hier niet verder zal uitwerken, heb ik de hoofdofficieren van het korps genietroepen in hunne vredesbetrekking — daarom niet in hun vredesgarnizoen — gehandhaafd, zonder de vraag te stellen, of hunne nieuwe werkzaamheden niet door een officier van lageren rang zouden kunnen worden waargenomen, alzoo met de bedoeling, dat zij beschikbaar kunnen worden geacht.

Zij, die mij hebben nagerekend, zullen wellicht opgemerkt hebben, dat ik tot dusver de *geniebezettingen der sperforten* buiten beschouwing heb gelaten. Mijns inziens moet voor dit doel een groote overmaat van personen in vreedstijd geoefend, maar niemand bepaald aangewezen worden. Het voortdurend turen op de latere noodzakelijkheid van bijzondere dapperheid of zelfverloochening, in zoo ongunstige omstandigheden als in onze sperforten, zou niet op alle karakters een gunstigen invloed hebben. Bij de mobilisatie worden dan uit de gezegde geoefenden, door den Inspecteur der Genie de officieren, door den korpscommandant kader en manschappen gekozen. Uit hooger traktement en soldij moet zichtbaar blijken, dat de aanwijzing om tot die bezettingen te behooren, eene onderscheiding moet geacht worden.

Wij hebben nu de oorlogstaak der genie vermeld; in de volgende hoofdstukken zullen wij nagaan, hoe het personeel voor deze taak moet worden voorbereid.

(Wordt vervolgd.)

Een woord van toelichting.

Naar aanleiding van den inhoud der noot van de Redactie, betreffende de slotzinsnede van punt 15 van mijn artikel over de *Recrutenschool*, gesteld o. a. bladz. 100 van het Februari-nummer van dit tijdschrift, zij het mij vergund hier te releveeren, dat ook door mij geenszins het commando: »per minuut 4, 8 of 16 patronen vuren» bijzonder wordt voorgestaan.

Ik gaf dat commando slechts aan, als eene mogelijkheid tot het verkrijgen van eenvormigheid; doch in den aanhef van mijne hierop betrekking hebbende opmerking drukte ik bepaald de wenschelijkheid uit, om tot het verkrijgen van dat doel liever het commando »snelvuur» naast de overige commando's voor de individueele vuren te stellen.

De *Recrutenschool* zegt wel op bladz. 131, dat de man moet zorgen bij het langzaam tirailleurvuur niet meer dan 4, en bij het levendig tirailleurvuur niet meer dan 8 goed gerichte schoten per minuut af te geven, zoodat hij — ook zonder tijdmeter — toch feitelijk zou moeten nagaan hoeveel seconden er tusschen zijne schoten verloopen; maar het verdient zeker afkeuring om hiertoe bepaalde getallen in een vuurcommando op te nemen, wijl men anders allicht zou gaan denken, dat de quantiteit der schoten boven de qualiteit van het schot moet gesteld worden.

In mijne 15de vraag of opmerking ligt dan ook alleen een streven om door eenvormige commando's, bij goede trefkans, de toestemming te verleen tot het openen van een langzaam, levendig of overstelpend vuur.

Deze eenvormigheid bestaat thans niet in de commando's: *Langzaam tirailleurvuur*, *Levendig tirailleurvuur* en *Met standvizier vuren*. Op verschillende wijzen kan zij echter verkregen worden, onder meer bijv. door de commando's: *Slepend vuur*, *Doorgezet vuur* en *Snelvuur*.

Deze commando's zijn eenvormig, weinig omslachtig, drukken m. i. nauwkeurig den aard van het verlangde vuur uit, en zonderen het snelvuur geenszins af van de overige individueele vuren van den tirailleur.

DAGOBERT.

24 Februari 1897.

NOGMAALS DE STELLING VAN AMSTERDAM.

De Heer VON SCHMID heeft zich gehaast te antwoorden op de critiek, welke zijn geschrift over de permanente inrichting der Stelling van Amsterdam in dit tijdschrift heeft uitgelokt.

Voor een niet onbelangrijk deel is zijn antwoord gericht aan ons, den ongenoemden Schrijver van het opstel: *De Stelling van Amsterdam*, voorkomende op bladz. 761 van den vorigen jaargang.

Het is niet zonder tegenzin dat wij, naar aanleiding van dit antwoord, nogmaals de pen opvatten. De toon toch van den Schrijver, meer getuigenis afleggende van een dartel zelfbehagen dan van ernstig overwegen van de aangevoerde argumenten, en de niet te miskennen pogingen om den persoon des tegenstanders onvriendelijke dingen te zeggen; zij maken een debat weinig aantrekkelijk.

Wij zullen dan ook, door het releveeren van enkele punten, er ons toe bepalen de lezers tot voorzichtigheid en het oefenen van contrôle aan te sporen bij de kennismaking met deze pennevrucht van den Heer VON SCHMID; terwijl wij tevens, waar dit tot recht begrip noodig schijnt, enkele der in ons opstel geuite meeningen wat nader zullen toelichten of omschrijven.

De koepelquaestie kunnen wij thans laten rusten. Slechts terloops willen wij er op wijzen, dat de Schrijver ons hier opmerkingen toedicht, die wij geenszins gemaakt hebben. Zoo, het als overbodig bestempelen van eenen vernieuwden aanval op de koepels. Zoo ook de bewering, dat hij over dit vraagpunt »gerustelijk wat vluchtiger had kunnen heenstappen». De lezer zal zich herinneren dat onze bedenking niet de behandeling van het koepelvraagstuk betrof, doch wel het breed uitmeten van de argumenten, die door de Regeering voor de beperking van het aantal koepels werden aangevoerd.

Waar de Schrijver opnieuw de zaak van het groot flankement behandelt, maakt hij zich schuldig aan eenige onjuistheden, die wij niet onopgemerkt meenen te mogen laten. Op bladz. 8 bijv. wordt beweerd, dat slechts $\frac{1}{5}$ van alle intervallen kleiner is dan 3000 M. Wanneer men hier in plaats

van $\frac{1}{5}$ de fractie $\frac{1}{2}$ zet, zal men dichter bij de waarheid zijn. De bewering, op diezelfde bladzijde geuit, dat slechts bij uitzondering accessen voorkomen, die niet door fortten worden afgesloten, moge geheel voor rekening van den Schrijver blijven. De vraag is maar: wat men een acces noemt en hoever men met het begrip »uitzondering» gaat? Het stellen van het tref-en kwetsbaar oppervlak der kanonkazematten, met inbegrip van de benoedigde logiesruimte voor de bediening, op 600 M². (bladz. 27) mag, op zijn zachtst genomen, overdreven genoemd worden. Een tweetal kazematten, resp. voor 2 en 3 vuurmonden en met inbegrip van de opstellingsruimte voor 4 à 5 mitrailleurs, met bijberekening van logiesruimte en van berg-ruimte voor \pm 250 schoten per vuurmond, vereischen een oppervlak van 300 à 400 M².

Op bladz. 9 en 10 geeft de Schrijver een resumé van de door ons geschetste omstandigheden, waaronder eene actie tegen de tusschenliniën zou kunnen plaats hebben. Hoe nu te qualificeeren het feit, dat hij goedvindt een der door ons aangegeven momenten dier actie, nl. het zich uitbreiden langs de tusschenlinie, eenvoudig uit de *Reihenfolge* te lichten, om ons daarop (bladz. 11) het grappig, naïeve geloof toe te dichten, dat de vijand ergens in de tusschenlinie den dageraad zal afwachten, om zich tot schijf op te stellen voor de vuurmonden van het groot flankement? Wat moet men er van denken, wanneer de Schrijver uit den inhoud van ons opstel distilleert (bladz. 13): dat wij de verdediging van zwakkere punten aan moreel uitgeputte troepen toevertrouwen? Wie verklaart ons de bedoeling des Schrijvers, waar hij, de mogelijkheid van eenen aanval op de tusschenliniën bestrijdende, het eene oogenblik (bladz. 8) zegt: »de actie op de tusschen-accessen is een fantasiebeeld», doch op eene andere plaats (bladz. 11) beweert dat: »de Schrijver wat al te luchtig oordeelt over eene nadering des vijands in de tusschenlinie», om weer elders (bladz. 10) te erkennen: »dat eene poging tegen een interval gepaard zal gaan met . . .» enz.?

Het lust ons niet op deze wijze met het »lezen van distelen» voort te gaan. Wij achten het meer in het belang der zaak nog eens de gronden te resumeeren, waarop door ons eene doorgezette actie tegen de tusschenliniën als mogelijk wordt aangenomen. Hierop toch komt het in de eerste plaats aan. Deze gronden zijn:

1°. Dat op de tusschenliniën wel degelijk accessen aanloopen, waarvan de breedte afhankelijk kan zijn van het bereikte inondatiepeil.

2°. Dat, ook waar de accessen op zichzelf smal zijn, zich daarin of daarneven punten voordoen, geschikt als afwachtingstellingen voor reserves, voer- of vaartuigen met overbruggingsmiddelen, drijflichamen, enz.

3°. Dat met onze legersterkte, in eene stelling van eenen omtrek als die van de Stelling van Amsterdam, de troepen, bestemd voor bewaking en verdediging der tusschenliniën, in den regel karig zullen zijn toegemeten.

4°. Dat het den aanvaller weinig inspanning en een gering troepenver-

bruik behoeft te kosten, om nacht aan nacht, op verschillende tijdstippen en bij herhaling de bewakingsafdeelingen te alarmeeren en de langs de accessen voorgeschoven posten terug te dringen.

5°. Dat in de gedachte omstandigheden bij de bewakingstroepen vermoeienis, uitputting, verslapping, eindelijk zorgeloosheid zullen kunnen intreden.

6°. Dat aldus gaandeweg de aanvaller op de hoogte zal kunnen komen van de moeilijkheden, die het terrein hem biedt; dat hij de daarin voorkomende hindernissen zal kunnen opruimen; dat hij droogblijvende of drasstaande strooken voor nadering met grootere troepenafdeelingen meer geschikt zal kunnen maken.

7°. Dat de verdediger des daags zelden bij machte zal zijn de naderingswerken des aanvallers te vernielen of aan dezen nieuwe belangrijke hinderpalen in het voorterrein in den weg te leggen.

Op deze gronden meenen wij tot de mogelijkheid eener doorgezette actie tegen de tusschenliniën te mogen besluiten. Wij meenen ook, dat de kans van slagen dáár grooter zal zijn dan bij een uitsluitend frontaal, op geheel analoge wijze, optreden tegen de fortten zelve, zooals dit door den Schrijver op bladz. 42 wordt geschetst. Wij kunnen niet inzien dat, wanneer tengevolge van uitputting des verdedigers de aanvaller *wel* over de fortgracht in het fort zou kunnen komen, hij *niet* over een kanaal of eene ringvaart in de altijd zwakker bezette tusschenlinie zou kunnen binnendringen. Wij laten hier geheel buiten beschouwing de gedachte aan »plichtsverzaking» of »toegevendheid» bij bevelvoerenden, door den Schrijver op bladz. 36 geopperd en die overigens weinig in overeenstemming is met de fanfare, welke hij op bladz. 47 laat weerklinken.

Aanvaardt nu de Schrijver de hierboven gestelde præmissen niet; wil hij hier met zijn gansche arsenaal van heele en halve tonen, van *Dea ex machina* of wat al meer, ons een »pleiten op excepties» voor de voeten werpen, het zal ons weinig deren. Zoolang geen deugdelijker argumenten worden aangevoerd, om de onmogelijkheid van een aanval op de tusschenliniën te bewijzen, dan zulk kamervuurwerk, zal men verstandig doen zich tegen de mogelijkheid daarvan zoo goed dit kan te wapenen.

In onzen strijd voor het groot flankement, als middel tot bestrijding van zoodanigen aanval, ontmoeten wij in den Heer VON SCHMID — al heeft hij het zoo niet bedoeld — een onverwachten bondgenoot. Men leze op bladz. 11, waar hij, over ons sprekende, zegt: »En wonder, de Schrijver heeft zelf het vijandelijk stelling nemen op punten in de tusschenlinie zoo juist gekenschetst: »het kruisvuur der flankvuurmonden van weerszijden zou, gevoegd bij het infanterievuur van de hem in front tegengeworpen reserves, den vijand elke gelegenheid tot dekking benemen en zijn toch reeds hachelijken toestand nog bedenkelijker maken»". Veelszins juist, maar laat ons daarom inzien, dat een vijand niet zoo irrationeel zal handelen."

Ligt in dit »veelszins juist», in dit »daarom» niet eene erkenning opgesloten van de waarde van het groot flankementvuur? Zou dan die handeling des aanvallers nog zoo irrationeel zijn, wanneer hij — bij afwezigheid van groot flankement — dat vuur niet te verwachten had?

Wij zouden ons hier ontslagen kunnen rekenen van de verplichting tot het geven van eene nadere toelichting op onze meening omtrent de te verwachten juistheid van dit vuur en het vaststellen van gegevens daarvoor in tijd van vrede. Toch grijpen wij de thans daartoe geboden gelegenheid gaarne aan.

Men zal ons toegeven, dat in zake artillerievuur juistheid een zeer betrekkelijk begrip vertegenwoordigt. Tot toelichting diene het volgende:

Wij herinneren ons met een niet deskundige eens een indirect vuur met exercitie-granaten te hebben bijgewoond op eene linnen doelschijf. Het was een oefeningsvuur met uitleggers. »Nu ben ik toch benieuwd of ze de schijf zullen raken» liet mijn metgezel zich ontvallen. Of ik hem al trachtte te overtuigen met beschouwingen over invalshoeken, spreidingen, schijfhoogte, projectielenaantal, enz., dat het criterium der schietvaardigheid in dit geval niet kon of mocht worden gezocht in het al of niet treffen der schijf, doch wel in de groepering der aanslagen vóór en achter dat doel, het mocht mij niet baten. Hij bleef genegen een brevet van onbekwaamheid uit te reiken als de schijf niet geraakt werd. Deze man stelde de eischen van juistheid te hoog.

De voorstanders van het onveilig maken van groote terreinstrooken houden zich met den factor juistheid in den hier bedoelden zin heel weinig op. Integendeel, bij hen is zelfs eene kunstmatige spreiding het middel tot bereiking van het doel. Wij vreezen, dat zij menigmaal hunne eischen van juistheid te laag stellen.

Tusschen deze beide uitersten, het willen treffen om zoo te zeggen van een geometrisch punt met een vol projectiel, en het verspreiden van kleine springstukken over eene aanzienlijke oppervlakte, liggen voor eene doeltreffende gevechtswerkzaamheid der artillerie de meest gunstige voorwaarden.

Hoe gelukkiger nu de combinatie uitvalt van de te verwachten doelgrootte (oppervlak), den aard van het doel, den te bezigen vuurmond, de aan te wenden projectielsoort (geenszins zullen dit altijd granaatkartetsen moeten zijn), de meer of minder nauwkeurige regeling van het enkele schot, zoowel als van het geheele vuur (natuurlijke en kunstmatige spreiding), des te grooter zal de kans zijn op het verkrijgen van de verlangde uitwerking, d. w. z., op de juistheid van het vuur.

Nu meenen wij, dat de omstandigheden, waarin men te dezen aanzien in onze inondatiestelling verkeert, in verscheidene intervallen als gunstig mogen worden aangemerkt, al moeten wij erkennen dat het bewijs hiervoor — bekendheid met den te verwachten graad van onderwaterzetting voorop gesteld — slechts op de kaart en op het terrein ware te leveren.

Ongetwijfeld zal ook hier een ongelukkige samenloop van omstandigheden somwijlen de uitwerking twijfelachtig kunnen maken; trefzekerheid bestaat nimmer. Maar ongetwijfeld is het ook, dat de in de kazematten opgestelde vuurmonden eenen grooteren waarborg voor eene voldoende trefkans geven dan de vuurmonden, welke eerst bij het in staat van verdediging stellen in of achter de tusschenliniën in batterij gebracht kunnen worden. In de kazematten toch blijft men verschoond van het getob met richtschalen, wiggen, gebroken beddingplanken, enz.; men is er zoogoed als onafhankelijk van weer, wind en tal van andere invloeden, welke eene gemakkelijke, vlotte en rustige bediening in de waagschaal stellen. Terloops zij hier dan ook opgemerkt, dat het geen weelde mag heeten, indien het bedieningspersoneel voor het in de open lucht opgestelde geschut wat ruimer wordt toebedeeld dan voor dat in de kazematten.

In de allerlaatste plaats hebben wij voor het groot flankement op het oog het vuren op troepen, welke langs een smal acces *in beweging* zijn. Veeleer denken wij, behalve aan het onder zekere omstandigheden in de lengte beschieten van bepaalde takken der tusschenlinie, aan het vuur op die punten, daarvóór en daarin, waar de aanvaller zich een gedwongen oponthoud zal *moeten* getroosten, of welke door de elkander opvolgende echelons moeten worden voorbij getrokken. De meeste van deze takken en punten zijn in tijd van vrede aan te wijzen, zoodat voor het vuur daarop wel degelijk de noodige voorbereidingen getroffen kunnen worden. (1)

Op den verdeelden cirkelrand, waarlangs de wijzer van de onwrikbaar opgestelde pivotaftuit zich beweegt, kunnen de noodige goed zichtbare verdelstrepen voor bepaalde richtingen worden aangebracht; hetzelfde kan langs eene elevatiestang of eenen getanden boog geschieden; niets belet op de voor elk fort bestemde sasringen dergelijke merkteekenen te plaatsen. Men behoort daarbij te zorgen fortsgewijze sasringen te bezitten van een zelfden aanmaak, waarbij met de empirisch te bepalen miswijzing der verdeling, tengevolge van verschil in brandtijd, rekening gehouden is.

Heeft men, voor het vuur in bepaalde richtingen, op bepaalde punten deze voorbereidingen in tijd van vrede getroffen, dan kan te allen tijde het vuur onverwijld geopend en met groote snelheid voortgezet worden. Dat dit alsdan — ten minste des nachts — met schootstafelgegevens geschiedt, is waar. Doch wij meenen, dat het door den Schrijver aangehaalde art. 121 van den Duitschen leidraad eerder zou kunnen worden aangevoerd als bewijs vóór, dan als een zoodanig tegen deze wijze van handelen. Men weet hoe in dien leidraad evenzeer de klemtoon wordt gelegd op het bereiken van de grootst mogelijke vuursnelheid. Hoe geringer het aantal vuurmonden, des te dringender moet deze eisch worden gesteld.

(1) Dat de Schrijver — het is zijne eigene bekentenis — bij zijne rondstapies in de Stelling aan deze punten *niet* heeft gedacht, moge hij voor zijne lezers verantwoorden; doch het wettigt geenszins den hoogen toon, aangeslagen tegen eenen bestrijder, die daaraan *wel* gedacht heeft.

Over de quaestie der wachtforten kunnen wij ditmaal kort zijn. »Er is maar één principiëel tegenargument: twijfel aan de mogelijkheid van dagelijksche aflossing», zegt de Schrijver op bladz. 32. Tegen dit argument trekt hij te velde, daarbij zijne bestrijders collectief beantwoordende en dit, terwijl hij uit ons opstel citeert — ditmaal zonder speciaal lichteffect —: »Dáár» (op krachtig door artillerievuur aangegrepen fronten) »zal de dagelijksche aflossing wel degelijk onder dat vuur te lijden hebben, *al zou dit op zichzelf geen redenen behoeven te zijn om van die aflossing af te zien, wanneer zij om andere redenen gebiedend noodzakelijk was*». Ons dunkt dat in de ditmaal gecursiveerde zinsnede twijfel aan de mogelijkheid der aflossing wel ter zijde wordt gezet.

Onze bezwaren tegen de wachtforten heeft de Schrijver slechts vluchtig aangeroerd; weerlegd heeft hij ze niet.

Wij zouden dus kunnen volstaan met eene verwijzing naar ons vorig opstel, indien wij niet de aandacht moesten vestigen op een nieuw element, dat door den Schrijver in zijne beschouwingen wordt opgenomen.

Terwijl hij op bladz. 45 op ons bezwaar van eene te zwakke bezetting der steunpunten »het zwijgen doet», gewaagt hij op bladz. 38 van eene »kleine beschikbaar gehouden reserve», waarmede het kleine wachtfort »veel eerder naar alle zijden (1) sterk geacht kan worden, dan het zooveel grootere woonfort».

Heeft men hier, zoo mag gevraagd worden, te denken aan eene buitenreserve, bestemd om te elfder ure binnen het fort te worden gebracht? Is dit de bedoeling, dan naderen wij met eene vaste bezetting van 150 en eene reserve van, stel 50 man, al heel dicht bij de gewraakte sterkte eener compagnie. Moet deze reserve steeds gevechtsbereid worden gehouden? Zal men dus bij het wachtfort 200 man een geheel etmaal moeten laten waken, terwijl in het woonfort elk van die 200 man per etmaal minstens 8 uren liggend kan rusten? Moeten dus ook voor die reserves aflossingen berekend worden? Worden deze vragen toestemmend beantwoord, dan zal het er op zekere tijdstippen met de gevechtsvaardigheid van een groot deel der groepsreserve — samengesteld als ze is uit de aflossingen van fortbezettingen en buitenreserves, — droef gaan uitzien.

De lezer ziet het: wij moeten onze bedenkingen hier weder in den »vragenden vorm hullen». Maar het denkbeeld een stelsel van fortbouw te gronden op buitenreserves, tot bezetting van het fort bestemd, komt ons zoo absurd voor, dat wij geneigd zijn te gelooven hier den Schrijver niet goed te hebben begrepen. Wij betreuen het dan ook, dat hij zich hierover niet nader heeft verklaard.

Wij betreuen evenzeer dat de Schrijver ditmaal niet heeft kunnen goedvinden eene schets van een door hem ontworpen wachtfort bij zijne brochure te

(1) Behalve dan toch zeker naar de keelzijde; zie bladz. 44.

voegen. Vooral de plaatsing der gebouwtjes »eenigszins in de lengte'', waar men den ingedrongen vijand onverwijd weer uitschiet — men ziet, de artillerie wordt weer knapper als de Heer von SCHMID haar aan het werk zet —, hadden wij gaarne in beeld gezien. Van den meester, die onze pogingen tot het ontwerpen van een wachtfort naar *zijne* denkbeelden, qualificeert als »nodelooze topperijen'', ware eenige hulpvaardigheid in deze edelmoediger geweest.

Nog eene schrede verder en de Heer von SCHMID zal ook van de wachtforten moeten afzien. Zijn ongelooft aan de steunpunten, zijn nieuw aangevoerd petroleum-motief moeten hem brengen tot een stelsel van wachthuizen, hoogstens door eene breede versperring omgeven. Een doorlopende wal, natuurlijk of kunstmatig, met voorgelegen gracht wordt dan het eenige bolwerk; eene eenvoudige enceinte dus.

Twintig jaren vroeger had men *wellicht* een zoodanig stelsel van zuiver frontale verdediging in overweging kunnen nemen. Men had dan echter eerst de overdreven vrees voor bombardement ter zijde moeten zetten en dientengevolge eenen stellingomtrek moeten aannemen, meer geëvenredigd aan de sterkte onzer levende strijdkrachten. Wij zullen ons thans niet onledig houden met de vraag of men het met zulk eenen kleinen kring zonder fortten zou hebben kunnen stellen.

Wij hebben nu eenmaal den zeer grooten kring aanvaard; wilden wij in dien kring overal even sterk zijn, wij zouden er overal even zwak blijken. Concentratie van de afstootende kracht in enkele gewichtige punten is daarom noodzakelijk. Dit zijn de fortten. Deze moeten zijn de barrières op de hoofdwegen, die door hun krachtig frontaal vuur, het gebruik dier wegen aan den aanvallers ontzeggen en hem dwingen tot pogingen, zijn doel langs den zooveel moeilijker omweg, d. w. z., over de tusschenliniën te bereiken. Zij moeten door hun flankerend vuur trachten ook deze pogingen illusoir te maken. Eindelijk moeten zij — bij eene gelukte doorbreking — door hun vuur naar alle zijden in waarheid steunpunten vormen, geschikt om zóó lang stand te houden, tot de met snelheid bijeengetrokken, verspreide reserve-afdeelingen den doorgedrongen vijand afwijzen, of eenen nieuwen afsluitingskring om het doorbrekingspunt vormen kunnen. Bij de vervulling van het laatste gedeelte van deze drieledige taak zal het inderdaad kunnen gebeuren, dat het vuur uit de keel slachtoffers onder de eigene verdedigers komt vragen. Dit *fatum* heeft door alle eeuwen heen gerust op elke *mêlée*. In den modernen vestingoorlog zal men de vuur*mêlées* niet te eenen male kunnen vermijden, althans wanneer de verdediging eene hardnekkige wil zijn. En eene hardnekkige verdediging zal men toch moeten eischen, waar het centraal reduit der landsverdediging de inzet is.

Overigens ligt ook hierin eene vingerwijzing naar eene practische en deugdelijke schietopleiding.

Wij hebben den raad, ons door den Heer von SCHMID gegeven, namelijk om »onze meening te herzien», niet opgevolgd. Men zal uit het voorafgaande zelfs het tegendeel hebben kunnen afleiden.

»Rechters in tactisch-fortificatorische aangelegenheden» achten wij ons echter niet; wij hebben ons slechts »partij» gesteld.

Wie vrijwillig, zonder daartoe geroepen te zijn, zijne denkbeelden openbaar maakt, werpt ze voor de rechtbank der publieke opinie. Dit deed de Heer von SCHMID; dit deden wij ook.

Wij vragen daarbij echter aan onze lezers: dat zij zullen onderzoeken met al den ernst, die de zaak waard is, en dat zij, bij hun oordeel, zich los zullen weten te maken van de beking, uitgaande van eene pleitrede, waarvan de inhoud, hoe onderhoudend en spitsvondig ook, slechts eenen geringen waarborg biedt voor de »betrouwbaarheid» van den pleiter, waar het geldt de waardeering van feiten en de juiste interpretatie van de argumenten der tegenpartij.

Wij teekenen ditmaal met eenen *nom de plume*.

AEMSTEL.

Antwoord aan de Kritiek op „De permanente inrichting der Stelling
van Amsterdam”, door Jhr. L. M. A. von Schmid.

De critiek (niet Kritiek, want hachelijk is het geval nog geenszins) bevindt zich vaak in eene zeer moeilijke positie; zij, die feilen toonen, worden nu eenmaal, zelfs al zijn het vrienden, slechts zelden als zoodanig beschouwd. De Schrijver, die het recht in pacht meent te hebben, wordt door de bedenkingen, die tegen zijne uitspraken rijzen, prikkelbaar, zijne stemming lijdt daaronder en zijne anti-critiek draagt daarvan de onmiskenbare sporen. Het lijdt geen twijfel, dat de critiek, tengevolge daarvan, haar doel voor een groot deel mist; terwijl zij er naar streeft door wrijving van gedachten de waarheid aan het licht te doen treden, werpt de anti-critiek zich op haar betoog, zoekt daarin, zij het ook op ondergeschikte zaken, terecht of ten onrechte, zwakke punten, tracht haar met zichzelf in tegenspraak te brengen, spint dat alles breed uit en sticht daardoor niet zelden eene grenzenlooze verwarring van begrippen; het zoeken naar waarheid ontaardt — in één woord — in »Rechthaberei”.

De voorgaande schets is in menig opzicht ook toepasselijk op den pennestrijd, die ons in deze regelen zal bezig houden. Al moge het voor iemand, die het wél meent te weten, niet aangenaam zijn eene douche te ontvangen, als den Heer VON SCHMID in de December-aflevering van *De Militaire Spectator* werd toegediend, dan had hij toch onzes inziens beter gedaan die douche te doen dienen tot het bekoelen van zijn hoofd en het stalen zijner zenuwen (1), dan daarin aanleiding te vinden voor den toon, die in het »Antwoord” aangeslagen wordt. Wij kennen natuurlijk de bedoeling niet, waarmede de Schrijver zijne brochure geschreven heeft, maar indien hij werkelijk den wensch koestert nut te stichten, dan zouden wij hem in overweging willen geven in volgende pennevruchten dien toon te laten varen; een toon, die er alleen toe leiden kan bij hemzelve en bij anderen bitterheid te verwekken. Waar bitterheid zich van Schrijvers gemoed dreigt meester te maken, zouden

(1) De goede toon, die tot dusverre bij polemieken gebruikelijk was, leidt ons tot de onderstelling, dat daar, waar op bladz. 48 van het »Antwoord” sprake is van »een zwaar hoofd en slappe zenuwen”, des Schrijvers eigen hoofd en zenuwen bedoeld worden; eene onderstelling, waartegen het redeverband zich gelukkig niet verzet.

wij hem het gevleugeld woord van FREDERIK DEN GROOTEN: »Geduld und Rhabarber" willen toeroepen; »Geduld" in het bewustzijn, dat eene goede gedachte haren weg wel vindt; »Rhabarber" in de overtuiging nu ja, dat spreekt vanzelf.

Wanneer wij het »Antwoord" nu ontdoen van die bijzaken, welke als niet ter zake dienende gevoegelijk buiten beschouwing gelaten kunnen worden, dan komen wij tot de slotsom, dat het daarin gevoerd betoog tracht aan te toonen:

1°. het overtollige en schadelijke van het bezit van de noodige inrichtingen voor groot flankement in de werken der Stelling van Amsterdam;

2°. het voortreffelijke van het type »wachtforten" en het verwerpelijke van het type »woonforten", voor evengenoemde werken.

Dat wij bij geen dezer twee stellingen aan S. zijde staan, kan den lezer bekend zijn; waarom wij dat niet vermogen, willen wij hieronder nogmaals kortelings aangeven:

Ad 1°. Het is eene waarheid, reeds uit de grijze oudheid tot ons gekomen en door alle vestingbouwkundigen erkend, dat de verdediging van eene defensielijn niet krachtiger kan worden gesteund dan door eene behoorlijke flankering van die lijn; in de moderne vestingbouwkunde alzoo door flankerend vuur, afgegeven uit zoodanige opstelling, dat 's vijands geschutvuur tot voorbereiding van den aanval niet tevens de opstelling der flankerende vuurmonden vernielen kan. Bij deze grondstelling wordt uitgegaan van de gedachte dat het flankerend vuur, zoowel in materieelen als in moreelen zin, eene onevenredig grootere uitwerking heeft dan het vuur, dat van uit de verdedigingslijn zelve afgegeven wordt; in materieelen zin, omdat de groote dieptewerking van het granaatkartetschot het meest tot haar recht komt, wanneer men 's vijands aanvalsliniën daarmede in de lengte beschieten kan, iets waarbij men bovendien minder afhankelijk is van natuurlijke en toevallige spreidingen; in moreelen zin, omdat geen vuur ontmoedigender indruk maakt, dan wanneer het afgegeven wordt uit eene richting, waartegen men zich niet keeren en dus ook niet verweren kan. Bovendien kan het flankerende geschut zoogenaamd onuitdoofbaar zijn, wat zeker niet het geval is bij in front opgestelde en tegen troepen bestemde vuurmonden, die ter wille van het beoogde doel over de borstwering moeten reiken en dus zeer trefbaar zijn.

Waar de S. nu mocht meenen laatstbedoelde vuurmonden in verplaatsbare pantserstanden te kunnen doen optreden, moeten wij hem, tot ons leedwezen, die illusie ontnemen. Aan die pantserstanden kleven toch niet alleen, voor wat de bediening en de vuurleiding betreft, groote nadeelen, maar hunne verplaatsbaarheid is bovendien in onze terreinen zoo weinig verzekerd, dat men ze daar, waar men er over wil *kunnen* beschikken, reeds vóór den aanvang van den strijd zal moeten hebben opgesteld. Dientengevolge zal het aantal benoodigde pantserstanden zoo groot worden, dat de aanzienlijke kosten,

aan hunne aanschaffing verbonden, reeds vanzelf dit middel zullen doen verwerpen. Wat geringe kwetsbaarheid aangaat, kunnen zij zich bovendien niet met het flankerend geschut meten.

Het hiervoren besproken groot flankement, nu, achten wij in inundatiestellingen noodig:

1°. om bij bevroren, dan wel niet of onvolledig gestelde of overvoerde inundatiën den aanval op het interval te kunnen afslaan;

2°. om ter plaatse waar, niet door forten afgesloten, land- of wateraccessen naar de linie voeren den tegenstander te beletten dáár het interval binnen te dringen;

3°. om den vijand te verhinderen zich in het tusschen de forten en vóór het interval gelegen terrein, op daartoe geëigende punten met kleine afdeelingen te nestelen en van daar uit de forten te verontrusten en de communicatie in de linie te belemmeren;

4°. om te voorkomen, dat, waar de tegenstander op eenig punt de linie doorbroken heeft, aanvulling van troepen, munitie, proviand en aanvoer van licht geschut plaats vinden.

Omdat de S. deze noodzakelijkheid niet wil erkennen, pleit hij, als een slecht advocaat, telkens op eene exceptie (»Antwoord” bladz. 17).

Niettegenstaande in de brochure (bladz. 36) gesproken wordt van »nachtelijke onverwachte gebeurtenissen, die vooral bij vriezend weder zeer gevaarlijk kunnen zijn”, heet het in het »Antwoord” ten aanzien van vriezend weder (bladz. 17): »Gelukkig, dat niet kan worden tegengesproken, dat dit geval een uitzonderingsgeval is”.

Om te kunnen aantoonen, dat, in verband met de bij bevroren water te volgen gedragslijn, het groot flankement toch moet zwijgen en dus overbodig is, gaat S. onder die omstandigheden te voet en per schaats den aanvaller te lijf, en vreest hij reeds het ergste voor een insluitingsleger, berekend naar eene sterkte, waarbij de gedachte aan een kloek initiatief en een doorbraak was buitengesloten; eene theorie, die er eigenlijk toe zou moeten leiden de inundatiën *in geen geval* te stellen, ten einde zich vooral deze schoone kansen niet te doen ontgaan.

Waar de mogelijkheid van een aanval bij niet of onvolledig gestelde inundatiën te berde is gebracht, meent de S. dat geval te kunnen elimineeren door te zeggen: »Zulke onderstellingen betreurende, kan men ze laten voor wat ze zijn”. »Treur maar”, zouden wij den Heer VAN HOUTEN hier kunnen nazeggen, doch er aan toevoegen: »daarmede is de onhoudbaarheid van het sustenu nog niet aangetoond”.

Van een aanval over de inundatie in vaartuigen heeft de S. geen voorstelling (bladz. 12); hij noemt daarom de voorstelling ongerijmd (bladz. 13) en wijgt er verder over. Accessen, niet door forten afgesloten, komen, volgens hem, zelden voor of loopen tegen kanalen of ringvaarten. Dit laatste treft te meer, waar het »zelden voorkomen” toegelicht wordt door

een beroep op de waarde van den grond. Waartoe dan in zulk duur terrein tegen kanalen of vaarten loopende wegen — zonder meer — zijn aangelegd, is niet helder.

Bij zijne vele rondstapjes in de terreinen der Amsterdamsche Stelling heeft de S. er nooit aan gedacht om zulke punten op te zoeken, waar de vijand zijne reserves bij een aanval op het interval zou kunnen opstellen (bladz. 25). De beleefdheid verbiedt te vragen welk nut S. uit die vele rondstapjes getrokken heeft, als deze niet mede dienstbaar gemaakt werden aan het onderzoek in hoeverre de terreinbedekking een aanval op het interval begunstigt en zulks te meer waar S. op bladz. 49 betoogt, dat het opruimen, neerhalen en omhakken in voorwaartsche richting van de forten meer belooft, dan in het terrein tusschen de forten.

Wellicht intusschen was S'. aandacht bij die rondstapjes onverdeeld gevestigd op de tal van woningen en hofsteden van bladz. 15, »die een goeden uitkijk of opstelling tot luisteren aanbieden».

Hoewel de S. ten aanzien van een zijner bestrijders mededeelt, dat deze blijkbaar geen al te duidelijke voorstelling heeft van de verdediging van een kringfort (bladz. 44), en daardoor niet onduidelijk te kennen geeft, dat men verkeerd zou doen dezelfde meening ten zijnen aanzien te opperen, gelooven wij toch, dat S'. denkbeelden, omtrent de taak der verdediging, in geval de vijand 's nachts in eenig interval is binnengedrongen, te eenen male onjuist zijn.

Wanneer wij toch lezen (bladz. 44): »Immers frontaalvuur over de keelgracht zou een zelfmoordend vuur zijn. Ieder oprukken en ingrijpen van een piket of reserve ware er mede in de waagschaal gesteld. Voor flankering van de keelgracht moeten twee of vier mitrailleurs bestemd worden, waarvan men de dracht, ten einde het treffen van eigen troepen te voorkomen, in het verlengde van de gracht, door zandlichamen tot de te bestrijken ruimte zal moeten beperken», dan blijkt daaruit, dat hij in het hiervoren gestelde geval den in het interval binnengedrongen tegenstander met troepen te lijf wil, iets wat wij ten sterkste afkeuren, omdat de heillooze verwarring, die daaruit gedurende de duisternis moet voortspruiten, ons alleen nadeel en nimmer voordeel kan opleveren. O. i. is bij eene gelukte doorbreking gedurende den nacht elke troepenverplaatsing, zoo eenigszins mogelijk, te vermijden en moet men er zich in dat geval toe bepalen: 1°. door afsluiting van wegen den binnengedrongen vijand te beletten zich willekeurig uit te breiden, wat door eene oordeelkundige opstelling van piketten en reserves reeds vanzelf verkregen zal worden; 2°. door het onder vuur nemen van die punten vóór het interval, waarlangs versterking van de binnengedrongen afdeling geschiedt (voor het geval men dit kan waarnemen), of het meest waarschijnlijk geschieden zal. Deze rol valt aan de vuurmonden voor het groot flankement toe; zij blijven, zoolang het fort niet genomen is, intact, wat ook in het interval geschiedt, en zij zullen, hoezeer de uitkomsten van hun nachtelijk vuur onder

sommige omstandigheden twijfelachtig kunnen zijn, van het eerste morgengloren af, *elke* versterking der binnengedrongen afdeeling *beletten*.

Wanneer nu, tengevolge van den door ons gestelden regel, dat elke troepenverplaatsing gedurende den nacht principiëel te vermijden is, de binnengedrongen afdeeling den weg naar de keel van een der forten vrij vindt, dan is hiermede nog niets verloren, omdat de infanteriebezetting, in verband met het klein flankement, aan 's vijands poging om zich van het fort meester te maken het hoofd kan en zal bieden. Dat het hiertoe noodig is de forten van een keelwal te voorzien, spreken wij niet tegen; wij zijn ons intusschen niet bewust het tegendeel ooit beweerd, noch ons partij gesteld te hebben vóór of tegen de forten van het technisch comité; dit laatste, omdat wij meenen, dat deze geen onderwerp van een openbaar debat kunnen uitmaken.

Wat ons intusschen wel verwondert, is dat S., die op bladz. 35 het ontbreken van een keelwal eene zwakke zijde van een fort noemt, toch op bladz. 36 eene theorie ontwikkelt, die alleen in practijk te brengen is..... voor het geval de keelwal ontbreekt.

Hij plaatst namelijk zijne gebouwtjes in de forten eenigszins in de lengte (1) om, in een eventueel uit plichtsverzaking verrast en overvallen fort, den vijand het verblijf in de lokalen met geschutvuur te kunnen ontzeggen, ten einde op deze wijze de *onverwijld*e herovering mogelijk te maken. Iedereen begrijpt toch, dat het met geschutvuur ontzeggen van het verblijf in de lokalen alleen zal kunnen geschieden, wanneer in het fort geen keelwal aanwezig is. Overigens is het ons niet duidelijk, dat de *onverwijld*e herovering mogelijk wordt, *doordien* men den vijand het verblijf in de lokalen ontzegt; het logisch verband tusschen beide zaken ontsnapt aan ons onderscheidingsvermogen. Dat men weinig nut zal trekken uit de herovering van een fort, waarvan men te voren het weinige bomvrije onderkomen, waarover het beschikt, vernield heeft, spreekt voorts wel vanzelf.

Het voornaamste argument, intusschen, dat S. tegen het groot flankement aanvoert, is van zoo afdoenden en zaakrijken aard, dat het ons werkelijk verwondert den S. zich de moeite te zien geven om daarnevens nog andere bezwaren tegen dat flankement te ontwikkelen.

Dat argument nu — wij rusten hier even, ten einde den lezer tijd te geven om zich voor te bereiden voor de noodige ongeveinsde verbazing — is: de onzekerheid van uitwerking (van de voor het groot flankement bestemde vuurmonden) of liever de bijna volstreckte stelligheid, dat uitwerking zal worden gemist (bladz. 20). De S., die zich met deze opmerking reeds midden in het onderwerp

(1) Ook hier pleit S., als een slecht advocaat, op eene exceptie (bladz. 17); hij zegt toch: »Ik hechtte hieraan, omdat niet de zekerheid bestaat, dat onder een groot aantal fortcommandanten er onverhoopt een zou kunnen worden aangetroffen, die uit toegevendheid als anderszins, van zijne bezetting niet in den ruimsten zin de diensten zou vorderen, welke iedere overvallende overigens geheel zou hebben kunnen uitsluiten» (bladz. 36).

waant, vergist zich; na deze opmerking is hij *feitelijk* reeds aan het einde van zijn betoog, vulgair toch noemt men zoo iets »een doodoener».

Het spreekt toch wel vanzelf, dat, wanneer het vuur uit eene kazemat — waar de nagenoeg absoluut veilige opstelling der manschappen eene rustige bediening van den vuurmond verzekert, terwijl de meer volkomene inrichting der hedendaagsche kazemataffuiten eene juiste richting zoozeer in de hand werkt — bijna volstreckte stelligheid van afwezigheid van uitwerking oplevert, die stelligheid voor elk ander artillerievuur, onder minder gunstige omstandigheden afgegeven, zonder eenige restrictie volstreckt zal wezen.

Desniettemin rekent S. zelf voor de verdediging van zijne twijfelachtige middenstrook (bladz. 13), op batterijen; wil hij uit verplaatsbare pantserstanden kruisvuur op accessen geven (bladz. 26); wil hij in de tusschenlinie kanonnen van 10 cM. voor werking naar voren aanwijzen (bladz. 28); en spreekt hij van het doelmatig en te goeder ure dirigeren van het geschut voor den batterijstrijd (bladz. 45); al welke zaken moeilijk te rijmen zijn met de opvatting, dat in het onderstellen van groote juistheid bij het vuur »weinig anders (schuilt) dan een naïef leekengeloof; eene onbekendheid met de wisselende waarde van de ballistische factoren bij het schieten, die men, bij iemand die anderen wil terechtwijzen, niet aanstonds geneigd is, over het hoofd te zien» (bladz. 25).

Ook is het eigenaardig, dat niettegenstaande de Duitsche en Oostenrijksche vestingartillerie, blijkens bij S. voorhanden en sedert jaren verzamelde, doch helaas! niet openbaar gemaakte gegevens, volstreckt niet eene hoogere schietvaardigheid bezit dan de onze (bladz. 23), toch hoog opgegeven wordt van de materiele en nog meer te duchten moreele uitkomsten, welke 's vijands artillerie op onze forten zal verkrijgen (bladz. 31).

Wij gelooven dan ook eigenlijk, dat S. zelf niet zoo erg overtuigd is van de zoeven besproken absolute afwezigheid van trefkans, maar dat hij er slechts zoo over sprak, om met eenige mindere kans op volstreckte afwezigheid van succes propaganda te kunnen maken voor zijne »glazenspuiten» (bladz. 40), die anders nevens de moderne artillerie te veel zouden afsteken.

Voor al voor dit gedeelte van zijn betoog moet men den S. erkentelijk zijn; vermoedelijk vreezende, dat het onderwerp anders een weinig dor zou worden, stelt hij hier den lezer in staat eens hartelijk te lachen over deze episode uit de »vermakelijke vechtkunst».

Waar de S. het intusschen eene ware ramp zou achten, »indien wij, om aan de fictie van groot-flankement een glimp te kunnen geven, het geloof aan de kracht en de stormvrijheid van geïnundeerd polderterrein ten deele moesten inboeten» (bladz. 12), daar achten wij het onverantwoordelijk, dat hij ter wille van eene idée fixe — zijn strijd tegen het groot flankement — ons het vertrouwen wil ontnemen in een der hoofdfactoren van onze verdediging: het artillerievuur.

Het is — en dit tot besluit over het groot flankement — der vermelding

waard, dat waar S. op bladz. 30 door eene zeer overdreven kostenberekening wijst op het bedrag, waarmede men het groot flankement betaalt, hij zelf — zeker ter wille der goedkoopheid — als *afdoend* middel tegen de gevaren, uit bevroren inundatiën voortvloeiende, aangeeft: eene kringstelling met *kleiner* intervallen — dus meer forten —, eene zoogenaamde *ligne intérieure* van fortjes, ook wel *position de soutien* genoemd, en voorts eene permanent ingerichte *enceinte* om de te verdedigen hoofdstad.

Ad 2°. De bestrijders van den Heer VON SCHMID hebben »verklaard geen forten te kunnen goedkeuren, waarbij de aflossing van de bezetting, ieder etmaal, een noodzakelijkheid zou zijn” (bladz. 41). Door deze woorden geeft de S. het punt van verschil duidelijk aan: zijn denkbeeld heeft, zegt hij, »aanleiding gegeven tot velerlei opmerkingen en vragen. Door deze laatste te beantwoorden, zullen tevens de eerste tot geringer evenredigheden (?) zijn teruggebracht”.

Waar met zooveel zelfvertrouwen gesproken wordt, had men mogen verwachten, bij de beantwoording dier vragen, degelijke argumenten te zullen vernemen. In dit opzicht heeft de S. ons deerlijk teleurgesteld; wie toch kan eenige degelijkheid ontdekken in argumenten als de volgende:

»Ik heb reeds in de eerste brochure aangetoond, dat een fortdienst zonder aflossing, op den duur ook den kranigsten bezettingstroep tot het inzicht moet brengen, dat het uitzicht niet bemoediger wordt”.

»En wat den ijver bij het verrichten der nachtelijke werkbeurten betreft, mij dunkt, het vullen van kuilen, het herstellen van taluds en het wegruimen van scherven, zal ook door een tijdelijke bezetting wel vlug en goed verricht worden, al ware het alleen maar uit zucht tot zelfbehoud”. »Door flink aan te pakken heeft de bezetting het immers in de hand om den tijd, gedurende welken zij aan gevaar is blootgesteld, in te korten?”

»Bij een periodieken dienst zal iedere wacht er een eer in stellen den post zooveel mogelijk ongeschonden aan de aflossing over te geven. (1) Het gevoel van op wacht, d. i. doorlopend in dienst te zijn, zal de vraag uitsluiten of men voor een *corvée*” (N.B. onder 's vijands vuur) »aan de beurt is”.

Wij achten, n'en déplaise den S., eene *dergelijke* betoogvoering *deerniswekkend*.

Aan het laatste citaat voegt de S. nog de volgende algemeenheid toe: »Die den troep kent, weet, dat dit in woonforten, na veel vermoeienissen, op den duur anders zal kunnen zijn”. En S'. wijze van argumenteeren volgende (bladz. 37), zeggen wij hem na: De Schrijver geeft dit gevoelen met eene uiterste voorzichtigheid te kennen. Ons dunkt, hij kan niet meenen, dat aan dit »kunnen” draagkracht genoeg zal kunnen worden toegekend, om de vele nadeelen van het beginsel der wachtforten te kunnen torschen.

(1) Zonder zulks den S. te zeer aan te rekenen, meenen wij er de aandacht wel op te mogen vestigen, dat hij *hier* de soldateneer als een ruggesteun voor eene krachtige verdediging ten tooneele voert, terwijl hij deze, als zoodanig, voor de bezetting van het woonfort, op de bladz. 47 en volgende van zijne eerste brochure, verre van zich meende te moeten werpen.

»De principiële eisch, dat er tusschen ieder fort en de aangewezen bezetting een band zij, die alleen door 's vijands aftocht of door den val van het fort zou kunnen worden verbroken, is thans door geen der Schrijvers meer in bescherming genomen», zegt S. op bladz. 31.

Wat hier de bedoeling is van de woorden *principiël, thans en meer* vermogen wij niet te doorgronden. Wil de S. hierdoor een soort auteursrecht vestigen op het denkbeeld van de aflossing der fortbezettingen, dan dwaalt hij; reeds lang voor hij er aan dacht zijne gedachten ten aanzien daarvan te formuleeren, was dit een »überwundener Standpunkt». Hem komt alleen de eer — zij het ook eene twijfelachtige — toe de periodieke en wel in het bijzonder de vier-en-twintig uur'sche aflossing ten tooneele gevoerd te hebben. En daarin nu ligt voornamelijk het punt van verschil. Terwijl wij meenen, dat ook in den soldaat een hooger beginsel leeft, dat hem liefde inboezemt voor de plaats, waar hij geleden en gestreden heeft, eene liefde, die zich in de ure van het dreigendste gevaar, naar onze meening, zal omzetten in eene uiterste krachtsinspanning om den post, die mede aan zijne zorg toevertrouwd is, te verdedigen en te bewaren, meent de S. meer waarborgen te vinden in de verdediging der forten door eene afdeeling, die frisch en krachtig is, doch die noodwendig dat hoogere beginsel missen moet, dat in moeilijke omstandigheden zoo groote kracht geeft. Dat de S. dat beginsel niet erkent en dus niet waardeeren kan, begrijpen wij volkomen; hij hecht blijkbaar geene groote waarde aan de moreele vorming van den soldaat, hij verwacht alles van de fysieke kracht; vandaar spreekt hij ook van zijne taak als van »het verwerken van menschenmateriaal»; iets wat aan de kannibalen denken doet. Of hij gelijk zou hebben?

Bovendien is het een feit, dat iemand, die voortdurend leeft te midden van zenuwschokkende invloeden, daaraan in meerdere of mindere mate gewoon raakt en er ten slotte vrijwel ongevoelig voor wordt, terwijl hij, die telkens na drie dagen rust weder vier en twintig uur in zijn fort, dat oord der verschrikkingen, moet doorbrengen, daardoor telkens opnieuw op de meest pijnlijke wijze getroffen zal worden. Voor velen zal die gang naar het fort eene nachtmerrie zijn, die hen ook in de rustdagen benauwt en die ondanks fysieke frischheid en kracht hen minder geschikt zal maken voor hunne taak, dan *zij* zullen zijn, die, voortdurend aan het gevaar blootgesteld, dit met eene zekere onverschilligheid gaan bejegenen.

Nu kan het echter zijn, dat tengevolge van vermoeienis en uitputting de bezetting in een toestand van afgematheid dreigt te geraken, welke het noodzakelijk maakt haar te vervangen. In dat geval aanvaarden wij de gelegenheid, welke zich hier aanbiedt om de bezetting af te lossen, dankbaar, maar wij blijven haar beschouwen als een noodzakelijk kwaad, niet als eene omstandigheid, welke vrijwillig, wij zouden haast zeggen moedwillig, in het leven geroepen wordt, gelijk volgens S'. stelsel geschiedt.

Daar komt nog bij, dat hij, ten einde niet eene overmatig groote bezetting

voor de Stelling te moeten aanwijzen en toch over genoeg troepen ter aflossing te kunnen beschikken, zonder dat deze, »door waken en strijden uitgeput, niet meer in staat zouden zijn om te leveren, wat een volgend etmaal opnieuw van hen zou kunnen vragen», de bezettingen der forten noodwendig klein moet maken. 100 man, voor enkele 150 man (dit laatste werd in de brochure *niet* gezegd): »in het algemeen geen grooter aantallen, dan, niet te krap genomen, voldoende is» (bladz. 45).

Deze laatste stelling, — eene waarheid als een herkauwer, maar toch een weinig vaag en vooral eigenaardig bij iemand, die juist een ander aangeraden heeft »eens een berekening te maken» — latende voor hetgeen zij is, houden wij ons dus maar aan 100 à 150 man. Dat maakt dus op de 32, door S. bedoelde, forten \pm 4000 man. Neemt men nu in aanmerking, dat de grootte der wachtlokalen zoo genomen is, dat de bezetting daarin, zoo noodig door de tafels op te klappen, te hijschen of buiten te zetten (wat doen ze er dan?) in haar geheel (zijn er dan geen posten op den wal?) in zittende houding onderkomen vindt (bladz. 35, brochure), dan overdrijft men niet, indien men per fort op ééne bezetting en drie aflossingen, d. i. dus voor de geheele stelling op \pm 16.000 man rekent. M. a. w., om de bezetting der forten voldoende frisch en krachtig te doen zijn, wijst S. daarvoor 400 à 600 man aan, terwijl hij te voren weet in de ure des gevaars er slechts over 100 à 150 te kunnen beschikken? (1)

Is dit geen bezwaar?

De S. meent hierop ontkennend te mogen antwoorden; zie hier op welken grond:

»De vraag is gedaan of een eventueel ingesloten wachtfort wel even goede kansen biedt op directe verdediging tegen 's vijands aanvallen. Mij dunkt van beter, omdat een wachtfort een geringer oppervlak en omtrek heeft, dus gemakkelijker te beveiligen is en met een kleine beschikbaar gehouden reserve veel eerder naar alle zijden sterk geacht kan worden, dan een zooveel grooter woonfort, met een even groote bezetting».

Nu schuilt in deze redeneering wederom de groote fout, dat de S. doet, hetgeen hij zijn bestrijder verwijt, namelijk te argumenteeren in den halven en te concludeeren in den heelen toon (bladz. 33).

Hoe rijmt de S. althans de bewering van de *even groote bezetting van het zooveel grooter woonfort* met zijn eigen betoog op bladz. 42 der brochure, waar wij lezen: Ik moet er echter op wijzen, dat tengevolge van het geringer oppervlak der aangeduide wachtposten de bezetting zelve ook *kleiner* (2) kan zijn . . . Daardoor wordt een *aanzienlijke* (2) besparing van troepen verkregen».

(1) Voor nevendoelen is van de aflossingen weinig te verwachten, althans niet op den dag volgende op dien, waarop zij op wacht waren, of op den dag, welke aan hunne wacht voorafgaat. Gedurende den tijd, voor hun gebruik ten behoeve van andere doeleinden beschikbaar, zal het gemis aan tactisch verband het veld hunner werkzaamheid bovendien zeer beperken.

(2) Wij cursiveeren.

Wij hebben echter tegen S'. kleine bezettingen wel degelijk bezwaar. Waar het eigenaardige terrein der kringstelling den vijand dikwerf belet het aantal der aanvallende troepen, bij eene poging om het fort te vermeesteren, naar willekeur te vergrooten, daar komt het er vooral op aan om niet uit vrije verkiezing het aantal geweren in het fort zóó beperkt te nemen, dat men, wat vuurkracht aangaat, nagenoeg tegen elken aanval in de minderheid is.

De S. wenscht aflossing der bezetting gedurende den nacht. »Acht men, dat de vijand met artillerievuur de nachtelijke aflossing zou kunnen doen afstuiten (?), dan zou een fort-inrichting, waarbij de aflossing noodzakelijk is, beslist moeten worden afgekeurd'' (bladz. 41).

Dat aan de aflossing gedurende den nacht groote bezwaren verbonden zijn ten aanzien van de veiligheid van het fort, schijnt S. niet in te zien. De bedoeling, waarmede § 217 van het Voorschrift op den Velddienst geschreven werd, schijnt hij niet te kennen. Geen wonder trouwens, wanneer men geopperde bezwaren tracht te weerleggen met een argument, als: »Ook het dagelijks aflossen van de veldwachten en piketten der bewakingstroepen is een noodzakelijkheid en niemand denkt er aan daaronder gebukt te gaan; *men bepaalt zich tot het regelen en bevelen van den dienst der aflossing''* (1) (bladz. 41, o. a.). Als de bezwaren der troepenleiding op zoo eenvoudige wijze waren op te lossen, als men slechts behoefde te regelen en bevelen, zonder zich om de mogelijkheid der uitvoering te bekommeren, dan ware zeker de taak van den troepenaanvoerder zeer verlicht. Jammer maar, dat eene zoo onoordeelkundige daad in de practijk zoo ontzettend zwaar gestraft zou worden.

Intusschen de S. heeft zich nu eenmaal aan die nachtelijke aflossing vastgeklemd, vermoedelijk omdat hij periodieke aflossing over dag nog minder uitvoerbaar acht, en hij blijft die aflossing tot de mogelijkheden rekenen, omdat zij z. i. door 's vijands artillerievuur niet belet zal kunnen worden. Nu, dat geven wij gaarne toe, de aflossing *beletten*, kan men met artillerievuur niet; wèl tijdens die aflossing vele en onnoodige verliezen toebrengen. Wanneer men toch bedenkt, dat zich gedurende de aflossing, die immer een zekeren tijd in beslag neemt, tweemaal meer personeel in het fort bevindt, dan waarvoor bij mogelijkheid eenige dekking te vinden is, zal men gereedelijk toegeven, dat slechts één schot, met tamelijk gunstige werking, noodig is om daarbij groote verliezen aan personeel toe te brengen.

De S., nu, ontkent de mogelijkheid van dat schot met tamelijk gunstige uitwerking. Daarover zullen wij niet met hem twisten. Zijne artilleristische uitspraken toch, welke door hem zelf zoo boven elke tegenspraak verheven geacht worden en ons nochtans in zoovele opzichten voor bestrijding vatbaar voorkomen, behoeven hier geen punt van bespreking uit te maken. Wellicht vindt een kundig artillerie-officier (bladz. 34) of een alleszins bevoegde

(1) Wij cursiveeren.

(bladz. 48) nog den moed om, na alles, wat de S. in dit opzicht ten beste heeft gegeven, over zijne artilleristische stellingen met hem in debat te treden; ons ontbreekt die moed te eenen male; daartoe zou te veel van den grond af opgebouwd moeten worden.

Intusschen één raad aan den S. Wanneer hij in den vervolge uit de Beknopte Overzichten citeert, laat hij dan niet door halve citaten de zaken uit haar verband rukken; een halve waarheid is geen waarheid meer.

Laat ons thans nagaan, of andere oorzaken dan het vijandelijk artillerievuur de nachtelijke aflossingen — en deze moeten elken nacht plaats vinden — zouden kunnen beletten. Daartoe gaan wij bij den S. in de leer, ten einde te vernemen, wat in dit opzicht van den vijand verwacht kan worden, en schrijven daartoe de volgende uitspraken af.

»En dan ligt het voor de hand, dat hij (de aanvaller, wanhopende aan doeltreffende artilleristische voorbereiding) zal trachten door herhaalde alarmeeringen gedurende de duisternis, en door demonstratie's en bedreigingen na het aanbreken van den dag, de bezetting in een staat te brengen, die geen genoegzamen waarborg meer zou kunnen geven, tegen den toeleg om, in een volgenden nacht, dit werk op gelijken voet voort te zetten, ten einde ten slotte bij gebleken kansen, van de uitputting gebruik te maken en den storm tot in het fort door te zetten" (bladz. 42).

»Hoe ook, de mogelijkheid kan niet ontkend worden, en moet worden onder het oog gezien, dat een tegenpartij, door een krachtigen drang naar de beslissing bezield, op meerdere, ver uit elkander gelegen, vakken van de kringstelling gelijktijdig, de fortbezettingen zoodanig zal kunnen afbeulen, dat de vijand, zoo hij in die antirust- en stormtactiek, telkens met frissche compagnieën, bleef volharden, in eenig etmaal, de kansen, van bij een of meer forten te zullen slagen, inderdaad zou verkregen hebben" (bladz. 43).

»Ik geloof niet, dat men ontkennen kan, dat de aanvaller op meerdere punten gelijktijdig, ons in een zoodanigen toestand kan brengen" (bladz. 43).

»In *alle* fronten moet men tegen deze laatste (stormaanvallen) in eenzelfde mate en onafgebroken op zijn hoede zijn. Van gedeelten te spreken in welke men, tengevolge van 's vijands handelingen, zich tegen stormaanvallen minder bedreigd zou kunnen achten, is veelszins verkeerdt" (bladz. 46).

»Omdat men in geenerlei gedeelte der stelling ook maar een halven dag zeker kan zijn, dat een aanval niet zal komen — men noemt ze daarom immers onverhoedsche aanvallen, — moet men overal en steeds op iedere gebeurlijkheid voorbereid en toegerust zijn" (bladz. 46).

»Wel zal uitputting in bedenkelijke mate kunnen intreden tengevolge van aanhoudende verontrusting en alarmeering Overal is men aan het gevaar van nachtelijke overvallen blootgesteld" (bladz. 46).

Men vergeve ons deze aanhalingen, omdat zij ons een lang betoog besparen. Wanneer men zich uit het voorgaande een beeld vormt van de

mogelijke werkzaamheid des vijands gedurende den nacht — en wie zal ontkennen, dat hij die werkzaamheid ten toon zal spreiden, vooral wanneer hij weet, dat de forten slechts wachtforten zijn en aflossing van de in eene beperkte ruimte *zittende* bezetting gedurende elken nacht een *conditio sine qua non* is — dan zal men begrijpen, waarom wij met den S. niet wilden twisten over de uitwerking van het nachtelijk artillerievuur. In deze onophoudelijke alarmeeringen en bedreigingen bezit de aanvaller toch het meest werkzame middel om in de forten, waar *hij* dit wensch, de aflossing tot eene onmogelijkheid en daardoor aan den weerstand van het fort een einde te maken. Roekeloos en onverantwoordelijk, maar bovendien onuitvoerbaar zou het zijn om in een fort, dat voortdurend gealarmeerd en elk oogenblik met een stormaanval bedreigd wordt, aan het aflossen der bezetting te denken, laat staan daartoe over te gaan.

Wij gelooven niet, dat het noodig zal zijn aan het voorafgaande nog iets toe te voegen om den onbevooroordeelde de overtuiging te schenken, dat de wachtforten zijn, wat MOLTKE van den eeuwigen vrede zeide: »Ein Traum und nicht einmal ein schöner”.

En hiermede beëindigen wij onze bespreking van het »Antwoord aan de Kritiek”.

* * *

EEN EN ANDER OP CAVALERISTISCH GEBIED.

(Vervolg van N°. 3, bladz. 151.)

III.

Het gevecht te voet.

Nu weldra ook de cavalerie met de nieuwe klein-kaliber repeteerkarabijn zal zijn bewapend, is het misschien wel het juiste tijdstip om eens een en ander in het midden te brengen over het »Gevecht te voet».

Nog steeds bestaat er bij velen van ons wapen een sterk vooroordeel, eene soort van antipathie tegen het gevecht te voet. De tegenstanders er van behooren als 't ware tot twee categorieën. De eene, de meer theoretische, grondt haar weerzin op de overweging, dat het gevecht te voet, het neerschieten van een vijand van achter eene dekking, in strijd is met het ridderlijke, het chevaleresque, dat steeds het ruiterswapen eigen was en moet blijven; zij acht den strijd van man tegen man met de blanke wapenen de eenig mogelijke, die met de traditie van het wapen is overeen te brengen. De andere categorie, de meer practische, grondt haren tegenstand op de omstandigheid, dat de tijd nu eenmaal te kort is om alles te leeren, en dat het gevecht te voet, zooals dat door de cavalerie slechts kan worden geleerd, totaal niet zal baten. Voor de laatste bewering is misschien nog wel iets te zeggen, en zelfs veel als men de zaken beschouwt, zooals zij nu zijn.

De theoretische tegenstanders van het gevecht te voet mogen echter wel bedenken, dat er sedert Fontenoy vele jaren zijn verlopen, dat de tijden voorbij zijn van een »Messieurs les Anglais, tirez le premier», en dat in den modernen tijd hoe langer zoo meer het ridderlijke van den oorlog verdwijnt. Stellig is dat te betreuren, maar het *is* niet anders.

Bij eene oorlogshandeling is het in de eerste en voornaamste plaats zaak het doel te bereiken met de minste offers, daarbij den vijand zooveel mogelijk afbreuk doende, onverschillig of de wijze, om dat doel te bereiken, ridderlijk zij of niet. Niet het gevoel heeft hier te beslissen, maar het koele verstand, natuurlijk — is het wel noodig dit te zeggen? — binnen de grenzen van het oorlogsrecht blijvende. De commandant, die uit »bravoure» een charge ver-

kiesst boven een vuurgevecht, terwijl hij kon nagaan, dat de eerste handelwijze meer offers zal kosten of minder resultaat zal hebben dan de laatste, handelt misdadig tegenover het Vaderland en tegenover zijn troep. Vooral wij, die, wat de getalsterkte van onze cavalerie betreft, in zulke hoogst ongunstige omstandigheden verkeeren, moeten iederen ruiter behoorlijk medetellen. Men versta mij wel, ik ben geen voorstander van het gevecht te voet »à tort et à travers”, dat zou eene miskening zijn van den vlotten ruitergeest, die gelukkig ook *onze* cavalerie eigen is, alhoewel voor een juist gebruik van het gevecht te voet niet minder vlotheid noodig zal blijken. De oefening als *ruiter* moet natuurlijk op den voorgrond staan, wij moeten cavalerie *blijven* en geen bereden infanterie worden, de gelegenheden, om als ruiterswapen te paard op te treden, zullen in aantal voldoende blijven bestaan. Vlotte, kranig gereden patrouilles, waarbij om het doel te bereiken op geene offers mag worden gezien, overvallingen met kans op succes, enz., zullen steeds moeten voorkomen. Maar daarnaast mag het gevecht te voet niet meer zoo stiefmoederlijk worden behandeld, daarnaast moeten wij meer tot het besef komen, dat wij, vooral in ons land, een grooten bondgenoot vinden in het terrein, mits wij van het gevecht te voet een goed gebruik weten te maken.

De andere tegenstanders — zij, die beweren, dat het toch niet zal baten — vergeten, dat men niet verder komt door bij deze redeneering te berusten; zij bedenken niet, dat men alleen reeds zeer veel zou kunnen verbeteren — en dus meer waarborgen zou verkrijgen voor eenig resultaat — door moreelen invloed. Maar dan is het in de eerste plaats noodig, dat onze officieren allen doordrongen zijn van den ernst van het vuurgevecht en dat het gevecht te voet als eene serieuze oefening worde behandeld. Want hoe is het mogelijk, dat de troep er eenig animo voor gevoelt — waar hij noch theoretisch noch practisch de resultaten kan beoordeelen —, indien hij ziet met welk een tegenzin vaak officieren bij eene sporadische oefening in het vuurgevecht van hunne paarden »kruipen”. Zoolang de superieuren vaak door gebaren en uitdrukkingen laten merken, dat zij het »onzin” vinden, zoolang kan men het den minderen niet kwalijk nemen, dat zij van hun tegenzin, om als »infanterie” te worden gebruikt, doen blijken door bij het afstijgen aan hunne rossen, soms zeer hoorbaar, minder vleierende woorden toe te voegen (sta stil, aas, etc); zoodat men als regel zeer ver verwijderd is van den eisch, dien het Duitsche reglement stelt, dat het afstijgen *lautlos* moet plaats hebben.

Boven werd reeds met een enkel woord aangestipt, dat vooral wij — in ons land — veelal gebruik zullen kunnen en moeten maken van het vuurgevecht.

Het mag toch wel als algemeen bekend worden aangenomen, dat bij een eventueelen oorlog vermoedelijk het grootste gedeelte onzer cavalerie zal worden gebruikt, om, langs een deel der grenzen opgesteld, de mobilisatie

te dekken, het doordringen van vijandelijke patrouilles en van sterkere afdeelingen zooveel mogelijk te verhinderen, deze zoo lang mogelijk tegen te houden en tevens berichten in te winnen omtrent den vijand. Om deze reuzentaak te vervullen, hebben wij slechts een luttel aantal eskadrons, die op aanvulling der verliezen wel niet zullen kunnen rekenen, in den rug waarschijnlijk gesteund door detachementen infanterie, misschien op rijwielen.

In deze periode nu van den oorlog — ten einde vijandelijke patrouilles, c. q. sterkere afdeelingen tijdelijk op te houden of terug te wijzen — zal een ruim gebruik moeten worden gemaakt van het gevecht te voet. Door een juist gebruik te maken van het terrein, door op gunstige punten zich in hinderlaag te leggen, zal zelfs eene kleine afdeeling in staat zijn een veel sterkere door haar vuur geruimen tijd op te houden, door deze of tot eene omtrekking, of tot het aannemen van het gevecht te voet te noodzaken; — in beide gevallen dus tijdwinst. Bijtijds moet dan natuurlijk het vuurgevecht worden afgebroken, om een eind verder weer stelling te nemen.

Om evenwel dergelijke handelingen van den kleinen oorlog met succes te kunnen volvoeren, moet de troep aan verschillende eischen kunnen voldoen; daaronder neemt het afgeven van een *juist schot* wel de eerste plaats in, zoodat den vijand bij het vuren gevoelige verliezen worden toegebracht, welke verliezen hem allicht zullen nopen om met zekere behoedzaamheid voorwaarts te gaan, waarvan tijdwinst alweer een gevolg zal zijn. Voorts worden vereischt: zeer groote bedrevenheid in het vlug en in alle stilte op- en afstijgen in alle formaties, in het zich bewegen (te paard en te voet) in alle terreinen en last not least groote terreinkennis van de commandanten van afzonderlijk optredende afdeelingen.

Na de invoering van de nieuwe karabijn zal het — willen wij hopen — minder moeilijk blijken om in de eskadrons een groot aantal goede schutters te verkrijgen. In de eerste plaats zal men moeten trachten om het kader en de vrijwilligers tot goede schutters te vormen, de tijd daaraan besteed heeft duurzame gevolgen, de militie toch verlaat onze gelederen te spoedig. Ook de onderofficieren — en zelfs deze in de eerste plaats — moeten zeer bedreven in het schieten zijn, omdat zij het langste dienen, en omdat niets belet dat zij — zooals trouwens bijv. in het Duitsche reglement is bepaald — bij het gevecht te voet karabijnen van de paardenhouders nemen.

Het schijfschieten moet zoo dikwijls mogelijk beoefend worden. Indien door slecht weer als anderszins eene oefening niet kan plaats hebben, moet deze op een veldienst- of exercitiedag worden ingehaald. Meer dan eene oefening per week zal voor het schieten wel niet beschikbaar kunnen worden gesteld; men zou echter het aantal oefeningsdagen kunnen vermeerderen door op elken inspectiedag bijv. 1 peloton te laten schieten, dan blijven er toch nog 3 inspectiedagen per maand over.

Ook zou men het oprichten van schietverenigingen bij de detachementen

kunnen aanmoedigen, die op de lange zomeravonden misschien wel tijd tot oefening zouden vinden. De deelname daaraan zou zoo »smakelijk» mogelijk moeten worden gemaakt, door aan de zeer goede schutters bijzondere voorrechten toe te kennen, bijv. recht op 14 dagen verlof met behoud van soldij of meerdere soldijverhooging (dan thans). Ook zou men in den zomer eenige malen regimentsgewijze een schietconcours kunnen houden, om prijzen natuurlijk (uit te loven door het Ministerie van Oorlog, of te bestrijden uit het fonds der cantine of onderwijs), en dan geen saai concoursen, maar onder eenig feestvertoon, de muziek present, bier en sigaren uit de cantine.

Maar vooral als de officieren begonnen met voor een en ander de noodige belangstelling te toonen, dan zeer zeker zouden wij de vaardigheid in het schieten tot een vrij hoogen trap kunnen opvoeren.

Aan het vlug op- en afstijgen zou stellig ten goede gekomen kunnen worden, als het mogelijk ware de sabel aan het zadel en de karabijn op den rug van den ruiter te bevestigen. Aan deze wijze van bevestiging zijn natuurlijk ook wel nadeelen verbonden, maar de groote voordeelen beheerschen deze volkomen en mogelijk *is het*. In den oorlog van 1870 bevestigden de Duitsche ruiters de gevonden en veroverde chassépots uit eigen beweging op den rug, en dat waren vrij zware geweren.

Het zich bewegen te paard in alle terreinen laat gelukkig bij onze cavalerie niets te wenschen over. Bij tal van manoeuvres hebben wij het allen kunnen zien, hoe zelfs de jongste ruiters individueel vlot en kranig over de moeilijkste terreinen rijden.

Met de van de commandanten gevorderde terreinkennis bedoelen wij niet alleen een juiste blik op het terrein en op de kaart op het oogenblik zelf, want dan zal het veelal te laat zijn. Wij bedoelen veel meer een vooraf op de hoogte zijn van de terreinen, waarop men eventueel zal hebben teageeren. Vooraf toch zal aan elk eskadron bij de bedoelde grensbewaking waarschijnlijk wel een zeker terreingedeelte aangewezen zijn. Van het grootste nut zou het wezen als daarin en meer achterwaarts aan den commandant bekend waren: alle naderingswegen van de zijde van den vijand; afscheidingen, die men met vrucht eenigen tijd met vuur zou kunnen verdedigen; moeilijk te (ver) volgen wegen, omzich plotseling van den vijand te kunnen losmaken; défilés, waaruit men het deboucheeren door vuur zou kunnen belemmeren; domineerende punten; geschikte plaatsen voor hinderlagen; enz.; enz.

Zou er veel op tegen zijn om — ten einde die terreinkennis ter plaatse te verkrijgen — in den zomer per regiment eenige luitenants in de eventueel te bezetten terreinstrooken te detachereen (met paarden en oppassers). De kosten kunnen geen beletsel zijn, eventueel brengen zij eene goede rente op. Daar het officierskorps compleet is, kunnen per regiment wel een drietal luitenants gedurende een paar zomermaanden worden gemist, een goede

oefeningstijd tevens voor de dienstdoende officieren. En indien men betwijfelt of eene dergelijke verkenning, uitgevoerd door niet staf- of krijgsschool-officiëren wel eenig nut zou hebben, zoo kan men daarover à priori niet oordeelen. Alles hangt van de keuze der te zenden luitenants af. Zij moeten natuurlijk op de hoogte zijn van hun vak, vlot te paard wezen en in hun ijver waarborgen geven voor eene juiste opvatting van hunne taak. Het wapen telt gelukkig verscheidene officieren, die eene dergelijke opdracht met vrucht zouden vervullen.

Dat men ook in andere landen het noodige gewicht hecht aan het gevecht te voet der cavalerie, blijkt o. a. uit het feit, dat reeds tien jaren geleden de Zwitsersche cavalerie een klein-kaliber repeteerkarabijn bezat, alsmede uit de zeer zorgvuldige behandeling van de daarop betrekking hebbende voorschriften in het nieuwe Deutsche reglement. Laten wij hopen, dat bij de herziening onzer voorschriften, die bij de invoering van de nieuwe karabijn noodig zal zijn, dit reglement tot richtsnoer zal worden genomen.

Eene algeheele behandeling van de Deutsche voorschriften zou hier te voeren, laten wij er daarom eenige aanhalingen uit doen.

Het reglement geeft aan, dat de oefening met de karabijn moet worden beperkt tot haar gebruik als schietwapen, voorts dat het laden en ontladen zoo vaak en zoo grondig moeten worden beoefend, dat ieder man die bewegingen onder alle omstandigheden, bij dag en bij nacht, staande, knielende of liggende, goed en vlug kan uitvoeren. Na het vuren wordt eerst op commando weer geladen, dit is beter om het vuur in de hand te houden, dan hetgeen ons voorschrift te dien opzichte bepaalt.

Bij het afstijgen voor het gevecht te voet, wordt — en terecht — onderscheid gemaakt of de handpaarden van plaats moeten verwisselen of niet. In het eerste geval stijgen alleen de oneven nummers af en verkrijgt dus ieder te paard blijvende maar één handpaard. Het verplaatsen van onze handpaarden, waar elk ruiter er drie heeft, is dan ook vrijwel ondoenlijk. In het tweede geval, als de handpaarden dus behoorlijk gedekt staan en door het terrein of door andere troepen tegen overvalling beveiligd zijn, zitten alle ruiters af. Paardenhouders zijn dan in den regel de vleugelruiters (geen kader) van elk gelid. Wij missen hier eene bepaling om er voor te zorgen, dat de slechtste schutters steeds paardenhouders zijn. Door bijv. deze schutters in de pelotons even nummers te geven bij de normaal opstelling, zou men vrijwel het doel bereiken; pelotons, die bij eene »verzameling» dooreen zijn geraakt, worden toch steeds zoo spoedig mogelijk weer geordend.

Gevechtspatrouilles zijn, als regel, imperatief voorgeschreven. Misschien een bewijs, dat men ze daar ook wel eens vergeet.

De eigenlijke oefening in het gevecht te voet — het tirailleeren — is nagenoeg op infanteristische leest geschoeid. Het uitzwermen, avanceeren, retireeren, de vuurleiding, het vuur en de observatie er van, de vuurdiscipline, enz., het

is alles behandeld als in een beknopt infanteriereglement, en het is er te beter om.

Mogen deze korte aanhalingen voldoende zijn om te doen zien met welk een zorg ook dit gedeelte in het bedoelde reglement is behandeld, en welk een groot gewicht men dus ook in Duitschland aan het gevecht te voet hecht. Laten wij ons aan onze ruiterburen spiegelen.

Aan het slot van deze regelen zij nogmaals gepreciseerd, dat onze cavalerie natuurlijk *cavalerie* moet blijven, de oefening als schutter mag geen afbreuk doen aan de oefening te paard; beide oefeningen mogen niet tegenover, maar moeten naast elkaar staan.

Manoeuvres op kleine schaal, met eskadrons en zelfs met pelotons in de handelingen van den kleinen oorlog, het leggen van hinderlagen, het doen van overvallingen te paard, maar ook te voet (verschijnen, vuren en verdwijnen), het standhouden aan afscheidingen of op geschikte punten in achterhoedestellingen, het tijdig afbreken van het gevecht en opname door een ander gedeelte, om opnieuw weer op zijne beurt stand te houden, dit zijn altemaal oefeningen, die misschien minstens even nuttig zijn voor ons wapen dan brigadeschool met drie regimenten.

(Wordt vervolgd.)

BOEKAANKONDIGINGEN.

Handleiding voor den velddienst der cavalerie. Bewerkt in overeenstemming met het Voorschrift op den Velddienst voor het Nederlandsche Leger, door S. J. VAN OVERVELDT, Ritmeester der Huzaren. Venlo, W. VAN DER SLOOT. 1897.

Van dit boekje wil mij den titel wel het minst bevallen. Een handleiding is een leerboek en wanneer de Schrijver met de uitgave daarvan beoogt den cavalerie-officier uit *zijn* leerboek den velddienst te leeren, dan zou het mij spijten. Ik weet wel, dat er zoo van tijd tot tijd fluisterende stemmen gehoord worden, welke een zuiveren cavalerie-velddienst willen hebben, doch men is gelukkig van hoogerhand daarop nooit ingegaan. Een cavalerie-officier, die niets anders dan zijn eigen wapen kent, is te velde onbruikbaar. Trouwens zulk een cavalerie-officier is een onbestaanbaar wezen, want bij zijn streven om zijn wapen te leeren kennen zal hij al spoedig tot de overtuiging komen, dat het hoogst noodzakelijk is een blik te slaan in den velddienst der andere wapens niet alleen, maar ook in het mechanismus der troepenaanvoering. Ik voor mij hoop dan ook, dat onze cavalerie-officiëren zullen voortgaan met den velddienst te leeren uit het Voorschrift.

Is hiermede het boekje van den Ritmeester S. J. VAN OVERVELDT veroordeeld? In geen en deele, integendeel ik raad de kennismaking er mede aan al onze officieren aan. De cavalerie-officier zal er menigen nuttigen, practischen wenk in aantreffen, terwijl den officieren van andere wapens de gelegenheid wordt gegeven eens een blik te slaan in de werkplaatsen van een wapen, waarmede zij te velde niet alleen moeten samenwerken, maar dat zij zelfs onder hunne bevelen kunnen krijgen.

Officiëren-leerlingen van de hoogere krijgsschool kunnen zich met dat boekje uitstekend voorbereiden voor hunne detachering bij de cavalerie.

De inhoud is verdeeld in eene Inleiding en twaalf Hoofdstukken. In de Inleiding deelt de S. ons mede op welke wijze de velddienst zoowel theoretisch als practisch in zijn eskadron wordt beoefend. Volkomen zijn wij het met hem eens om bij de theorie alles zoo mogelijk aanschouwelijk voor te stellen, doch men moet daarin maat weten te houden. Al die borstels, mondzakken, enz., op tafel zouden er wel eens toe kunnen leiden, dat men precies het tegenovergestelde bereikte van hetgeen men beoogde, nl. begripsverwarring.

Het best wil mij nog voorkomen een stuk terrein uit de omstreken geverfd op een schoolbord, op den muur van eene kamer, van een stal, enz., waarop de instruc-

teur dan met krijt of houtskool de troepen teekent. Men leert dan meteen den ruiters de kaart lezen en men blijft natuurlijk.

Dat alleen de zomer voor het houden van velddienstoefeningen gebezigd wordt is een gevolg van de tijdsin-deeling der oefeningen, beter gezegd van *het tableau*. Wij willen hopen, dat er nog eens een tijd komt, dat onze cavalerie het geheele jaar door geschikt is voor den dienst, die haar te velde wacht. Ook in den winter kan men velddienst doen en exerceeren, er is niet altijd sneeuwijs en, wanneer dat het geval is, waarvoor heeft de cavalerie dan een scherp beslag? Wanneer het geheele jaar door met mate werd geoefend, wat nu tot enkele periodes wordt beperkt, dan zou dat ons paardenmateriaal zeker ten goede komen.

In zijne schildering van den man, belast met het overbrengen van een bericht en dit... in een „akelig hobbelgalopje” doende, legt de S. den vinger op een wonde plek, nl. de rijkunst onzer huzaren.

De waarschuwing, om den troep bij velddienstoefeningen ordelijk te laten optreden, is ook niet overbodig. Het kader is dikwijls zoo vervuld van de oefening, dat het de noodige bewegingen niet meer commandeert, doch zeggenderwijze uitspreekt en in het geheel niet let op de uitvoering.

Dat moet streng worden tegengegaan, in de werkelijkheid zullen in moeilijke omstandigheden, alleen het korte scherpe commando en de correcte uitvoering in staat zijn een troep in de hand te houden.

Dat de Ritmeester VAN OVERVELDT ten slotte nog aanbeveelt het initiatief van een ieder aan te kweken, is zeer juist gezien. Initiatief hebben moet geleerd worden. Men kan in den oorlog nog veel aanleeren doch initiatief niet, dit is de vrucht van eene van hoogerhand met zorg geleide wijze van bevelen in vreedstijd.

Hoofdstuk I behandelt het terrein en de verkenningen en bevat tevens eenige wenken om den ruiters te leeren het terrein uit een militair oogpunt te bekijken. Ook hierin moet ik den Schrijver toeroepen maat te houden, dat tellen van wagentjes, enz., is zeer vervelend en duurt het te lang dan slaapt alles in.

Deze methode is overgewaaid uit Oostenrijk, waar de eskadronscommandant soms eenige, nog in den primitiefsten ontwikkelingstoestand verkeerende, Slowaken of Polen tot bruikbare cavaleristen heeft te vormen. Ons menschen-materiaal staat op een veel hooger standpunt en er zijn aangename oefeningen genoeg te bedenken om den man te leeren het terrein te benutten.

Het moet bij al die oefeningen vooral het streven zijn om hem te beduiden, dat velddienst geen zwarte kunst is.

Men herinnere hem aan episodes uit zijn vlegeljaren, waarbij hij een geregelde ophelderings- en veiligheidsdienst tegen koddebeiers en dienders uitoefende en men zal eens zien hoe spoedig hij in den velddienst te huis is.

In Hoofdstuk II, betreffende het rijden op de kaart en oleaten, toont de S. zich een groot voorstander van het gebruik van oleaten bij den velddienst. Oleaten vind ik heel mooi voor studiën binnenskamers en dan nog niet eens altijd, doch voor het gebruik op het terrein acht ik de vervaardiging er van te gekunsteld.

Een oleaat te maken van de standplaats van eene veldwacht op de kaart van 1:50.000., bij slechte verlichting, wind, enz., is vrij wat moeilijker dan met een paar flinke potloodstrepen de richting der hoofdwegen, enz., aan te geven. De fout van de meeste schetsen is, dat men ze te mooi heeft willen maken. Het overnemen

van een stuk terrein van eene kaart met enkele lijnen en orienteeringspunten had als oefening ook wel vermeld mogen worden; in de werkelijkheid toch zal het dikwijls voorkomen, dat een onderofficier een patrouille moet rijden in een terrein, waarvan hij geen kaart heeft, zoodat hij zich met een schets moet behelpen, die hij in der haast heeft moeten maken. Moeilijk is het niet, doch het wil gedaan zijn.

In Hoofdstuk III, handelende over de meldingen, wordt den overbrenger van een bericht geleerd om af te stijgen, wanneer de meerdere aan wien gemeld wordt te voet is, de houding aan te nemen en zijne melding te doen. Ik ben een groot voorstander van het inacht nemen van militaire vormen, doch hier schaaft zulks. Een huzaar komt aangerend met het bericht dat vijandelijke cavalerie in galop achter een nabijliggend bosch nadert, terwijl de meerdere te voet is, — eer dat alle formaliteiten vervuld zijn is de vijand er ook. Tien tegen een dat een stijf in de houding staand ruiter daarenboven zijne melding onsamenhangend en onbegrijpelijk zal uitstooten. Neen, bij het overbrengen van meldingen geve men den man de meest mogelijke vrijheid, men late hem zoo noodig zijn armen gebruiken om de richting aan te wijzen, waar hij iets heeft gezien. Had onze huzaar van zoo even te paard kunnen blijven en met zijn hand het bosch mogen aanwijken waarachter de vijand kwam aangeloppeeren, dan was de overvallende misschien voorkomen. Geen overdrijving, in het streng vormelijke Duitschland doet men dat ook niet, evenmin als in Oostenrijk.

In laatstgenoemd rijk heeft men bij sommige legerkorpsen de gewoonte ingevoerd, dat de overbrenger van een bericht, zoodra hij een groep officieren gewaar wordt, de rechterhand in de hoogte steekt en luidkeels den naam van den officier uitroept aan wien hij moet melden. Dat is zeer practisch, omdat men den overbrenger onmiddellijk terechthelpen kan, en is zoowel voor groote als kleine verhoudingen zeer aan te bevelen.

Bij de oefening in het melden zou ik gaarne gezien hebben, dat er onderscheid werd gemaakt in het melden van hetgeen de man zelf niet heeft gezien, dus het bloot overbrengen van iets wat hem is medegedeeld, en van hetgeen hij zelf heeft waargenomen. In het laatste geval moet hij zijne woorden kiezen en moet hij gewend worden om militaire taal te spreken. Dit laatste laat bij ons, en ik heb hier niet enkel huzaren op het oog, nog al wat te wenschen over.

Omtrent het boekhouden der ordonnansenposten ware meer uitvoerigheid wel gewenscht. Het V. V. vermeldt dit ook maar terloops.

Bij de schriftelijke rapporten had wel medegedeeld mogen worden, dat op ieder rapport aan het hoofd moet voorkomen wie de afzender is, bijv.: Officierspatrouille naar A.; rechterzijtroep, enz., terwijl aan het slot moet voorkomen wat de afzender verder doet, bijv.: Ik blijf waarnemen; ik volg den vijand; enz. Overbodig ware het niet geweest om te vermelden, dat de afzender bij het schrijven van zijn rapport een goed afgevend potlood gebruikt.

Geeft het V. V. aan, dat bij eene terugtrekkende colonne het aanbeveling verdient de uitdrukkingen rechts en links zoo min mogelijk te gebruiken, maar de richting door de hemelstreken aan te duiden, de Ritmeester VAN OVERVELDT wil, dat alleen deze laatste wijze van aanduiding worde gebruikt. Kwam men hiermede het gevaar van verwarring te boven, dan schaarde ik mij onmiddellijk aan zijne zijde, doch dat is niet het geval. Ik kan mij eene colonne voorstellen waarbij ik voor de eene helft moet spreken bijv. van de noordelijke en voor de andere helft van de oostelijke flank, terwijl ik toch dezelfde flank bedoel. Ik kan niet goed begrijpen wat er tegen

is de richting te laten bepalen door den vijand, en altijd te spreken van rechts en links, front hebbende naar den vijand. Eene terugtrekkende colonne moet stelling nemen, de commandant geeft gedurende den marsch zijne orders, wil bijv. een troepenafdeeling laten optreden op de rechterflank of zoo men wil op de noordelijke flank. De geheele colonne maakt halt en keert. In dien tusschentijd komt de ordonnans bij den commandant der bedoelde troepenafdeeling aan. Een noordelijk flank heeft deze niet, wel eene oostelijke of westelijke, ligt nu niet het gevaar voor de hand dat de commandant, vergetende dat het bevel is uitgegeven toen de colonne nog op marsch was, zich naar de tegenovergestelde flank begeeft als die, welke bedoeld is. De mogelijke aanleiding tot verwarring zal wel reden zijn geweest, dat alle groote legers de richting naar den vijand als basis nemen, bij het aanduiden van flanken, vleugels, zijtroepen, enz.

Hoofdstuk V handelt over de legering, waarom de S., wanneer kwartiermakers van verschillende wapens te zamen zijn, de artillerie laat voorgaan, is mij niet recht duidelijk; trouwens in § 35 V. V. is hierin voorzien.

Op de wenken, welke gegeven worden tot behandeling van een gedrukt paard, is nog wel wat af te dingen. Wij raden den Ritmeester VAN OVERVELDT ten zeerste aan, den Paardenarts daarover eens te raadplegen en dan bij eene eventueele omwerking van zijn boekje, dit gedeelte grondig te herzien. Hij late den zwarten inkt, waar die te huis hoort. De hoofdzaak is vergeten, nl. dat de ruiter meldt, dat zijn paard is gedrukt.

Dat de kantonnementswachten geen sabel bij zich hebben, kan ik niet goedvinden. Hoe moet de ruiter zich dan bij overvallingen verdedigen? Zoolang de karabijn geen bajonet of dolkmes heeft, moet hij zijn sabel bij zich hebben, zoo ook in vijandelijke kantonnementen.

Het bivakkeeren aan ringen is hoogst onpractisch. Op voorpost kan het voorkomen, doch dan blijven de paarden gezadeld en gestangd. Wordt er afgezadeld en afgestangd, dan is te vreezen, dat bij alarm de verwarring grenzenloos zal zijn.

Bij de marschen had het aangeven van een practischen maatregel, om het oprijden der paarden te voorkomen, niet mogen ontbreken. Ieder pelotonscommandant moet van een fluitje zijn voorzien om de gangen aan te geven. Op harde wegen, bij wind, enz., worden de aan het hoofd van het peloton gegeven commando's aan den staart veelal niet gehoord — er wordt ook niet altijd krachtig genoeg gecommandeerd —; het gevolg daarvan is, dat bij het overgaan in snellere gangen de staart najlt en bij het overgaan in kortere gangen de paarden tegen elkaar aanrijden.

Het drinken over de stang kan, wanneer het paard in beweging blijft, zelfs bij de grootste hitte zonder schade geschieden, ook van slootwater als men niets anders heeft.

Hoofdstuk VII handelt over den marschveiligheidsdienst.

Dit gedeelte is wel wat eenzijdig behandeld, waarom is niet meer de klemtoon gelegd op de meer algemeene beveiliging, waarover § 177 van het V. V. spreekt. De Schrijver zal het wel met mij eens zijn, dat ook cavalerie-afdeelingen niet voldoende beveiligd zijn door de veiligheidstroepen alleen. Melden eerst deze de aanwezigheid van grootere afdeelingen des vijands, dan is het veelal te laat. Dit gaat hier evengoed op als in den voorpostendienst. Wanneer daar de eerste melding van het verschijnen van eene eenigszins aanzienlijke vijandelijke troepenafdeeling door de posten eener veldwacht geschiedt, dan kan men gerust spreken van eene overvalling.

Trouwens de Schrijver doet hier niets anders, dan het weergeven eener vrij algemeen heerschende meening bij de cavalerie.

Zoodra eene colonne, uit de drie wapens samengesteld, moet marcheeren, wordt de cavalerie gebruikt voor den veiligheidsdienst en voor den ophelderingsdienst, al wordt deze laatste ook maar verricht door een paar officierspatrouilles, en nu zou cavalerie, die voor hare eigene veiligheid moet zorgen, alleen met veiligheidstroepen kunnen volstaan?

Instinctmatig voelt men dikwijls wel, dat er iets hapert en laat men dan het voorhoede-eskadron optreden als een verkennend eskadron, terwijl de hoofdmacht, wanneer dit eskadron te ver af komt, eene nieuwe voorhoede uitzendt. Eene dergelijke handeling sticht wel eens verwarring, de voorbeelden zijn daarvan bij onze cavaleriemanoevres aanwezig.

Men houde opheldering en beveiliging scherp uit elkaar, doch late beide immer samengaan, al kan men voor de opheldering niet meer beschikbaar stellen dan eene enkele patrouille.

In het onderdeel »de verbindingsruiters» worden teekens vermeld, dienende tot het overnemen van gangen, enz., welke niet overeenkomen met de reglementair voorgeschrevene. Ofschoon ik niet kan ontkennen, dat de eerste veel doelmatiger zijn dan de laatste en vroeger bij de cavalerie waren ingeburgerd, moet men zich toch aan het reglementaire houden om verwarring en misverstand te voorkomen.

Waarom marcheeren de verbindingsruiters niet met geladen karabijn? De practijk leert, dat dit in bedekt terrein vooral doelmatig is. Bij plotseling verschijnen van den vijand in de ruimte, waar verbindingsruiters marcheeren, kunnen deze dan onmiddellijk waarschuwen door een signaalschot.

Hoofdstuk VIII handelt over den voorpostendienst.

Wij missen in de algemeene beschouwingen de voorpostencavalerie, welke volgens § 179 van het V. V. kan worden uitgezet. Altijd de cavalerie achter de voorposten terug te nemen, zooals de S. wil, mag niet als regel worden gesteld, het zou wel eens kunnen blijken, dat eene dergelijke handelwijze voor haar veel vermoeiender was, dan te blijven op de plaats waar zij zich bevindt; daarenboven kan de toestand ook eischen dat de cavalerie vóór blijft om den volgenden dag weer vroeg de verkenning voort te kunnen zetten. De afstand, die ons van den vijand scheidt, geeft hier gewoonlijk den doorslag.

Bij de behandeling der voorpostendetachementen plaatst de S. de veldwachten, enz., liefst achter eene terreinafscheiding en de voorpostendetachementen ongeveer midden daarachter. Afscheiden daarvan, dat iedere voorpostenopstelling op zichzelf moet worden beoordeeld, strijdt eene zoodanige opstelling tegen de regels eener goede tactiek, waarbij toch als beginsel geldt, de waarnemingslinie voor de hindernis en de voorpostendetachementen er achter te plaatsen. De goede bedoeling van den Ritmeester VAN OVERVELDT om weer de afstanden te bepalen waarop veldwachten, enz., van elkaar en van de voorpostendetachementen afstaan, kunnen wij niet loven. Wij zijn gelukkig die periode te boven.

In Hoofdstuk IX komt eindelijk de ophelderingsdienst ter sprake. Waarom eerst nu is ons niet duidelijk; dat de marschveiligheidsdienst aan den voorpostendienst voorafgaat is rationeel, ook uit het oogpunt der oefening. Wanneer de man geoefend is als verkenners en als ordonnans, dan leert hij zijne verplichtingen in den voorpostendienst spoedig; begint men daarentegen met den voor-

postdienst dan stuit men op tal van bezwaren, daar de man alsdan veel te veel in eens moet leeren.

Bij de éclairerende (waarom niet verkennende?) divisie-cavalerie ontmoeten wij alweer eene plaatsbepaling nl. van een paar uren voor de voorhoede uit; weg hiermede, het dient niet alleen tot niets dat zoeken naar vormen, maar hier is het niet juist ook. Verkennende cavalerie gaat sprongsgewijze vooruit van de eene terreinafscheiding naar de andere. Nu eens is zij bij de infanterievoorhoede, dan eens is zij er weer ver vandaan.

De reden, waarom de Ritmeester VAN OVERVELDT bij de behandeling van verkenningskorpsen geen melding maakt van de toevoeging van infanterie, verdiende wel omschreven te worden. Onze zwakke cavalerie zal daar niet buiten kunnen; het V. V. bevat in dit opzicht zeer goede beginselen.

Zeer behartigenswaardige wenken geeft de S. tot oefening der verkenningspatrouilles; dat afstandsritten o. m. eene uitstekende voorbereiding zijn tot het rijden van officierspatrouilles beamen wij volkomen en wij zouden dan ook wenschen dat deze van hoogerhand werden gelast en van tijd tot tijd geleid.

Een practische wenk — met betrekking tot de overbrengers van berichten, ingewonnen door officierspatrouilles — had niet mogen ontbreken, nl. dat deze na afgifte van hun bericht niet dan bij uitzondering naar hunne patrouille mogen terugkeeren, doch naar de afdeling waarbij zij behooren, of, zoo dit niet mogelijk is, bij dengeen moeten blijven aan wien gemeld is. Alsdan wordt er veel paardevleesch gespaard. Bij manoeuvres ontmoet men voortdurend van die dwalende ruiters, op den zoek naar hunne patrouille die zij zelden of nooit meer zullen vinden. Overbrengers van berichten van doorzoekingspatrouilles keeren terug, omdat zij tevens kunnen dienen tot het houden van verbinding, doch bij verkenningspatrouilles zal dit slechts dan het geval zijn, wanneer die patrouille lang op een zelfde punt moet verblijven en de commandant bepaald heeft gezegd, dat de overbrenger moet terugkomen.

Hoofdstuk XII bevat enkele oorlogshandelingen, waartoe cavalerie geroepen kan worden. Het onderdeel cavalerie als dekking van artillerie vinden wij niet gelukkig bewerkt. De S. laat het eskadron, dat als bedekking eener batterij is aangewezen, de artillerie in al hare bewegingen volgen. M. i. is dat niet voldoende.

Wanneer de batterij de marschcolonne verlaat dan stelt het eskadron er zich voor, bijaldien het er niet reeds voor was. De eskadronscommandant zendt onmiddellijk in galop spits en doorzoekingspatrouilles vooruit, die tevens het terrein verkennen ten opzichte van de begaanbaarheid. Aanbeveling verdient het de spits te laten vergezellen door een onderofficier der batterij. Rijdt de artillerie op, dan moeten de patrouilles uit de schootsrichting gaan. Bij stellingverandering in voorwaartsche richting gaan de bedekking en de patrouilles weer aan de batterij vooruit. Gaat de batterij in eene achterwaartsche stelling, dan blijft de bedekking in de oude stelling totdat de batterij een voorsprong heeft gekregen, en volgt eerst dan met achterspits en doorzoekingspatrouilles. Zoodra de batterij in stelling is, wijkt het eskadron zijwaarts uit.

Wij hebben in het boekje van den Ritmeester VAN OVERVELDT hier en daar een greep gedaan en al was ons oordeel niet altijd instemmend, toch begroeten wij de verschijning er van met blijdschap. De S. zal met ons erkennen, dat zijn werk niet volmaakt is, hetgeen het trouwens met elk menschelijk

werk gemeen heeft, doch juist in die erkenning ligt de bron voor het betere. En dit zal niet uitblijven bij een eventueelen herdruk, wanneer de S. meerdere ondervinding heeft opgedaan en zich nog meer in den geest van het V. V. zal hebben ingewerkt.

De Ritmeester VAN OVERVELDT is een der weinige eskadrons-commandanten, die over velddienstinstructie in het eskadron zijne meening heeft openbaar gemaakt en wij hopen dat hij spoedig door meerdere hunner mag worden nagevolgd. De instructie in het algemeen staat in ons leger op geen bijster hoog standpunt. Wij kunnen ook hierin veel van onze bureu leeren. Laten wij hopen, dat dit weldra niet meer noodig is.

Een officier, die de hem toevertrouwde mannen tot degelijk geoefende soldaten vormt, is in ons oog meer waard dan zijn kameraad, die het vervelend vindt en maar half werk doet, doch zich bezig houdt met allerlei mogelijke vraagstukken, tot welker oplossing hij toch niet geroepen wordt. Niet de Pruisische schoolmeester heeft Sadowa en Sedan mogelijk gemaakt, maar de Pruisische luitenant.

T.

Quelques considérations sur les forteresses à grand développement, par le Colonel VAN BEVER. Anvers, 1897. (Uitgever niet vermeld.) (Met 3 platen in kleurendruk.)

Het groote aantal voorstellen van den laatsten tijd betrekkelijk de inrichting van kringvestingen en hare steunpunten is door de bovenvermelde brochure weder met een vermeerderd. Dat de Schrijver daarvan veel kans heeft zijne denkbeelden in toepassing te zien gebracht, gelooven wij niet; naar onze meening zijn er ernstige bezwaren tegen in te brengen.

Reeds het uitgangspunt schijnt ons onjuist, waar de Schrijver aanneemt dat zijne forten (redoute-type) nimmer aan een geregeld beleg zullen blootstaan, omdat een leger ondersteld wordt binnen de fortenlinie geconcentreerd te zijn. Op dien grond meent de Schrijver aan de stormvrijheid zijner steunpunten slechts zeer matige eischen te moeten stellen; naar ons gevoelen, ten onrechte. Want eene vesting, welke niet in staat is met een betrekkelijk zwakke mobiele bezetting aan een veel sterkeren aanvaller het hoofd te bieden, mist haar doel en is veeleer schadelijk te noemen. Die bezetting wordt echter door de overmachtige aanvalskrachten in verschillende richtingen bedreigd, verdeeld en vastgehouden en zal dus evenmin de plaatselijke ontwikkeling van een stelselmatigen artilleristischen aanval tot voorbereiding van eene verkorte naderingswijze en bestorming kunnen beletten, als dat zij overal en tijdig met voldoende macht tot afweer van onverhoedsche aanvallen tegen enkele forten of hunne intervallen zal kunnen optreden. In één woord, de forten moeten geschikt zijn tot zelfverdediging, tijdelijk ook zonder hulp van buiten, terwijl zij tevens aan dun bezette tusschenliniën een behoorlijken steun moeten verschaffen.

Aan deze eischen voldoet de door den Schrijver voorgestelde »redoute-type» niet. Hare nabijverdediging achten wij geheel onvoldoende, evenals de flankering der intervallen. Het werk bestaat uit een kern, waarin het logies- en magazijnsgebouw, met enkele koepels voor vuur op groote afstanden en aan elke zijde zes geschutkazematten voor groot flankement; om die kern een langs de voor- en

zijfronten doorlopende open wal («fausse-braie»), zonder eenige gedekte opstelling voor stormgeschut, zonder eenige schuilplaats voor infanterie, zonder toegangen, die ook maar eenigszins tegen plongeerd vuur gedekt zijn; langs den voet van dien wal een geheel in den dooden hoek liggende en ongeflankeerde natte gracht.

De kazematten voor groot flankement moeten over dien wal heenschieten, wat dus niet kan geschieden, als de zijfronten daarvan bezet zijn, terwijl bovendien zijn kruin 2,5 M. hooger ligt dan de schietgaten der kazematten, zoodat men uit laatstgenoemde geen gezicht heeft op het terrein vóór de intervallen en dus alleen met indirecte richting uit die kazematten kan worden geschoten. Met het oog op hare bestemming achten wij dit geheel verwerpelijk. Wel zegt de Schrijver: «Si au moment de se servir de ces batteries (de kazematten voor groot flankement), il était nécessaire d'écrêter la fausse-braie cette opération se ferait assez rapidement; au besoin le tir d'une salve suffirait». Maar zulke aanvallen tegen de tusschenstellingen dreigen onverwacht en plegen een snel verloop te hebben. Bovendien is de wal ter hoogte van de schietgaten der kazematten meer dan 20 M. dik en ten deele in beton uitgevoerd!

Wat de Schrijver omtrent «stroomverdediging» in het midden brengt, heeft ons evenmin bevredigd. Hij wenscht de langs eene rivier buitendijks aan te leggen batterijen zeer laag te houden, wat men moet toejuichen. Maar wanneer wij zien, dat bij hooge rivierstanden de schotbalken, die het water moeten beletten binnen de batterij te komen, de schietgaten der kazematten maskeeren, dan kan men zeggen, dat dit te veel van het goede is. Bovendien zijn de batterijen hoegenaamd niet stormvrij en bestaan zij grootendeels uit niet tegen geschutvuur gedekte betonkazematten.

Een aanwinst voor de fortificatorische literatuur kunnen wij in deze brochure niet zien.

C. J. S.

Onze Tijd. Eerste jaargang, N°. 1. Redacteur Dr. J. VAN LEEUWEN. Uitgever G. ODÉ te Schiedam.

Dit weekblad wil zijn een blad voor de jongeren, die in zich voelen het groote geloof in een nieuwe door hen te vormen toekomst. Wanneer de ouderen, die nu nog staat en maatschappij regeeren, zijn heengegaan, dan komt aan die jongeren de taak hen te vervangen. De geleidelijkheid, waarmede dat in andere perioden der geschiedenis ging, is — volgens het oordeel der Redactie — nu niet mogelijk, omdat er een reuzengroote tegenstelling is tusschen denken en begeeren van ouderen en jongeren; zoo groot eene tegenstelling, dat een oppervlakkig waarnemer zou twifelen aan de mogelijkheid van eene dergelijke ideeënontwikkeling. Daarom, d. w. z., omdat zoo eene geleidelijkheid niet mogelijk is, moeten de jongeren zorgen klaar te wezen om op te treden, zoodra de omstandigheden dat van hun eischen. Maar daarvoor moeten die jongeren elkander kennen en tezamen hunne plannen en hunne denkbeelden vormen door veel tezamen-denken; hiertoe zal, naar de hoop van de Redactie, dit blad op den duur veel kunnen bijdragen. Het blad verschijnt Zaterdags en kost per kwartaal f 0.65.

Suite au »Mémoire sur un nouveau système de bouches à feu démontables», publié en 1894, par PIERRE S. LYCOUDIS, Lieutenant-Colonel du génie hellénique. Nouveaux tracés. Six planches. Librairie internationale à Athènes, CHARLES BECK, 1896.

De aan het hoofd dezes vermelde brochure sluit zich aan bij eene vorige, die ten jare 1891 het licht zag. Zij behelst, evenals deze, de constructie van een verdeelbaar kanon, bestemd voor de opname onder het type bergartillerie. Als zoodanig kan de kennisname van dit onderwerp voor officieren van het Indische leger wellicht van beteekenis zijn; voor de artillerie van het Nederlandsche leger achten wij het evenwel van geen belang.

Opmerkelijk is het, dat, alhoewel bij het tegenwoordig berggeschut aanvangsnelheden van 200 à 350 M. gebruikelijk zijn, de Schrijver der brochure voor zijn kanon er eene van gemiddeld 450 M. noodig oordeelt. Als noodzakelijk gevolg daarvan is het gewicht van den geprojecteerden vuurmond zooveel zwaarder en het aantal der samenstellende deelen grooter, dan die van het in onderscheidene artilleriën bestaande berggeschut. Ook het gewicht van de affuit is belangrijk hooger gesteld.

Een en ander is oorzaak, dat het aanspannen van eene met dit geschut uit te rusten bergbatterij een belangrijk grooter aantal muilieren vordert, dan voor die van het bestaande type worden vereischt.

De opgesomde afwijkingen zijn niet zonder bezwaar en de vraag of de hoogere ballistische eigenschappen van het ontworpen kanon den aanzienlijk vermeerderden last, de geringere beweegbaarheid en de grootere lengte der marschcolonne wettigen, d. w. z., of de aan laatstgenoemde eigenschappen verbondene nadeelen opwegen tegen de voordeelen, aan de verhoogde uitwerking en de grootere drachten eigen, wagen mij dan ook, aan de hand van de gegevens dezer papieren projecten, niet te beslissen. Evenmin kunnen wij een gegrond oordeel uitspreken over de technische waarde der constructie.

Schema's voor Bevelen uit het Voorschrift op den Velddienst en de Bataljonsschool, bijeengebracht door een Officier der Infanterie. Breda, H. ENGELBREGT. 1897.

Eerlijk gezegd, houden wij niet van schema's, welker gebruik ook op dit gebied het groote gevaar in zich sluit, dat men in eene soort van sleur vervalt, die vooral in zake de bevelvoering doodend werkt, zoowel op de vruchtbare werkzaamheid van dengene, die zijne bevelen in dien vorm geeft, als op hen, die geroepen zijn dergelijke droge, onbezielde en bijgevolg ook weinig bezielende beveldschriften uit te voeren.

Dat deze grief tegen schematisch samengestelde bevelen niet overdreven is, kan ieder voor zich nagaan als hij kennis neemt van die, welke bij de in de laatste jaren gehouden manoeuvres werden uitgevaardigd. Alle zonder onderscheid, van het eenvoudige voorpostenbevel tot het marsch- en gevechtsbevel inclus, ademen denzelfden geest, namelijk dezen: te voldoen aan de puntjes een tot en met zooveel, die in de op het uitvaardigen van die bevelen betrekking

hebbende voorschriften voorkomen, maar niet: om den wil kenbaar te maken aan de onderbevelhebbers en den troep op eene wijze, die duidelijk zegt *wat* men beveelt en *hoe* men het bevolene uitgevoerd wenscht te zien; en zulks niet-tegenstaande dit toch wel het minste is, wat ten dezen van de hoogere bevelvoering verwacht mag worden.

De lezer gelieve in ons geen zwartgalligen kniesoor te zien, wien het er om te doen is om altijd en op alles te vitten. Dit zij verre van ons. Het liefst bewaarden wij het stilzwijgen in al zulke zaken als de onderwerpelijke, omdat, waar het op handelen aankomt, wij liever de daad in de plaats van het woord zouden stellen. Maar in gemoede zij gevraagd, of wij in den »puntjesdienst” niet te ver gaan? Als dergelijke bevelen mij onder de oogen komen, kan ik niet nalaten ze met het critisch oog van eene zekere vooringenomenheid tegen schema's en hun noodlottigen nasleep van verontrustende gevolgen te beschouwen. Zoo sloeg ik na de ontvangst van het boekje, welks titel hierboven is afgedrukt, de officieele verslagen, betreffende de in de laatste jaren te onzent gehouden manoeuvres eens na, met het doel den invloed na te gaan, welke de puntjesdienst op den inhoud der uitgevaardigde bevelen heeft gehad, ten einde een rechtvaardig oordeel over het nut daarvan te kunnen uitspreken, bij de aankondiging van dat boekje.

Wat ik vond en welke aantekeningen ik tot mijn eigen nut maakte, zou, als ik het hier wilde weergeven, meer ruimte vorderen, dan waarover de beschikking gegeven is. Ik zal dus slechts op een enkel voorbeeld de aandacht vestigen. Zoo las ik in enkele bevelen betreffende den verplegingsdienst: »De verpleging geschiedt door de zorg van de intendance”. Nu vraag ik iederen onbevooroordeelden zaakkundige, of dat niet een dooddoener is van de eerste en..... ergerlijkste soort? Waarvoor dienen de beste reglementen en voorschriften, wanneer men zich eenvoudig om hunnen inhoud niet bekommert. Nadat de nieuwe velddienst het licht gezien had, zouden wij zoo iets niet meer hebben verwacht. Daarin staat toch kort en zakelijk aangegeven, wat men te dien opzichte te bevelen heeft.

Onwillekeurig vraagt men zich af, waaraan zulk een verschijnsel is toe te schrijven en wij gelooven niet mis te tasten, als wij beweren, dat dit in hoofzaak daaraan te wijten is, omdat punt zooveel van paragraaf zooveel, handelende over het voorposten- of een ander bevel, zegt dat aangaande de verpleging voorschriften gegeven moeten worden.

Men vraagt zich daarbij niet af, hoe in deze of gene omstandigheid ten opzichte van de verpleging gehandeld zou dienen te worden, maar maakt er zich af met eene nietszeggende algemeenheid.

Even stiefmoederlijk werd en wordt den veiligheidsdienst en, als onderdeel daarvan, ook den verkennings- en kondschaftsdienst bedeed. Ook hier ligt de oorzaak *niet* in de reglementen en voorschriften, maar *wel* in het gemis aan de juiste kennis en van de practische toepassing van hunnen inhoud. Waarom deze diensten bij de groote manoeuvres — waar zij eigenlijk eerst recht geleerd en onderwezen kunnen worden — geheel of grootendeels achterwege blijven, is ons nooit duidelijk geweest. In dat opzicht zijn wij er in de laatste vijftien à twintig jaren niet op vooruitgegaan.

Wanneer daarop in den vervolge van hoogerhand niet onderrichtend — nota bene door het voorbeeld te geven en niet door manoeuvre-scherprechterij — gelet wordt, vreezen wij in de toekomst, nog meer gemeenplaatsen in de

betrekkelijke bevelen te zullen aantreffen, dan er nu reeds uit gelezen kunnen worden. Wanneer toch de intendance zonder meer in de verpleging zal hebben te voorzien, waarom dan de cavalerie niet in de verkenning, de artillerie in het tot zwijgen brengen van het vijandelijk vuur, de genietroepen in de versterking van het terrein en het opruimen van hindernissen, en de trein in alle behoeften. Waarlijk de bevelvoering zou zodoende tot een beklagenswaardig laag peil dalen.

Daarvoor behoede ons eene behoorlijke redactie van elk onderdeel der te geven bevelen.

Dat daarbij als handleiding — d. w. z., om de gedachten te bepalen wat elk bevel *moet* inhouden — de puntjesboekjes van waarde zijn, trekken wij in het minst niet in twijfel. Die puntjes zijn er echter niet om zichzelfswille, maar vormen het middel om verzekerd te zijn, dat geen der hoofdzaken, waarop het bij de samenstelling van een bevel onder normale omstandigheden aankomt, vergeten wordt. De wijze, waarop de in die puntjes voorkomende aanwijzingen worden omschreven, dient zoodanig te zijn, dat elk bevelvoerende spreekt tot zijne onderbevelhebbers en tot zijn troep en door dezen wordt verstaan en begrepen.

Om zich de daarvoor vereischte kundigheden en handigheid eigen te maken, kan men o. i. niet beter doen dan ter schoole te gaan bij den grootsten veldheer dezer eeuw en bij zijne adepten, wier klassieke bevelen nog in vele opzichten navolging verdienen. De correspondances militaires de NAPOLÉON vormen daarvoor een onuitputbare bron, die door FOUCART's werken is aangevuld. Ook uit anderen hoofde kan de raadpleging van deze historische erfenis nuttig werken op de militaire ontwikkeling van den officier, tot welken leeftijd en welken rang hij ook moge behooren.

Onverminderd het vorenstaande, dat ons onwillekeurig uit de pen is gevloeid, moeten wij verklaren, dat het ons voorkomt dat de S. van de in den aanhef dezes genoemde Schema's een werk heeft verricht, dat van nut kan zijn. Want nu de *Leidraad voor den dienst bij staven* eigenlijk geen leidraad meer is, omdat de draad herhaaldelijk door verwijzing naar een ander voorschrift verbroken wordt, nu heeft het ontegenzeggelijk voordeelen alles, wat op den inhoud en de samenstelling van bevelen betrekking heeft, in enkele bladzijden druks vereenigd te hebben. In zoverre moge de S. dan ook den dank oogsten van hen, die aan de bedoelde aantekeningen omtrent vorm en inhoud van bevelen behoeften hebben.

Wie had kunnen denken dat de kringloop van het leven, het *chocoladeboekje*, zij 't ook eenigszins aangevuld en gewijzigd, weer in eere zou herstellen.